

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**BÖLGESEL KALKINMADA TURİZMİN ETKİSİ:
KONYA ÖRNEĞİ**

**ÖNDER KOLİT
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. CEYHUN CAN ÖZCAN**

KONYA-2019

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**BÖLGESEL KALKINMADA TURİZMİN ETKİSİ:
KONYA ÖRNEĞİ**

**ÖNDER KOLİT
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. CEYHUN CAN ÖZCAN**

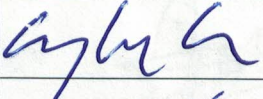

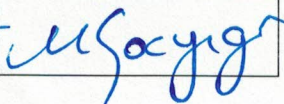
KONYA-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Önder Kolit
	Numarası	158112011019
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği / Turizm İşletmeciliği
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ceyhun Can Özcan
	Tezin Adı	Bölgesel Kalkınmada Turizmin Etkisi: Konya Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Bölgesel Kalkınmada Turizmin Etkisi: Konya Örneği” başlıklı bu çalışma 25.06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Ceyhun Can Özcan	
2	Dr. Öğr. Üy.	Muhammet ERBAY	
3	Doç. Dr.	Murat KOCADİĞİT	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Önder Kolit	
	Numarası	158112011019	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği / Turizm İşletmeciliği	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X
		Doktora	
Tezin Adı	Bölgesel Kalkınmada Turizmin Etkisi: Konya Örneği		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Önder Kolit
İmza

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Önder Kolit	
	Numarası	158112011019	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği / Turizm İşletmeciliği	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X
		Doktora	
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ceyhun Can Özcan	
Tezin Adı	Bölgesel Kalkınmada Turizmin Etkisi: Konya Örneği		

Bölgesel kalkınma kavramı, 1950'lerde ortaya çıkan kalkınma ekonomisi ile birlikte önem kazanmıştır. Bu doğrultuda, bölgesel kalkınma plan ve politikalarda yer almaya başlamıştır. Bölgesel değişim ve bölgesel kalkınmanın dinamikleri ile birlikte dünyanın değişen koşulları, bölgesel kalkınma politikalarının sürekli değişmesine neden olmaktadır. Birçok ülkede başlıca ekonomi politikaları arasında yer alan bölgesel kalkınma politikaları giderek daha fazla önem kazanmakta ve temel çalışma alanı olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde bölgesel kalkınma açısından turizm sektörü önemli sektörler arasında yer almaktadır. Turizmin yoğunlaştığı bölgelerde istihdam ve yatırımlar da önemli bir artış gözlemlenmektedir. Turizm sektörü, bölgesel kalkınma, kaynakların etkin ve verimli kullanımı konusunda önemli bir yere sahiptir. Özellikle bölgelerarası gelişme düzeyleri arasındaki farkların, dengesizliklerin giderilmesinde ve diğer sektörler açısından yeterli imkâna sahip olmayan fakat turizm potansiyeline sahip olan bölgelerde turizm sektörünün gelişmesi bölgesel kalkınma açısından önemlidir. Turizm sektörünün taşıdığı önem, sektörün bölgesel kalkınmada bir politika aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Yapmış olduğumuz bu çalışmanın amacı; inanç, kültür ve diğer alternatif turizm imkânlarına sahip olan Konya'nın turizm potansiyelinin, turizm sektörünün Konya'nın kalkınmasındaki yerini tespit etmeye çalışmaktır.

Araştırmada veri toplama tekniği olarak soru formu yöntemi kullanılmıştır. Soru formu Konya da ikamet eden 480 bireye uygulanmıştır. Elde edilen verilerin SPSS programında analiz edilmiş, sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Elde edilen bulgular sonucunda Konya'nın bölgesel kalkınmasında turizmin etkisinin olduğu savunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel kalkınma, Turizm, Konya

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Önder Kolit	
	Student Number	158112011019	
	Department	Tourism Management / Tourism Management	
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X
		Doctoral Degree (Ph.D.)	
	Supervisor	Assoc. Dr. Ceyhun Can Özcan	
Title of the Thesis / Dissertation	The Effect of Tourism in Regional Development: The Case of Konya		

The concept of regional development has gained importance with the development economy which emerged in the 1950s. In this respect, it has begun to take part in regional development plans and policies. The changing conditions of the world together with the dynamics of regional change and regional development cause the regional development policies to change continuously. Regional development policies, which are among the main economic policies in many countries, are becoming more and more important and considered as the main field of study. Today, tourism sector is one of the important sectors in terms of regional development. A significant increase in employment and investments in the regions where tourism is concentrated is monitored. Tourism sector and regional development has an important place in the efficient and productive use of resources. The development of the tourism sector is important in terms of regional development, especially in regions where interregional development levels differ, imbalances are not sufficient and other sectors do not have sufficient opportunity but have tourism potential. The importance of the tourism sector shows that the sector is used as a policy tool in regional development. The aim of this study is to determine the tourism potential of Konya, which has faith, culture and other alternative tourism opportunities, and the place of tourism sector in the development of Konya.

In the research, questionnaire method was used as data collection technique. The questionnaire was applied to 480 individuals residing in Konya. The results obtained were analyzed in SPSS program and the results are presented in tables. As a result of the findings, it can be argued that tourism has an impact on the regional development of Konya.

Key Words: Regional Development, Tourism, Konya

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. Kalkınma Kavramı	2
1.2. Bölgesel Kalkınma Kavramı	3
1.3. Bölgesel Dengesizlik	7
1.3.1. Bölgesel Dengesizlik Kavramı.....	7
1.3.2. Bölgesel Dengesizliğin Ortaya Çıkması	9
1.3.3. Bölgesel Dengesizliğin Gelişme Üzerindeki Etkileri.....	11
1.3.4. Bölgelerarası Dengesizliğin Nedenleri	13
1.3.5. Bölgesel Dengesizliğin Ortaya Çıkardığı Sorunlar.....	16
1.4. Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Araçları	17
1.4.1. Bölgesel Planlama	17
1.4.2. Bölgesel Kalkınmayı Destekleyici Kamu Yatırımları.....	20
1.4.3. Teşvikler	20
1.4.4. Özel Amaçlı Bölgeler ve Bölgesel Kalkınma	22
1.4.5. Bölgesel Kalkınma Ajansları	25
1.5. Bölgesel Kalkınma İlkelere	26
1.5.1. Sosyal Karlılık İlkesi.....	26
1.5.2. Kalkınma Kutbu İlkesi.....	26
1.5.3. Halkın Katılımı İlkesi	27

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE TURİZMİN EKONOMİK FONKSİYONLARI

2.1. Turizmin Tanımı ve Gelişimi	28
2.2. Turizmin Ekonomik Etkileri	31
2.2.1. Turizmin Parasal Ekonomik Etkileri	31
2.2.2. Turizmin Reel Ekonomik Etkileri.....	36
2.3. Turizmin Sosyo- Kültürel Etkileri	40
2.4. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi	41
2.5. Turizm Odaklı Bölgesel Gelişme Araçları	42
2.5.1. Kültür Merkezleri.....	42
2.5.2. Alternatif Turizm.....	43
2.5.3. Bölgesel Doğa Parkları	43

2.5.4. Rekreasyon Parkları.....	44
2.5.5. Kış Sporları	45
2.6. Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Politikaları Çerçevesinde Turizm	45
2.7. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları Çerçevesinde Turizm	47
2.8. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	53
3.1.1. Araştırmanın Modeli	53
3.1.2. Araştırmanın Önemi.....	54
3.1.3. Araştırmanın Amacı.....	54
3.1.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	54
3.1.5. Araştırmanın Hipotezleri.....	55
3.1.6. Araştırmanın Veri Toplama Ve Yöntem Tekniği.....	55
3.1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	55
3.1.8. Verilerin Analizi ve Değerlendirmesi.....	55
3.1.9. Geçerlilik Güvenilirlik Analizi	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulguların Dağılımı	59
4.2. Katılımcıların Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerini Belirlemeye Yönelik Madde Puanlarına İlişkin Bulgular	61
4.2.1. Bağımsız Değişkenlere Göre Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerine Yönelik Madde Puanlarındaki Farka İlişkin Bulgular.....	62
4.3. Katılımcıların Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Madde Puanlarına İlişkin Bulgular	65
4.3.1. Bağımsız Değişkenlere Göre Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerine Yönelik Madde Puanlarındaki Farka İlişkin Bulgular.....	67
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
KAYNAKLAR	75
EKLER	82
ÖZGEÇMİŞ	85

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı 2006-2018	33
Tablo 2.2. Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı (2000-2016).....	34
Tablo 4.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Dağılımı	59
Tablo 4.2. Katılımcıların Soru Formlarına İlişkin Katılım Yüzdelerinin Dağılımı.....	61
Tablo 4.3. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerini Bulmaya Yönelik Madde Puanları	62
Tablo 4.4. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu T Testi Sonuçları.....	63
Tablo 4.5. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu Anova Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.6. Katılımcıların Soru Formlarına İlişkin Katılım Yüzdelerinin Dağılımı.....	66
Tablo 4.7. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerini Bulmaya Yönelik Madde Puanları	67
Tablo 4.8. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu T Testi Sonuçları.....	68
Tablo 4.9. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu Anova Testi Sonuçları.....	69

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansları
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, ya da İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
STK	: Sivil Toplum Örgütü
TC	: Türkiye Cumhuriyeti

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın tüm aşamalarında bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan danışmanım Sayın Doç. Dr. Ceyhun Can ÖZCAN hocama yardımlarından dolayı en içten duygularıyla şükranlarımı sunuyorum.

Bunun yanında Doç. Dr. Murat KOÇYİĞİT, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Cüneyt ŞAPÇILAR, Arş. Gör. Zekeriya YETİŞ, Arş. Gör. Selman BAYRAKCI ve mesai arkadaşım Mehmet ÇİMEN'e, aynı zaman da ayrı bir parantez olarak da Havelsan Ehsim Genel Müdürü Sayın Hocam Prof. Dr. Abdullah ÇAVUŞOĞLU'na desteklerinden ötürü teşekkürlerimi iletirim.

Son olarak beni bugünlere getiren kıymetli anne ve babama, bu süreçte desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşim ve vakit ayıramadığım oğluma, kardeşim ve abime, onlarla geçireceğim zamanın azalmasına rıza gösteren tüm arkadaşlarıma, sevgi ve minnetlerimi arz ederim.

Önder Kolit

GİRİŞ

Dünyanın en hızlı gelişen sektörlerin başında gelen turizm, özellikle Türkiye’de kalkınmanın en büyük ivme kazandıran ve her geçen gün ülke ekonomisinde önem kazanmaktadır. Bölgeler arası dengesizliği gidermede önemli bir araç haline gelen turizm sektörü, altyapı, üstyapı etkisi, istihdam-gelir etkisi ve diğer sektörlerle etkisi nedeniyle hem bölge hem de ülke için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir.

Turizm sadece ekonomik etki yaratmakla birlikte çok boyutlu unsurlar olarak da geliştiği bölgede kendini ciddi bir şekilde hissettirmektedir. Ayrıca doğal ve tarihsel değerleri koruma, kültürel değerlerin canlanması ve katkısı sayesinde de sosyal anlamda bir gelişim fırsatı olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda turizmin doğurduğu sosyal ve ekonomik etkiler turizmin gelişme hızına, yoğunluğuna, yerel halk ve turistler arasındaki kültürel etkileşim ve mesafeye, gelir oranına göre değişiklik göstermektedir. Bu etkileri tek bir kalıp altına sokmak veya genellemek doğru olmayan, yanıltıcı bir bilgi olur. Çünkü turizmin gelişimi nedeniyle bölgede oluşan tüm sosyo-ekonomik gelişim ve değişimler yerel halkın var olan yaşam standartlarına, sosyo-kültürel değerlerine göre farklılık göstererek olumlu veya olumsuz algılar oluşturabilmektedir.

Turizmin bölgesel kalkınmadaki etkisinin incelendiği bu çalışmanın evrenini Konya da yaşayan bireyler oluşturmaktadır. Tezin birinci bölümü bölgesel kalkınma ve kapsamı ekseninde gelişmektedir. Bu bölümde, bölge ve kalkınma kavramları, bölgesel dengesizlik kavramı ve bölgesel kalkınma politikaları incelenmiştir. İkinci bölüm turizmin ekonomik etkileri daha sonra sosyo-kültürel etkileri ele alınmış, kavramsal çerçevede türlerine göre tanımlanmıştır. Üçüncü bölümde Konya’da turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bunun için öncelikle Konya’da yerel halk üzerinde turizmin sosyo-ekonomik etkisi üzerine alan araştırması yapılmıştır. Ana kütle üzerinden seçilen örnek kütleden elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı, ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasal sistem ve yapılarının değişerek insan hayatının maddi ve manevi sahalarda gelişmesi, zaman ilerledikçe sosyal refahının yükselmesi biçiminde tanımlanmaktadır. Kalkınma kavramından kasıt sadece ekonomik rakamlarla tespit edilen iktisadi genişlemeyi kapsamamakta, bununla birlikte sosyal ve yapısal değişimleri de içermektedir (Tekin, 2011: 38).

Genel olarak kalkınma kavramı, büyüme ve kalkınma kavramları arasındaki farklılıklar üzerinden izah edilmeye çalışılmaktadır. Ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme arasındaki yakın bağ, aynı zamanda önemli bir karışıklık kaynağı olmasının yanı sıra önemli bir konudur. Bu çerçevede ekonomik kalkınma daha fazla ürün, üretim ve dağıtım kanalları da dâhil ürün çeşitliliğini içermekte iken ekonomik büyüme, daha fazla ürün anlamına gelmektedir. Kalkınma; kurumlarda, davranışlarda teknolojiyi ve yeniliği de içeren ekonominin yapısındaki kalitatif değişimi ifade ederken, büyüme; yatırım, çıktı, tüketim ve gelir cinsinden ekonominin ölçөгindeki kantitatif değişimi belirtmektedir. Kalkınmayı ekonomik büyümeden ayıran en önemli unsur, toplumun genelini kapsamasıdır.

Ekonomik büyüme, bir ülkenin üretim kapasitesinin ve bu kapasitenin kalitesinin artmasıdır. Bu artış yapısal olarak ekonomik olmayan toplumsal unsurlara yansıdığında sosyal kalkınmadan bahsetmeye başlayabiliriz. Aynı kalkınma ile büyüme arasındaki fark gibi, ekonomik kalkınma ekonomik büyümeden daha geniş bir anlam muhtevasına sahiptir (Kaya, 2005: 4). Büyümeden farklı olarak kalkınma aşğıdaki unsurları kapsamaktadır; (Özyakışır, 2011: 48);

- Üretim ve tüketim kalıplarında yapısal değişim,
- Teknolojik gelişme,
- Beşeri koşullarda gelişme,
- Kendi kendini besleyen (sürdürülebilir) büyüme,
- Sosyal, politik ve kurumsal modernizasyon.

Genel anlamda kalkınma, değişen durumda yeni bir aşama oluşturan olay veya kendi başına değişim süreci anlamına gelir. Kalkınma doğasında çok boyutlu bir kavramdır. Çünkü karmaşık sistemlerin, aslında gerçek sosyo-ekonomik sistemlerin olduğu gibi, farklı bölümlerde veya şekillerde, farklı hızlarda ve farklı kuvvetler tarafından yönlendirilebileceği şekilde meydana gelebilir. Kalkınma terimi normal olarak ekonomik ve sosyal kapasiteleri, öncelikleri ve seçimleri değiştiren bir süreç olarak anlaşılmaktadır. Ortak bakışta, bu insanlar için refah ve daha iyi bir yaşam anlamına gelir. 19. yüzyılda, gelişmiş sanayileşmiş toplulukları yakalamak, geliştirmekte olan birçok toplum için çok değerli bir hedef olmuştur (Özyakışır, 2011: 48).

İkinci Dünya Savaşı sonrası kalkınma kavramı yaygın bir şekilde ifade edilmeye başlamıştır. Bununla birlikte bu süreçten önce de ekonomi bilimi bu yaklaşım üzerinde durmuş ve kalkınma yerine daha çok “büyüme ve ilerleme” kavramlarını tercih etmiştir. Gerek John Stuart Mill “ekonomik ilerleme” gerekse de Adam Smith “maddi ilerleme”, kavramlarıyla açıklamak istedikleri süreç kalkınma kavramıyla özdeşleştirilebilir. Soğuk savaş ve sonrasında yaşanacak gelişmeleri de içine alacak biçimde öne çıkan kalkınma kavramı, küreselleşme ve yeni oluşan olguların tesiriyle de sosyal ve ekonomik yönlerden devamlı bir biçimde de anlamsal genişlemeye uğramıştır. Hatta bu kavram kendine yakın anlamları olan gelişme, sanayileşme, büyüme, ilerleme, modernleşme, teknolojiye ayak uydurma gibi terimlerle eş anlamlıymış gibi iç içe geçmiş bir biçimde kullanılmıştır. Bununla birlikte yukarıda da belirttiğimiz üzere kalkınma ekonomik faaliyetlerin yanında sosyal, kültürel, politik etmenlerle de bire bir bağlantılıdır. Başka bir deyişle kalkınma sosyal ve ekonomik faaliyetlerin oluşturduğu bir bütündür (Tıraş, 2012: 58-62).

1.2. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Bütün bölgesel kalkınma kuramcıları bölgesel büyüme ve gerileme sürecini anlamakla ilgilenmekle birlikte, araştırmacılar arasında bölgelerin nasıl tanımlanması gerektiği konusunda çok fazla bir görüş birliği bulunmamaktadır. Markusen, bölgeyi tarihsel olarak evrimleşmiş, fiziki bir çevreye, sosyo-ekonomik, politik ve kültürel bir çevreye ve diğer bölgelerden ve diğer büyük bölgesel birimlerden, şehir ve

milletten farklı bir mekânsal yapıya sahip olan bitişik toprak toplumu şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım, bölgelerin tarihsel olarak belirlenmiş varlıklar olduğunu kabul eder. Büyük ölçüde insanlar ve yerel doğal kaynaklar arasındaki etkileşim nedeniyle ortaya çıkar. Taşımacılıktaki iyileştirmeler birçok kısıtlamayı kaldırmış olsa da coğrafya tarafından dayatılan, bölgesel oluşumun tarihsel kalıpları hala modern bölgelerin gelişimini etkilemektedir (Dawkins, 2003: 133).

Karl Fox'un "*işlevsel ekonomik alanı*" kavramı, merkezi bir düğümün çevre üzerindeki hâkimiyetinin, işçilerin bitişik istihdam merkezlerine olan mekânsal bağımlılığına bağlı olduğu görüşüne dayanan, o zamanki yaklaşıma ilişkin bir varyasyondur. Bu yaklaşım, ABD Ticaret Bakanlığı Ekonomik Analiz Bürosu tarafından tanımlanan ekonomik alanların tanımlanması için kavramsal bir temel sağlamıştır. Bazı pratik ve teorik nedenlerden dolayı teorisyenler Fox'un işlevsel ekonomik alan kavramını oldukça faydalı bulmuşlardır (Karlsson ve Olsson, 2015,2-4).

Günümüzde farklı ülkelerde de bölge kavramının farklı anlamları bulunmaktadır. Örneğin bu kavram, Belçika'da, "*federe devleti*" İspanya'da "*özerk toplulukları*", Fransa'da, "*yerel yönetim kuruluşlarını*", tanımlamaya çalışır. Bölge, ulus devletlerin esas yetki ve işlevlerinin paylaştırılacağı yeni bir yönetsel kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram, Türkiye'de de dünyada olduğu üzere tamamen netliğe kavuşturulmuş bir kavram değildir (Özgür, 2010: 7).

Bölge kavramı ülkelerin kalkınma planlarının önemli bir mekân bileşenidir. Bu mekân faktörü göz önünde bulundurularak bir ulusal ekonomi çerçevesinde bölgelerarası ekonomik bağlantılarla yoğun bir biçimde ilgilenilmektedir. Diğer bir ifade ile ülkeleri oluşturan bölgeler arasında bir anlamda denge, kalkınma planlarıyla sağlanmaya çalışılır (Bayraktutan, 2004: 4).

Geleneksel bölge anlayışında bölge kavramı; "*sınırları belli, mekânsal olarak birbirine bağlı, merkezi otoritenin güdümünde şekillenmiş birimler*" olarak tanımlanırken günümüzde kavram; "*mekânsal süreklilik koşulu olmayan, uluslararası ilişkilere açık, sınırları değişken bir birim olarak*" tanımlanmaktadır. Bölgeler ayrıca doğal kaynak, ekosistem veya diğer coğrafi sınırlar açısından da

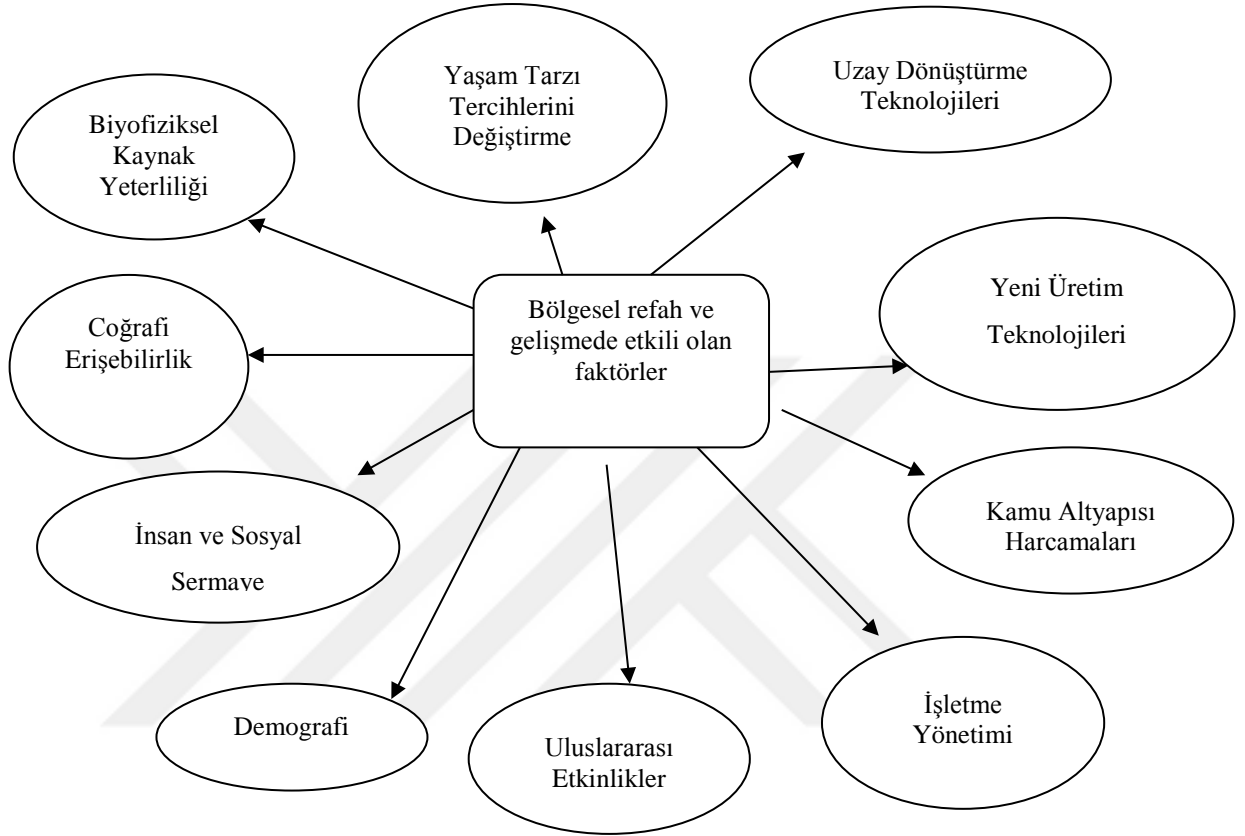
tanımlanabilir. Bazı yazarlar, bölgeleri doğal kaynak sistemleri ve insan toplulukları arasındaki bağımlılıklar açısından tanımlamada ilginç bir yaklaşım önermektedir (Tıraş, 2012: 58-62).

Bölgesel Kalkınma ise, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel açılardan çok boyutlu bir kavram olup, genel olarak *“yereldeki yaşam kalitesini artırma çabası”* şeklinde algılanmaktadır. Kavram, *“ülkede yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü”* olarak tanımlanabilmektedir. Bölgesel kalkınma teorisi birkaç farklı entelektüel gelenekten ortaya çıkmıştır. Neoklasik ticaret teorisi ve büyüme teorisi, bölgesel ekonomilerin zaman içinde daha fazla benzer veya farklılaşıp değişmeyeceğini anlamak için kavramsal temel sağlar. Modern bölgesel büyüme teorisinin mekansal boyutu çeşitli kaynaklara bağlanabilir (DPT, 2006: 250).

Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının minimuma indirgenmesinde dengeli, planlı ve sürdürülebilir bölgesel kalkınma önemli bir role sahiptir. Bölge içerisinde bulunan illerin gelişmişlik farklarını ortadan kaldırarak, dengeli bir kalkınma politikası izlemek ve aynı zamanda bölgeler arasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel dengesizlikleri yok etmeye çalışmak bölgesel kalkınmanın en önemli amacıdır (Tıraş, 2012: 58-62).

Sanayileşme çağında, akıllı uzmanlaşma stratejilerinin göze çarpan yaklaşımı, bölgesel ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve bölgesel değer yaratan girişimciliği teşvik etmek için etkili bir araç olarak kabul edilmiştir. Bölgesel rekabet, araştırma ve geliştirme stratejisi hakkındaki mevcut diyalog, küreselleşme ve yerelleşme arasındaki gerginlikleri ele alan en yaygın politika yaklaşımlarından birini oluşturmaktadır. Bölgesel ekonomik kalkınma, Bir bölgenin ekonomik, politik ve sosyal refahını geliştirebileceği bir bölgenin ekonomik kalkınma sürecidir. Günümüzde bölgesel çalışmalarda bu terim sıklıkla bir bölge büyümesini göstermek için akademisyen, politika yapıcılar ve bölgesel kalkınma ajansı tarafından kullanılmaktadır. Politika yapıcılar tarafından ekonomik refahı ve belirli

toplulukların veya bölgelerin yaşam standartlarını teşvik etmek için alınan sürekli, uyumlu eylemler kümesidir. Bu eylemler, diğer girişimler arasında altyapıya, sosyal refah, insan sermayesine, iş geliştirmeye yatırım yapmayı içerir (Kaya, 2005: 4).

Şekil. 1.1. Bölgesel refah ve gelişmede etkili olan faktörler

Bölgesel bir yaklaşımın en büyük avantajı, toplulukların birlikte çalışarak daha fazlasını başarabilmesidir. Bölgesel ekonomik kalkınma planları, daha fazla koordinasyon ve iletişim sağlayarak kaynakların daha verimli kullanılmasına olanak tanır. Bölgeler, geniş bölgenin uygun bir şekilde sunulmasını sağlamak için sınırlı kaynakları toplayabilir ve kaldırabilir. Bu işbirliği, paydaşların bir zamanlar birbirleriyle çelişen sorunları ele alabilecekleri bir ortamı kolaylaştırır. Ek olarak, daha büyük gruplar, kolektif bir meselenin sorunlarını daha küçük yerel bölümlere göre daha etkili hale getirmektedir. Böylece politik etkiyi en üst düzeye çıkarır (Arslan, 2005: 291).

Günümüzde uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel ekonomik ve sosyal bileşenlerin işbirliğiyle gerçekleşecek bir süreç şeklinde ortaya çıkan bölgesel kalkınma, bölgede yer alan ekonomik, doğal, kültürel ve teknolojik kaynakların kullanılmasıyla yerel fırsatlardan maksimum düzeyde fayda elde edilmesini hedeflemektedir. Bu hedeflere yönelik, STK'lar, yerel yönetimler ve özel kuruluşlar, kamu teşekkülleri, üniversiteler ve finans merkezleri birlikte koordinasyon içinde çalışmaktadırlar. Bölgesel kalkınmadaki bu yeni anlayış bölgesel kalkınmanın en önemli başarı etkenleri arasında yer alan yönetim mekanizmasını etkinleştirerek bölgede yer alan kaynakların daha dengeli ve etkili kullanımına imkan vermektedir. Kısaca, bölgesel kalkınmanın; bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının minimum düzeye çekilmesine ve geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasına imkân sağlayan, bölgelerin global ölçekte rekabet yeteneklerini artıran ve yerel kaynakların kullanılması vasıtasıyla bölgeler arasında ya da bölge dahilinde hayat standartlarını artıran bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür (Sevinç, 2011: 6).

1.3. Bölgesel Dengesizlik

1.3.1. Bölgesel Dengesizlik Kavramı

Bölgesel dengesizlik, kalkınmanın mekânsal boyutunun önemli bir yönüdür. Gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere, dünya ülkelerinin çoğu, kalkınmadaki bölgesel dengesizlikler sorunuyla karşı karşıyadır. Ülkeler arasında görülen gelişmişlik farkına benzer durum, her ülkenin değişik bölgeleri arasında da görülmektedir. Gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkeler söz konusu olduğunda bu sorun, politik ve ekonomik istikrarsızlığın en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Bölgesel dengesizlik, bir bölge veya eyalet veya ülkenin eşit olmayan bir şekilde gelişimini ve bu bölgelerin farklı büyümesini ifade eder. Aynı zamanda bölge içinde ve bölgeler arasında uzun zamandır aralarında bulunan çeşitli sektörlerin farklı büyümesini ifade eder. Bu daha fazla dengesizlik yaratır. Dengesizlik bu gelişme sürecindeki tüm bölümler için ortak bir sorundur. Sanayinin gelişimindeki farklı bölgeler arasındaki dengesizlik, tarihsel gelişim süreci, doğal kaynakların coğrafi dağılımı ve insanla ilgili etkenler gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır (Göktürk, 2006: 12).

Bölgesel dengesizlik, mali piyasalar, tarımsal yapı, nüfus, gelir dağılımı, ulaşım ve haberleşme imkânları ile eğitim ve sağlık hizmetlerindeki yaygınlık ve etkinlik seviyelerindeki farklılıklar olarak tanımlanabilir. Bölgesel eşitsizlikler, eşit olmayan sosyal imkânlar, siyasal fırsatlar ve ekonomik imkânlar gibi birçok biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Endüstri inkılabıyla birlikte sanayinin geliştiği bölgelerin hızlı bir şekilde ekonomik bakımdan büyümeye başlamasıyla belirginleşmeye başlayan bölgesel dengesizlikler özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte siyasi ve ekonomik gündemde yoğun bir şekilde tartışılmaya başlamıştır. Bölgelerarası dengesizlikler, gelişmekte olan ülkelerde artmakta iken gelişmiş ülkelerde giderek azalmaktadır. Genel olarak bakıldığında dünya çapında bölgelerarası farklılıklar giderek büyüme eğilimi göstermektedir (Gündüz, 2006: 15).

Bölgesel dengesizlikleri azaltma ihtiyacının çok çeşitli açılardan olduğu iddia edilmektedir. İlk argüman sosyal adalet açısından; bölgesel dengesizlikleri azaltarak gelir eşitsizliğinin azaltılabileceğine inanılmaktadır. Sosyal adalet, tüm vatandaşlara aynı şekilde davranılmasını ve yaşamda eşit bir fırsat verilmesini talep eder. Bu amaçla, bir bireyin bir alanda daha kötüye gitmemesi ve diğerinde daha iyi duruma getirilmemesi gerektiğine dikkat etmek önemlidir (Dinler, 2005: 97). Bu, ancak kalkınma düzeylerindeki bölgelerarası eşitsizliklerin giderildiği durumlarda mümkündür.

Sınai kalkınmanın bölgesel dengesizliklerinde azalma, ekonominin büyümesini hızlandırma açısından çok önemlidir. Bölgedeki başarılı ekonomik kalkınma için etkili endüstriyel büyümenin çok önemli olduğu gerçeğini inkâr etmek mümkün değildir. Bölgesel dengesizliklerin azaltılması, ulusal entegrasyon, siyasi istikrar ve birlik sağlanması açısından çok önemlidir. İhmal edilir ve kontrol edilmezse, bu dengesizlikler bir ulusun varlığını tehdit eden ciddi boyutlar üstlenebilecek kapasitededir. Bu bölgesel dengesizliklerin belirgin önemi coğrafi literatürde kayda değer şekilde yansıtılmamaktadır. Bölgesel kalkınmanın mekânsal yönleriyle ilgili kantitatif çalışmalar azdır ve genellikle ortak sorunlardan ziyade tek tek ülkeler için geçerlidir. Bazı çalışmalar bölgesel dengesizliklerin nedenleriyle ilgilidir. Ancak coğrafyacılara mekânsal eğilimleri veya bölgesel planlamayı tahmin etmeye katkıda bulunup bulunmadığını açıklamaları gerekir. Verilerin bölgesel

düzyeyde genel olarak algılanması, hem alana hem de zamana göre değişen çok sayıda birbirine bağımlı faktörden dolayı büyük sorunlar yaratabilir (Toprak, 2008: 55-58).

1.3.2. Bölgesel Dengesizliğin Ortaya Çıkması

Bölgesel dengesizlik basitçe, ülkenin farklı coğrafi bölümlerinde veya bölgelerinde yaşıyan insanların ekonomik gelişme ve sosyal refah seviyelerinde bir eşitsizlik durumu olarak tanımlanabilir. Yaygın olarak gözlenen gelir eşitsizlikleri, girişimcilik, yenilikçilik, iş gücü ve daha fazla risk alma ile tetiklenebilir. Bölgelerarası gelir eşitsizliği, bölgesel ekonomik yapılarıdaki farklılıklara bağlıdır. Bu yapıların, bir sektörde çalışan başına katma değer üzerinde çok önemli bir etkisi vardır. Günümüzde çok yaygın bir şekilde tartışılan bölgesel dengesizliklerin belirgin bir şekilde ortaya çıkmasında yakın dönemde dünyada yaşıyan teknolojik gelişmelerin etkisi önemlidir. Bölgesel eşitsizlik, açık bir bölgesel konuma sahip olan ve tanımlanmış bölgenin en az iki biriminde meydana getiren özelliklerin, etkilerin veya süreçlerin farklı olmasından veya eşitsizliğinden ibarettir. (Dinler, 2005: 98). Endüstri İnkılabı ile başlayan ekonomik gelişmeler bazı ülkelerde ve bu ülkelerin bazı bölgelerinde görülmeye başlamış olup sanayide yaşıyan gelişmeye paralel bir şekilde ekonominin büyümesi bütün bölgelerde aynı düzeyde gerçekleşmemiştir. Sanayinin gelişmesi ile birlikte hızlı bir şekilde gelişme kaydeden Batı Avrupa Devletleri sömürgecilik hareketine başlamış, bu şekilde sanayinin gelişmediği bölgeler üzerinde ekonomik hegemonya uygulamaya başlamışlardır. Bu şekilde dünya üzerinde sanayiye paralel bir şekilde ekonomik olarak gelişen ülkeler ile sömürge durumuna düşmüş olan geri kalmış olan bölgeler ortaya çıkmıştır. Sömürge yöneticileri tarafından gönderilen sermaye, işletme ve vasıflı emek, yöneticilerin yönetim merkezi olan şehirlerde yoğunlaşma eğilimindeydi. Bu ülkelerdeki herhangi bir sanayi tabanının gelişmesini önlerken sömürgecilik, iç ve dış eşitsizliğe doğru çalışan piyasalardaki bütün güçleri güç tahkim etmiştir (Yücel, 2004: 100).

Endüstri İnkılabıyla birlikte bazı bölgelerin gelişme sürecine girememesi, bazılarının ise, hızlı bir şekilde gelişme trendi göstermeleri ile ülkelerin toplam gelirlerinin coğrafi dağılımında büyük dengesizlikler ortaya çıkmış ve bazı ülkelerde bölgelerarası ekonomik dengesizlikler çok belirginleşmeye başlamıştır. Sanayi

kuruluşları ile birlikte kültürel ve sosyal bakımdan da belirli bölgeler ön plana çıkmış, Endüstri İnkılabı bu farklılıkların artmasında önemli bir etken olmuştur.

Bölgelerarası dengesizliklerin ve bölgelerin gelişme seviyelerinin tespitinde kullanılan ana kriterler olarak kullanılan ve aşağıda belirtilmeye çalışılan kriterler bölgenin genel durumunu ortaya koymaktadır (Gündüz, 2006:143);

- Nüfusun bileşimi içinde 0- 14 yaş grubunun oranı,
- Çalışanların sendikalaşma oranı,
- Doktor başına hasta sayısı,
- Kişi başına gelir vergisi,
- İşletme başına düşen ortalama çalışan sayısı,
- Okuryazarlık oranı,
- Mali kurumların yoğunluğu,
- Bir kilometreye düşen yol,
- Okullaşma oranı içinde kız öğrencilerin payı,
- Kişi başına gelir artış hızı,
- Nüfus içinde yükseköğretim mezunlarının oranı,
- Hastanelerde yatak sayısı,
- Kişi başına gelir,
- Kentsel nüfus oranı,
- Nüfus artış hızı,
- Tarımda çalışan nüfusun işgücü içerisindeki payı,
- Kişi başına katma değer,
- Kişi başına tasarruf mevduatı
- Satılan gazete ve mecmualar,
- Yüz kişiye düşen otomobil sayısı,

- Hastanelerde yatak sayısı,
- Haberleşme ağının gelişmişliğidir (Gündüz, 2006:143).

1.3.3. Bölgesel Dengesizliğin Gelişme Üzerindeki Etkileri

Yaygın olarak gözlenen gelir eşitsizlikleri girişimcilik, yenilikçilik, iş gücü ve daha fazla risk alma ile tetiklenebilir. Bölgelerarası gelir eşitsizliği, bölgesel ekonomik yapılardaki farklılıklara bağlıdır. Bu yapıların, bir sektörde çalışan başına katma değer üzerinde çok önemli bir etkisi vardır. Genel görüşe göre, kişisel ya da bölgesel düzeyde eşitsizlik adaletle çelişir. Dahası, gelir kutuplaşması, sosyal sınıflar arasında ya da yoksul ve zengin iller arasında sosyo-politik istikrarsızlığı artırma eğiliminde olan temel toplumsal gerilim kaynaklarından biridir. Yüksek düzeyde bir sosyo-politik istikrarsızlık ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etki yaratabilir. Bireysel yatırım kararları politik ve yasal çevre konusunda belirsizlik altında verilir. Bu tür istikrarsızlık piyasa faaliyetlerini yavaşlatabilir ve iş piyasası üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir. İşgücü verimliliği ve ekonomik büyüme azaltılabilir. Bu gözlem, politika yapıcılar için daha fazla büyüme ve daha fazla eşitlik arasında seçim yapma konusundaki kaygı kaynağıdır (Akiş, 2011: 242).

Francois Perroux, kalkınma kutbunu şu şekilde tanımlamaktadır; *Büyümenin farklı yerlerde tekdüze olmadığı, ancak büyümenin farklı derecelerde olduğu tartışmasız bir gerçektir. Farklı noktalarda veya kutuplarda yoğunluğun ardından kanallar aracılığıyla yayılır ve devlet ekonomisi için nihai sonuç farklı bölgelerde farklıdır*”. Kalkınma kutbu bünyesinde var olan bölge giderek gelişirken diğer bölgeler gelişmeye ayak uyduramaması sebebiyle ekonomik canlılığı erozyona uğramaya başlar. Bununla birlikte kalkınan bölge, belirli bir gelişmişlik seviyesine ulaştıktan sonra, ilk başta gerileyen çevre bölgeler gelişen bölgelerden nasibini alarak ekonomik olarak canlanmaya başlar. Yaşanacak bu gelişimler aşağıdaki gibi belirtilebilir (İldırar, 2004: 18-19).

Ekonomik gelişmenin başladığı her hangi bir sahanın diğer bölgelerin ekonomik yapısı üzerinde bırakmış olduğu olumsuz etkiler görülmesi mümkündür. Ekonomik bakımdan sürekli bir şekilde gelişme kaydeden bölge, hızlı bir şekilde artan yaşam standartları, yeni iş olanakları ve daha iyi hayat imkânları nedeniyle

cazibe merkezine dönüştüğünden çevreden bir nüfus akışına sebep olacaktır. Göç, vasıflı işgücünü fakir bölgelerden boşaltarak; aynı zamanda sermaye de, gelişmiş bölgelerin ekonomilerine bağlı daha yüksek getiri oranları nedeniyle büyümekte olan bölgelere göç etme eğiliminde olacaktır. Bu gelişmeler, çevre bölgelerden genellikle nitelikli, kalifiye ve eğitilmiş nüfuzun göç etmesine yol açacağından bu bölgelerin gelişme seviyeleri doğal olarak olumsuz etkilenecektir. Gelişmiş olan bölgeler girişimci nüfusu kendine çekerken aynı zamanda önemli bir miktarda sermayeyi de kendi bölgesine doğru yönlendirmiş olduğundan çevre bölgelerde yaşanan müteşebbis sınıf ve sermaye erozyonu, bu bölgelerin ekonomik gelişmelerini durağanlaştıracaktır. Genellikle el işlemeciliğine dayalı sanayi işletmeleri güç kaybedeceğinden bu bölgelerde işsizlikte kendisini hissettirecektir. İlk dualistik ortam göz önüne alındığında, gelişmiş bölgenin genişlemesi göç, sermaye hareketleri ve ticaret yoluyla eşitsizliği artıracaktır (Çeken, 2008: 108-112).

Hükümet politikasının ulusal büyümeyi en üst düzeye çıkarmayı amaçladığından dolayı, kamu yatırımlarının bölgesel tahsisi, özel sektör tarafından kamu altyapısı taleplerini karşılamak için hızla gelişmiş olan bölgeler de yoğunlaşacaktır. (Ildırar, 2004: 20). Doğrudan sosyal ek sermaye yatırımına ek olarak, tercih edilen bölgeler merkezi hükümet tarafından yürütülen örtük bölgesel politikalarla yararlanma eğiliminde olacaktır. Bu süreçte, yoksul bölgelerin yurtdışından benzer malların tüketiminden uzaklaştıran, artan sanayi bölgelerine fayda sağlayan korumacılık politikaları olmuştur. (Akiş, 2011: 242).

Bununla birlikte, gelişme kutbu bünyesinde bulunan bölge, diğer bölgelere yaptığı negatif etkinin yanı sıra önemli oranda pozitif tesirleri de görülebilir. Gelişen bölgede artan üretim gereksinim duyulan girdilerin bir kısmını geri kalmış bölgelerden karşılamasını zorunlu duruma getirir. “Yırtılma” etkileri de denilen “yayılma” etkileri, ekonomik büyüme merkezlerinden diğer bölgelere yayılmanın olumlu yayılmaları olarak işlev görür. Bölgesel entegrasyon bölgesel iş bölümünden kaynaklanabilir. Çevresel bölgeler, merkezi bölgelere tarımsal ürünler ve hammadde sağladıkları için, büyüme koşulları, ilk önce bu sektörlerde elde edilen gelirlerden kaynaklanmaya başlar. Bununla birlikte, az gelişmiş bölgelerde bir büyüme uyarıcısı olarak daha önemli olan hükümet tarafından atılan eylemdir. Olumsuz ve elverişli

doğrudan ekonomik tepkilerin zengin bölgelerden fakir kesimlere olan etkileşimi, ülke ekonomisindeki bölgesel eşitsizliğin yönünü belirleyecektir (Kızıltan ve Ersungur, 2007: 274).

İş akışları etkileri göz önüne alındığında, sanayileşmiş bölgeler ekonomik büyüme yolundaki değişimlerden daha fazla etkilenir. Yani, büyüme dönemleri durgunluk dönemlerinden daha yoğun olarak etkilenen bölgelerdeki dinamik sektörler tarafından yönetilir. Bir ekonomik bunalım döneminde yayılma etkilerinin göreceli gücü artarsa, yoksul bölgeler döngüsel değişikliklere daha az duyarlı olduğu ve önceki dönemde büyümek için uyarılar aldığı için, depresyon süresinin ortaya çıkması bölgesel eşitsizliği azaltmaktadır. Depresyon yayılma etkilerinin gücünü azaltmasına rağmen, yaygın etkileri daha az bütünleşmiş bir ekonomik yapıdan yararlanan geri kalmış bölgeler tarafından daha az hissedilir (Koç,2018;480-482).

1.3.4. Bölgelerarası Dengesizliğin Nedenleri

Bölgelerarasındaki dengesizlik ve gelişmişlik farkı; tarihi olarak emeğin ve sermayenin eşit olmayan koşullar çerçevesinde belli bölgelerde yoğunlaşmasının neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bölgenin nitelikleri ve sosyal yansımaları bu tür bir eşitsiz dağılıma ve dengesiz birikime yol açsa da, 18. yüzyılda endüstri inkılabının oluşturduğu sermaye birikimi ve kalkınma biçimleri ile birlikte tarihsel olarak günümüzün bölgesel dengesizliği belirginleşmiştir. Bu tür gelişme farkları ve dengesizlikler ülkeler görüldüğü gibi bir ülkenin farklı bölgeleri arasında da ortaya çıkabilir.

Dünya üzerinde bulunan her ülkede, o ülkenin ekonomik ve toplumsal koşullarına bağlı bir şekilde farklı seviyelerde ve farklı hızda bölgesel farklılık sorunu ortaya çıkabilmektedir. Bölgesel dengesizlikler, gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve ekonominin sağlıklı bir şekilde işlemediğinin göstergesidir. Bir ülkede bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları çok belirginleştiği zaman, bu farklılıkların nedenleri doğal olarak sorgulanması gereken bir konu haline gelmektedir. Genel olarak bölgesel farklılıklarının arka planında tarihsel ve coğrafi etmenler yatsa da, uygulanan ekonomik politikalarda oldukça önemli olduğu söylenebilir. Yani yönetimlerin belirlediği ve uyguladıkları bölgesel kalkınma

politikaları performansları bu farklılık üzerinde oldukça belirleyicidir. Başka bir ifadeyle ülkenin bir noktasında başlayan gelişme tüm ülke sathına yayılmadığında bu tür sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır (Dağdemir ve Acaroğlu, 2011: 46-47). İster gelişmiş isterse gelişmekte olsun bir ülkede bölgesel dengesizlikler niteliklerine göre coğrafi, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç ayrı kategoride ele alınabilir.

1.3.4.1. Coğrafi Dengesizlik

Fiziksel şartların ve doğal kaynakların doğrudan neticesi olan bu tür dengesizliklerde, bir bölgenin sahip olduğu coğrafi şartları ve doğal kaynakları o bölgenin diğer bölgelerden farklı kılan en önemli belirgin özelliğidir. Bu doğal koşulların değiştirilme olanakları bulunmadığı için ya da değiştirilme olanakları oldukça kısıtlı olduğu için olumsuz ya da olumlu neticeler ortaya çıkarabilir. Denize ve büyük merkezlere yakınlığı, iklim şartları, yeryüzü şekilleri, toprağının verimliliği, maden yataklarının zenginliği gibi özellikleri bölgelerin gelişmişliğini belirlemektedir. Diğer yandan ulaşım imkânı, iklim, yer altı ve yerüstü kaynaklar bakımından kıtlığın olması belirli bölgelerde ekonomik yatırım yapılmasını karlı olmaktan çıkararak o bölgenin gelişimini engelleyebilir (Elmas, 2001: 20- 21).

Başka yönlerden konuya bakmak gerekirse, 23° 45 güney ve 23° 45 kuzey enlemleri arasında yer alan devletlerin önemli bir kısmı geri kalmış ülkelerdir. Yüksek ve orta enlemlerde yer alan devletlerin ise önemli bir kısmı gelişmiş devletleri oluşturmaktadır. Nehirlere ve denizlere kıyısı bulunan bölge ve ülkeler kıyıda yer almayan diğer bölge ve ülkelerle kıyaslandığında gelişme imkânlarının daha üst düzeyde olduğu gözlemlenmektedir. Liman bölgeleri ve kıyı şeridinde yer alan yerleşim yerleri, verimliliği yüksek tarım bölgeleri ve zengin maden kaynaklarının bulunduğu bölgeler ile kurak, dağlık ve kış koşullarının uzun ve ağır geçtiği bölgeler arasındaki dengesizlikler bu tür dengesizliklere örnektir (Elmas, 2001: 20- 21).

1.3.4.2. Ekonomik Dengesizlik

Günümüzde birçok ülkenin karşılaştığı en büyük zorluk, ekonomik kalkınma ve sosyal kalkınma arasındaki artan dengesizlik, çatışma ve sosyal kriz potansiyeline yol açan, kalkınma engelleri bulunmaktadır. Ekonomik dengesizlik, dar çerçevede

ekonomik fırsat eşitsizliği kavramına da tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda dengesizliklerin keskin bir şekilde hissedildiği ülkelerde, farklı pazarları nedeniyle aynı üretim faktörleri, değişik bölgelerde farklı kazançlara yol açar. Tarım sektöründen iş gücünün sanayi sektörüne yönlendirilmesi durumunda elde edilen gelirlerde de farklılık yaratabilmektedir. Bu tür farklı gelir dağılımı, her bölgedeki üretim faktörlerinin dağılımının farklı oranlarda olması bu durumun önemli sebeplerindendir. Yüksek teknolojinin ve bilginin üretimde kullanılması üretimde elde edilen verimliliğin bölgelere göre farklılaştırmakta ve bu durum ise, bölgesel dengesizlik probleminin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Netice itibarıyla, gelişmiş bölgeler üretim faktörlerini ve doğal kaynaklarını verimli bir biçimde kullandıkları için hızlı bir biçimde ekonomik gelişimlerini gerçekleştirmişlerdir (Durman, 2001: 68).

1.3.4.3. Sosyal Dengesizlik

Geleneksel olarak, bölgesel eşitsizlikler makroekonomik bir gerçekliğe odaklanan yakınsama analizi yoluyla geniş çapta analiz edilmiştir. Dahası, birçok sosyo-ekonomik süreç için mekânın öneminin giderek daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bölgesel eşitsizlikler, diğer faktörlerin yanı sıra, bölgesel ekonomilerin farklı sektörel alanlarda uzmanlaştığı, insani farklılıklar ve hatta sosyal sermaye farklılıkları ile sonuçlanmaktadır. Bu tür farklılıklar, farklı bölgelerde yaşayan insanların faydalandıkları kamu hizmetlerinin miktarı ve kalitesi arasındaki farklılıklarla ilgilidir (Maç, 2006: 100).

Bu farklılıklar sağlık, eğitim, su, yol, elektrik, tiyatro, sinema, park, otel, sosyal olanaklar gibi sosyal hizmetlerin neticelerinde de kendini hissettirmektedir. Kültürel ve sosyal olanaklardan kişilerin eşit ölçüde faydalanamamaları bölgesel dengesizliğin bir diğer yönü olup; eğitim, sağlık, gibi imkanlarda bölgeler arası eşitsizliğin bulunmasıdır. Sosyal dengesizlikler, değer yargıları ve insanların davranışları arasındaki farklılıklardır. Bu farklılık, bölgeler arasında dengesizliği oluşmasına yol açmaktadır. Ekonomik gelişme, ülkelerin tüm bölgelerinde aynı zaman diliminde başlamayıp, ekonomik hareketin yoğun olduğu yerlerde sosyal gelişme, sağlık, eğitim ve altyapı yatırımlarının daha fazla olduğu gözlemlenmekte ve hızlanmaktadır. Bu durum, her gelişen ülkenin karşı karşıya kaldığı olağan bir durum olup, ülkenin gelişmesi açısından da atılan ilk adımdır (Şimşek, 2004: 86).

1.3.5. Bölgesel Dengesizliğin Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Bölgeler arasındaki dengesizlik sonucu ülkenin belli kesimlerinin gelişmişlik düzeyi yükselirken bazı bölgeler ise geri kalacaktır. Bu iki farklı gelişmişlik durumunun yol açacağı bazı sosyal, ekonomik etkileri olacaktır.

Bölgesel farklılıkların en önemli olumsuz sonuçlarından birisi ortaya çıkartmış olduğu demografik sonuçlardır. Genel olarak ülke içinde gelişmiş olan bölgeler ülkenin geri kalmış olan bölgelerdeki nitelikli nüfusu çektiğinden dolayı, bu bölgelerde nüfusun düşmesine yerleşim yerlerinin tenhalaşmasına yol açmaktadır. Buna karşılık gelişmiş bölgelerde de aşırı nüfus yoğunlaşması yaşanmaktadır. Demografik kentleşme olarak isimlendirilen bu tür nüfus artışı ise, imar planlarına aykırı yapıların artışı, alt yapı sorunu, sağlık ve eğitim gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Hızlı nüfus artışı ayrıca, hayat pahalılığını doğurmaktadır. Genel olarak emlak fiyatları yükseldiğinden dolayı kira fiyatları da artmaktadır. Bu durum ise, çoğunlukla gelişmiş bölgelerde gecekondulaşma sorununu ortaya çıkarmaktadır. Gecekondularda haberleşme, ulaşım ve sağlık hizmetleri yetersiz veya hiç yoktur (Gülbahar, 2009: 22-26).

Bölgesel dengesizliğin en önemli sonuçlarından birisi ekonomik alanda görülmektedir. Ülkelerde bölgesel farklılıkların keskin bir şekilde gözüktüğü ortamlarda kalkınmış bölgelerin ekonomik kapasitesi hızlı bir şekilde büyürken, geri kalmış bölgelerin bu duruma ayak uyduramadığı hızlı bir şekilde ekonomik canlılığını yitirdiği gözükmemektedir. Eğer bir ülkenin bünyesindeki bölgelerarası gelişmişlik farkları önemli seviyelere ulaşmışsa, geri kalmış bölgelerdeki üretim araçlarının bir kısmı üretime iştirak etmiyorsa, yani atılsa, eksik istihdam durumu ortaya çıkabilecektir. Diğer bir ifadeyle, bölgelerarası gelişmişlik farkı, bazı üretim faktörlerinin daha verimli olarak üretime katılabilecekleri üretim alanlarından alıkonmaları, daha az verimli oldukları alanlarda üretime katılmaları, kaynak dağılımında ekonomik etkinlikten alıkonulması neticesini verdiği için toplam üretimin kapasitesinin yükselmesine ve bu nedenle refah düşüşüne yol açmaktadır (Duran, 2003: 6-8).

Gelişmişlik farkının doğurmuş olduğu sonuçlardan birisi de sosyal olumsuzluklardır. Bölgesel dengesizliklerin olumsuz sosyal sonuçları, ekonomik sonuçların bir neticesidir. Çünkü gelişmiş olan bölgelerde iş imkânları gelişmiş olduğundan istihdam imkânları da daha gelişmiş bir seviyede olacaktır. Bu durumun tam tersi bir şekilde ise, geri kalmış bölgelerde istihdam imkânları sınırlı olacağından işsizlik yüksek oranlarda gerçekleşecektir. Bu durum ise, bu bölgelerde refah seviyesi düşeceğinden sağlık, eğitim ve sosyal refah alanlarında gerileme gözlenecektir. Bu bölgelerde aynı şekilde kültürel faaliyetler gelişmeyecektir. Gelişmiş bölgelerdeki yığılmaların artması ile birlikte kıt kaynakların kullanımı ve doğal kaynakların kullanılmasında, rasyonellikten uzaklaşılması sonucu ortaya çıkmaktadır (Gülbahar, 2009: 22-26).

1.4. Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Araçları

Herhangi bir bölgenin, sektörün veya yapısal boyutun ekonomik gelişiminde, mekânsal unsur da oldukça önemlidir. Yazarların çoğu, ekonomik-bölgesel kalkınma konusu ile ilgili birçok sorunun, tüm ekonomi düzeyinde, sektör yaklaşımı içinde yakın bölgesel çerçevede etkin bir şekilde çözüldüğü konusunda hemfikirdir. Başka bir deyişle, bölgesel bileşen, ulusal alanın yakın alanlarında gerçekleşen gelişmekte olan sürecin ayrı bir yönü olarak ele alınmakta ve ülke ve bölge düzeyinde optimal sektör ve küresel kalkınmayı sağlama faktörünü belirlemektedir. Bir bölgenin başarısını yalnızca ekonomik özelliklerinden dolayı değil çok farklı etkenlerin bileşimi neticesi olarak meydana geldiği görülmektedir. Bu çerçevede gelişmişlik farkını azaltmak kalkınmamış olan bölgelerde kalkınmayı desteklemek amacıyla bazı araçlar geliştirilmiştir (Akpınar ve Kaygusuz, 2012: 1148-1150).

1.4.1. Bölgesel Planlama

Plan, bir amacın hayata geçirilmesi için gerekli araçların tespit edilmesidir. Ekonomik plan ise ekonomik kalkınmayı daha hızlı hayata geçirebilmek maksadıyla, en kısa ve en uygun yol ve yöntemin tespit edilmesi ve bu amaçla gerekli olan vasıtaların kullanılmasıdır. Planlama çevresel, sosyal ve iktisadi ilerlemeye yönelik olarak, var olan imkanların verimli bir şekilde harekete geçirilmesine imkan tanıyan bir yöntem vasıtasıdır. Planlamanın amacı, ülkenin veya bölgenin iktisadi

kalkınmasına ait geniş bir bakış açısı elde etmektir. Planlama kapsam ve içerik yönüyle; “ülke, bölge, alt bölge, metropolitenalan, il, kent ve kent kesimleri” ölçeğinde değerlendirilmektedir. Bölge planlamasının temel amacı, bölgelerarasındaki farklılık ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıdır. Yerel öncelikleri ön plana çıkaran ve vurgulayan bölge planlaması, ulusal çerçevede mekânsal bütünleşmeyi hayata geçirecek sektörel faaliyetleri detaylandırmaktadır. Yani bölge planlaması öncelikle kalkınmanın bölgesel, coğrafi ve dolayısıyla mekânsal boyutlarının planlarını içermesi ihtiyacından doğmaktadır (İldırar, 2004: 21-22).

Bölgesel planlama, dünya çapında birçok ülkenin planlama sistemlerinde önemli bir unsur olarak görülebilir. Ancak bölgesel planlamayı neyin oluşturduğunun tanımları ve yapıları oldukça değişkenlik gösterebilir. Planlama hiyerarşisinde ara bir pozisyonda yer alan bölgesel planlama bazen kendisini rahatsız edici bir pozisyonda da bulabilir. Planlama her zaman daha fazla fiziksel veya arazi kullanımı kontrolü veya değişimi ile sınırlandırılmış uygulamalar ve alanın veya bölgenin geleceklerini yönlendirmeyi amaçlayan en geniş hedefler arasında daha geniş bir faaliyetler kümesi arasında değişmiştir (Akpınar ve Kaygusuz, 2012: 1148).

Bölgesel planlamanın, içinde yapıldığı politik ve ekonomik bağlamlara büyük ölçüde bağlı olduğu açıktır. Kontrolün boyutuyla ilgili olarak, tamamen sosyalleşmiş bir ekonomi ya da tamamen yönetilen bir ekonomi ile hükümetin ya da sosyal yönün çok az olduğu bir ekonomi arasındaki fark, bölgesel planlama biçimlerini etkinleştirmek ya da hariç tutmak için kritik öneme sahip olacaktır. Buradaki ilgi amaçları şu anda Avrupa’ya normal olan türden bir politika ekonomisi ve çeşitli derecelerde diğer gelişmiş ülkelerin çoğu ile ilgili olanlardır. Aslında, planlama konuları, özellikle üst ölçekli planlama, sadece kavramsal tartışmaları anlama üzerine değil, aynı zamanda planlama sisteminin ve organizasyonun kurumsal ilişkisel yapısındaki değişim sürecini de anlamaya odaklanır. Yeni planlama kavramları, planlama sistemleri ve yeni ekonomik ve sosyal paradigmlar bağlamında değerlendirilmelidir (İldırar, 2004: 21-22).

Bölgesel planlama, bir bölgedeki şehirlerarasındaki çatışmaların ve kaynakların rekabetinin azaltılmasına da yardımcı olur. Küçük kasabalar veya uydu

kentleri geliştirmek, yüksek mertebeden kentin stresini azaltmaya ve böylece verimliliği artırmaya yardımcı olur. Bölgesel planlar ekonomik, mekânsal ve çevresel hedefleri dikkate alır ve ulusal düzeydeki sorunları ele almaya çalışır. Fonksiyonel bağlantıların entegre gelişimi ve kritik analizi, istenen büyümenin başarılmasında anahtarlardan biridir. Bu bağlamda planlama, sınır ötesi ve çok sayıda gerçekleri ve çeşitli paydaşları dikkate alan süreçlerdeki çeşitli uzmanlık alanlarını birleştiren entegre bir etkinlik olarak tanımlanabilir. Arazi kullanım planlarının hazırlandığı Şehir planlamasından farklı olarak bölge planlaması bölgeye yönelik politikaya vurgu yapmaktadır. Politikalar hazırlanmakta ve bölgeden bölgeye farklılık gösteren hedefler oluşturulmaktadır (Akpınar ve Kaygusuz, 2012: 1148).

Günümüzde bölge planlamasının önem kazanması ile birlikte bölgesel kalkınma konusu, meslek çevrelerinin ve akademisyenlerin gündemine girmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerde yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişme ve değişmelerle birlikte, bilginin stratejik kaynak haline gelmesi ve bilgi teknolojisindeki gelişme, toplumda katılımcılık ve yerellik ilkesinin ön plana çıkması Şeklinde gözlenen toplumsal değişmeler, bölgesel gelişme stratejilerinde önemli değişmelere neden olmuştur. Bu çerçevede bölgesel planlama ve bölgesel gelişme sürecinde aşağıdaki unsurlar sağlanmalıdır (Sarıca, 2001: 156);

- Bölge planı yapımı ve hayata geçirilmesinde yerel katılım,
- Sektörel faaliyetlerin karşılıklı bağımlılığının ortaya konulması ve kapsamlı olması,
- Bölge için stratejik vizyonlar ortaya konulması ve hayata geçirilmesi,
- Düzenli olarak yeniden incelenmesini imkân verecek mekanizmaların geliştirilmesi,
- Değişen Őartlara uyum sağlayabilmesi,
- Yerel lekleri ve ulusal ölçekleri yansıtması,
- Bilgi ve üretime amaçlı kaynaklar oluşturulması,
- Öncelikle olarak bölgesel ve yerel kaynakların harekete geçirilmesi,
- Bölgesel topluluğun merkezi yönetim anlayışının önüne geçmesi,
- Çok sayıda küçük ve orta ölçekli firma ve projeler yaratılması,
- Kalitenin ncelikli olması,

- Sürdürülebilirlik,
- Hizmetler sektörünün geliştirilmesi ve sektörler arası bağların kurulması,
- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,
- Sosyal ve ekonomik dengeler dikkate alınmalıdır.

1.4.2. Bölgesel Kalkınmayı Destekleyici Kamu Yatırımları

Yönetim erkinin ekonomik yaşama müdahalesinin en başat vasıtalarından biri kamu harcamalarıdır. Kamu harcamaları kamu yönetiminin sosyal gereksinimlerini karşılamak üzere ve ekonomik ve sosyal yaşamı yönlendirmek üzere belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirdikleri harcamalardır. Bu çerçevede kamu harcamalarını verimsiz-verimli harcamalar; olağanüstü-olağan harcamalar; yatırım harcamaları, cari harcamalar ve transfer harcamaları gibi farklı biçimlerde tasnif edebiliriz. Kamu harcamalarının genel olarak ekonomi üzerinde geliştirici etkisi olduğu belirtilmektedir. Devletler az gelişmiş bölgelere yönelik olarak, kamu yatırımlarını yoğunlaştırarak o bölgede üretim kapasitesini yükseltmektedir. Yani beşeri sermaye gelişimini sağlamak amacıyla yatırım harcamalarının ekonomi üzerinde üretim kapasitesini artırma amaçlanmaktadır (Özdemir, 2007: 72).

Az gelişmiş bölgelerin kalkınabilmesi için bu bölgelerdeki atıl üretim potansiyelini harekete geçirmesi ve devletin bizzat kendisinin bu mecralarda üretici rolünü üstlenmesi gerekmektedir. Ayrıca sosyal refahın yükseltilmesine yönelik olarak hayata geçirilecek kamu yatırımları, bölgesel kalkınma politikaları ile öncelik, yer ve zaman tercihleriyle tutarlı olmalıdır. Altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi, devletin en eski vazifelerindendir. Bir bölgenin altyapısının gelişmesi, o bölgede yapılmak istenen üretken yatırımlara temel ve üretken sektörler için uygun şartların oluşturulmasında etkili olmaktadır (Demirtaş ve Aksel, 2018: 172-174).

1.4.3. Teşvikler

Yatırım teşvikleri ve reel ekonomi üzerindeki etkisi günümüzde yaygın olarak tartışılmaktadır. Bazı yazarlar, teşviklerin yatırımın büyümesine ve düşük işsizlik seviyesine yol açtığını, bazıları ise bunun olmadığını söylemektedir. Günlük yaşamda yaygın bir biçimde gündeme gelen yatırım kavramı ekonomi disiplinde, belirli bir zaman periyodunda elde olan sermaye malları ve teçhizatına yapılan net

ilaveler şeklinde ifade edilmektedir. Sosyal nitelikli imkanların devlet vasıtasıyla planlanan yatırım projeleri yönünde, belirlenen kesim ve sektörlerle net transferi biçiminde genel tanımı yapılan teşvikler de, ülkelerin refah düzeyini geliştirmek amacıyla kaynakların tespit edilen politikalarla verimli alanlara aktarılmasını sağlamak amacıyla kullanılan siyasal yöntemlerdendir (Yayar ve Demir, 2012: 12-124).

Başka bir deyişle “teşvik” terimi ekonomi alanında, “*belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacı ile kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler*” şeklinde tanımlanmaktadır. OECD tarafından yapılan tanıma göre de, teşvik “bir yatırımın maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğü, bölgesi ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir” (Duran, 2003: 6). Yine başka bir tanımlamada teşvik “*genel olarak, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler olarak tanımlanır.*” (Serdengeçti, 2000: 93).

Günümüzde, bölgesel dengesizlikleri gidermek amacıyla devletin çözüm araması ve politika üretmesi hemen her ülkede zorunlu bir duruma dönüşmekte, uluslararası ve ulusal iktisadi gelişme müesseseleri bu müdahale şekline ilişkin politikalar ve öneriler oluşturmaktadır. Kamu sektörü yönünden dengeli bir bölgesel gelişmeden ulaşılmak istenen amaç, hizmet ve üretim yatırımlarının ulaştırılmasını en iyi ortaya koyan bir yerleşme sisteminin tesisi olmalıdır. Bunun yanında, bu tür bir mekânsal dağılım deseni; gelir ve nüfusun dengeli bir biçimde ulaştırılması kadar, kaynakların sürdürülebilir kalkınmayı hayata geçirilmesine yönelik dengeli bir şekilde harcanmasına da en iyi imkânı tanımaktadır. Bu şekilde, gereksinimler ile kaynaklar arasında uzun vadeli denge oluşturulması şeklinde de tanımlanabilen istikrarlı kalkınma, ulusal boyutun yanı sıra bölgesel anlamda da ön plana çıkmaktadır (Tıraş, 2012: 58-62).

Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması önemli ölçüde bir “yatırım yapma” konusu olduğundan, kamu sektörü bizzat yatırım yaparak doğrudan ya da devlet

yardımları gibi dolaylı politikalarla bu sürece girmektedir. Bölgesel gelişme politikalarının iktisadi boyutları yanında, büyük ölçüde sosyal bir yönünün de olması, kamunun bu politikaları yönlendirmesinin temel nedenidir. Nitekim dengesizlikleri azaltma doğrultusunda kamu sektörü, yalnızca iktisadi rasyonellerle değil, aynı zamanda toplumsal rasyonellerle de kaynak dağılımına yeniden yön verme ihtiyacı duymaktadır. Bu amaçla özel sektör yatırımlarını teşvik etmektedir (Demirtaş ve Aksel, 2018: 174-175).

1.4.4. Özel Amaçlı Bölgeler ve Bölgesel Kalkınma

Bir bölge siyasi, sosyal etkileşim, ekonomik, işlevsel ve bölgesel olan çeşitli alan kavramlarının bir araya geldiği yerdir. Aynı zamanda bölgesel yönetim şeklinde veya bir bölgede faaliyet gösteren bir şirketler grubu olarak kurumsal bir sistemdir. Kalkınmanın sağlanabilmesi açısından günümüzde bir takım özel bölgeler oluşturulması gerekmektedir. (Yayar ve Demir, 2012: 125).

1.4.4.1. Organize Sanayi Bölgeleri

Organize Sanayi Bölgeleri, belli bir arazi parçası üzerinde altyapısı tamamlanmış olan küçük ve orta ölçekli sanayi tesislerinden meydana gelen bölgelerdir. Ülkelere göre tatbik aşamasında farklı usullerin kullanıldığı Organize Sanayi Bölgelerinin gerçek maksadı, ülke çapında bölgelerarası dengeli kalkınmayı hayata geçirmesidir. Organize Sanayi Bölgeleri vasıtasıyla girişimcilere iktisadi şartlarla sanayi tesislerini inşa fırsatı sunmaktadır. Bu şekilde sanayi üretiminde genişleme gözükmekte ve ülkenin refahına katkı vermektedir. Birleşmiş Milletlerin yaptığı tanıma göre, Organize sanayi bölgeleri; *“birbiri ile uyumlu üretim yapan küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde standart fabrika binaları içinde toplanmalarıdır”*. Bu doğrultuda, *“Sanayi Bölgesi”* fikrini sanayileşmenin bir aracı şeklinde değerlendiren İngilizler tarafından 1896 yılında Manchester şehri civarında kurulan *“Trafford Park”* isimli bölge, ilk planlı sanayi bölgesi örneklerindedir (Özden, 2016: 108-110).

Organize Sanayi Bölgeleri, şirketlere mal ve hizmet sağlayıcılarının, gerekli altyapı, tekno-parklar ve sosyal tesislerden izin verilen limitleri kullanarak,

yararlanarak iş yapmalarını sağlamak için tasarlanmıştır. Bu bölgelerde sağlanan altyapılar, yollar, su, doğal gaz, elektrik, iletişim araçları, atık arıtma ve diğer hizmetleri içerir. Organize Sanayi Bölgeleri bir mekân düzenleme aracı olduğu gibi, aynı zamanda bir gelişme aracıdır. Organize Sanayi Bölgeleri örgütlü, düzenli ve planlı bir yaklaşımın ürünleridir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın geliştirdiği genel bir tanıma göre *“organize sanayi bölgesi küçük ve orta ölçekli sanayilerin geliştirilmesi için gerekli olan planlı yerleşme alanlarının; altyapı ve ortak hizmet gereksinmelerinin inşa edilerek sağlanması yoluyla, belli standartlarda geliştirilmesi ve organize edilmesidir”* (Gündoğar, 2013: 22).

1.4.4.2. Teknoparklar

Teknoloji yoğun sanayi kollarının buldukları yerlerde güçlendirilmesi amacıyla kurulmuş olan teknoparklar, yenilikçi çalışmaların hayata geçirilmesi, yeni bölgelerde sanayi gelişimin desteklenmesi, eğitimin yanı sıra uluslararası alanda rekabet gücünün yükseltilmesi ve daha etkin koşulları ile verimliliğin artırılması amacıyla kurulmaktadır. Ağır Sanayi ve entegrasyon tesislerinden uzak olan Tekno Parklar, özel kapalı alanlarda farklı ve uyumlu üretim prosedürleri olan küçük ve orta büyüklükteki imalat birimlerini içermektedir. Buradaki en önemli sorun, bu hizmet ve promosyonların aynı amaç için uyumlu hale getirilmiş ve ayarlanmış olmasıdır. Birleşmiş Milletler Bilime ve Teknoloji Geliştirme Fonu, *“Bilim parkları genellikle temel bilimler alanında geniş araştırma kapasitesi ve olanakları olan üniversitelerle yakın ilişki içinde çalışan araştırma ağırlıklı merkezlerdir. Teknoloji parkları da üniversiteler ile bağlantılı kuruluşlar olmakla birlikte, burada uluslararası rekabeti arttırmak için daha kaliteli ve ucuz üretim sürecine yönelik teknoloji geliştirme ve uygulama daha çok önem ve öncelik taşır”* ifadesiyle bilim parkları ve teknoloji parkları arasındaki ayrımı yapmıştır (Arslantekin, 2002: 2).

Teknoloji parkları bölgesel kalkınma stratejilerinde önemli bir unsur haline gelmiştir. Teknoparkların ilk uygulamaları özel sektör tarafından kar elde etmek amacıyla başladı. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra, teknoparklara hükümetler tarafından yatırımlar yapıldı ve inşa edildi. En az gelişmiş ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmeleri en üst düzeye çıkarmak ve geliştirmek için tasarlandı. Gelişmekte olan ülkelerde, teknoparkların gerekliliği gelişmişlerden daha önemli ve faydalıdır.

Teknoparkların kümelenmeleri küçük ve orta ölçekli kurumlar olduğundan, bu işletmelerin önemi ve üretkenliği, geliştirilenden daha verimlidir. Zira gelişmiş ülkelerdeki kurumlar büyüktür ve bu fonksiyonları kurumların kendileri içinde sağlayabilirler ve küçük-orta ölçekli işletmeler büyüklerinden çok üretken değildir. Bu nedenle, teknoparkların etkinliği gelişmekte olan ülkeler için dikkate değer ölçüde yararlıdır (Dinler, 2005: 14).

1.4.4.3. Sanayi Siteleri

Sanayi siteleri uygulaması ile benzer iş kollarında çalışan işletmeler, aynı site içerisinde bir araya gelmekte, bölgesel gereksinimleri hep birlikte daha kolay ve ekonomik bir şekilde karşılanabilmekte, iş yerlerine yeni teknolojinin girmesi daha kolay olmaktadır. Sanayi siteleri; bölgesel gereksinimlerin giderilmesinde, bölgesel istihdam imkânlarının genişletilip, çarpık kentleşme, işsizlik ve çevre problemlerine çözüm üretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Küçük sanayi siteleri büyük sanayi tesislerinin gelişmesine imkân hazırlayan ve onlara yan sanayi şeklinde hizmet üreten kuruluşların organize edildiği bölgelerdir. Bu bağlamda, geri kalmış bölgelerde organize sanayi bölgeleri ile sanayi siteleri arasındaki organik bağ önem taşımaktadır (Özcan, 2001: 119-121).

1.4.4.4. Serbest Bölgeler

Bir ülkede genel olarak, serbest bölgeler, coğrafi olarak belirlenmiş sınırlı bir alan çerçevesinde, belirli ekonomik işlevler için ülkenin geri kalanına göre çeşitli ayrıcalık ve teşviklerin sağlandığı bölgelerdir. Serbest bölgelerin yatırımcılara sağladığı imkânlar şu biçimde özetlenebilir (Acar ve Karakaş, 2017: 22-24);

- Finansal teşvikler (vergi indirimleri veya muafiyetleri, gümrükten muaf ithalat ve ihracat, indirimli elektrik faturaları, vb.),
- İşçi haklarını kısıtlayan ve ortadan kaldıran düzenlemeler,
- Amacına özel olarak oluşturulmuş altyapı,
- Koşulsuz ve sınırsız kâr transferi,
- Arsa, bina ve tesislerde elverişli fiyatlar,

- Pazarlara ulaşımda kolaylık.

Farklı ölçütlere göre serbest bölgeler, değişik biçimlerde tasnif edilebilir. Serbest bölgeler kural dışılığın yaygınlık derecesine göre “*açık ve kapalı serbest bölgeler*” şeklinde ikiye ayrılır. Açık serbest bölgelerde, ülkede geçerli vergi, gümrük, vb. yasalar tamamıyla tatbik edilmezken, kapalı serbest bölgelerde ülkedeki kural ve yasaların yalnızca bir kısmı uygulanmaz (Acar ve Karakaş, 2017: 22-24).

1.4.4.5. Endüstri bölgeleri

Endüstri bölgelerinin temel amaçları ülke ekonomisinin gelişimi için gerekli istihdam ve üretim olanaklarının artırılması, yerli yatırımların teşvik edilmesi ve yabancı yatırımcı girişiminin yükseltilmesidir. Bunun yanında bu bölgeler, teknoloji geliştirme bölgelerinde olduğu gibi, teknoloji transferi imkân sunacak özellikteki yapılandırmalardır. Bu nedenle teknoloji geliştirme bölgelerinin ve organize sanayi bölgelerinin bölgesel kalkınmaya yönelik tesirleri konusunda elde edilen bulguların endüstri bölgeleri yönüyle de aynı olduğu söylenebilir (Bozdoğan, 2008: 44).

1.4.5. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölgelerinde ekonomik kalkınma, iş verimliliği, yatırım ve rekabetçilik, istihdam, beceri ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kurumlar olan Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), bölgesel kalkınmanın olmazsa olmazlarından olan, gelişmiş ülkelerin yanında az gelişmiş ülkelerde de bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesi için çabalayan, ekonomiye canlılık kazandıran kurumlardır. Sayıları gün geçtikçe artan BKA’larla ilgili çeşitli tanımlar oluşturulmuştur. Dünyadaki farklı uygulamalarına bakılarak yapılacak bir tanıma göre en genel anlamda BKA’lar; “*Merkezi hükümetler tarafından belirlenen ulusal kalkınma hedeflerine ve vizyonuna paralel olarak çalışan, merkezi hükümetin etkisinden uzak bir idari yapıda belirli sınırlar dahilindeki bir bölgenin iç dinamiklerini harekete geçirip ekonomide canlılığı sağlayacak, özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlayarak, ekonomik kalkınmanın oluşturulmasına hizmet etmek amacıyla oluşturulmuş aynı zamanda çalışmalarını kamu kesiminin yada özel kesimin finanse ettiği uzman kuruluşlardır*” (Koçberber, 2006: 37)

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'nin tanımına göre ise, *“operasyonel bir yapı olan BKA’lar; sektörel ve genel kalkınma sorunlarını belirleyen, bu sorunların ortadan kalkmasına yönelik çözümler üreten aynı zamanda bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen kuruluşlardır”*. DPT yaptığı bir tanıma göre BKA’lar; *“merkezi hükümetin kontrolünde olmayan bir idari yapıda, belirli sınırlar dâhilindeki bir bölgenin girişimcilik potansiyellerini geliştirmek, canlandırmak ve böylelikle ekonomik kalkınma hedefine katkıda bulunmak için oluşturulmuş ve çalışmalarını kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluşlar biçiminde”* tanımlamaktadır (Koçberber, 2006: 37).

1.5. Bölgesel Kalkınma İlkeleri

1.5.1. Sosyal Karlılık İlkesi

Sosyal karlılık ilkesi, toplumsal veya ekonomik yarara odaklanan devletin bölgede etkin olması gerektiğini düşünen, karlılık ilkesidir. Bu çerçevede ele alındığında bir bölgedeki ekonomik kaynakların yeteri kadar kullanılmadığında o bölgenin gelişmesinde sıkıntılar ile karşılaşmaktadır. Ekonomik kaynakların etkin bir şekilde harekete geçirilmesi için özel sektörün ön plana çıkartılması, özel sektörün kar amacının öncelikli olmasından dolayı sosyal faydayı ikinci plana atmalarına yol açmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bölgesel dengesizliklerin en aza indirilmesi için ekonomik karlılığı ön plana çıkarmadan sosyal karlılığı odaklanan yatırımların kamu yatırımları vasıtasıyla sağlanması gerekmektedir. Teknoparkları bu çerçevede ele almak mümkündür (Durgun, 2006: 158).

1.5.2. Kalkınma Kutbu İlkesi

Ekonomik olarak kalkınmanın aynı zamanda bir ülkenin bütün bölgelerine yayılmasının imkân çerçevesinde bulunmadığını ifade eden görüş, kalkınma kutbu ilkesi şeklinde tanımlanmaktadır. Kalkınma ülkenin farklı noktalarında ya da kutuplarında farklı derecelerde gözükabilir. Kalkınma süreci belli bir olgunluğa ulaştıktan sonra çeşitli vasıtalar ile bütün ekonomi etkisine alabilmektedir. Geri kalmış ya da az gelişmiş bölgelerde tesis edilecek kalkınma kutupları veya noktaları vasıtasıyla bu tür geri kalmış bölgelerde kalkınma süreci içine girilebilir. Fakat özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu şekilde bir kalkınma kutbu tesisi edilmesi kit

olan kaynakların az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesi devlet için büyük ekonomik yükler oluşturmakta, toplam ekonomik kalkınma hızında yavaşlama neticesi meydana gelebilmektedir. Bununla birlikte, uzun vadede olumlu sosyal ve ekonomik etkilerin bu olumsuzluğu giderebileceği düşünülmektedir (Dinler, 2005: 285).

1.5.3. Halkın Katılımı İlkesi

Bütün projelerde olduğu gibi, bölgesel kalkınma projelerinde de, projenin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi açısından halkın katılımı önemlidir. Halkın katılımı ilkesinden, projenin hazırlanış aşamasından uygulama aşamasına kadar bütün safhalarında halkın fiili ya da danışman olarak projelere iştiraki kastedilir. Bölge halkının kalkınma politikalarına etkin bir şekilde katılması yalnızca bireylerin her seviyede toplumsal bir varlık duygusunun benimsenmesiyle kalmayıp, bununla birlikte mahalli yörenin denetiminin kurulmasına araç olmakta ve bölgesel kalkınma programlarına canlılık katmaktadır. Bu çerçevede halkın katılımı ilkesi bölgesel kalkınma politikalarının hazırlanması ve uygulanmasına, belediye meclisi, sanayi ve ticaret odaları, ziraat odaları, bölgesel kalkınma ajansları ve bölgesel kalkınma komisyonu gibi kurumlara dolaylı ya da doğrudan destek olabilmeyi ifade eder (Dinler, 2005: 286).

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE TURİZMİN EKONOMİK FONKSİYONLARI

2.1. Turizmin Tanımı ve Gelişimi

Yaşamın başlangıcından itibaren, seyahat insanın gerçekleştirmiş olduğu ilk aktivitelerdendir. Seyahat ve turizm, eskiden beri insanların önemli sosyal aktiviteleri olmuştur. İlk çağlarda atın evcilleştirilmesi ve tekerleğin icadı gibi tarihe yön veren gelişmelerin ulaştırma imkânlarını geliştirdiği, bunun sonucunda da seyahatlerin başladığı söylenebilir. Yeni bir yeri kendi ülkesinde veya dışarıda keşfetme, çevre ve deneyim değişikliği isteme antik çağlardan beri tecrübe edilmiştir. Kendi ülkesinde veya dışında bir yerde yeni yerler keşfetme ve çevreyi değiştirmek isteme dürtüsü hep var olmuştur. Fenikeliler yaptıkları ticari gezilerle ün yapmışlardır. Bugünkü anlamda ilk turizm faaliyetlerine eski Grek medeniyetinde rastlanmaktadır. Kutsal atfedilen dini mekânların ziyareti, olimpiyatlar gibi belirli dönemlerde yapılan spor karşılaşmalarının izlenmesi, sağlık amaçlı kaplıcalara gidilmesi vb. faaliyetleri turizm kapsamında yapılmaktaydı. Daha çok ilk dönemlerde gezmek, eğlenmek ya da dini sebeplerle yapılan bu tür faaliyetler, II Dünya Savaşı'ndan sonra refah toplumunun oluşmasıyla birlikte içinde birçok farklı bileşeni barındıran bir sektör haline gelmiştir. Günümüzde ise, turizm, dünyanın en hızlı büyüyen endüstrilerinden biridir. Büyümesinin büyük bir kısmı, yüksek harcanabilir gelirler, boş zamanların artması ve seyahat masraflarının düşmesinden kaynaklanmaktadır (Akat, 2000: 9).

Yirminci yüzyılın başından beri turizmi tanımlamak için birçok girişimde bulunulmuştur. Akademisyenlerin argümanları doğrultusunda, farklı disiplinlerden farklı analistler, turizmi incelemekte ve kavramı kendi bakış açısından ele almaktadır. Bu nedenlerle, turizmin tanımlanması ve kavramsallaştırılmasında bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Evrensel olarak kabul görmüş bir turizm tanımı olmadığı düşünüldüğünde, aşağıdaki yapacağımız çeşitli tanımlamalarla turizmin çerçevesini açıklamaya çalışacağız. Bu çerçevede turizm ile ilgili yapılan bir tanım şöyledir, “*turizm, genel olarak devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketleridir*” (Yıldız, 2011: 55).

Her ne kadar seyahat ve turizm kelimeleri eşanlamlı kullanılmış olsa da turizm daha geniş bir kavramdır ve yalnız seyahat etmekten daha fazlasını içerir. Seyahat, bir işyerinden diğerine yapılan seyahatleri, boş zamanların bir parçası olarak ve işyerinde kalmayı; turizm ise, bir varış noktasına olan yolculuğu ve aynı zamanda olağan alış yeri dışındaki bir varış noktasında kalmayı ve boş zaman ve rekreasyon için yapılan faaliyetleri içerir. Tüm turizm bir miktar seyahat içerir, ancak tüm seyahatler turizm değildir. Bir kişi genellikle çok çeşitli amaçlar için seyahat edebilir. Bununla birlikte, eğer uygun şekilde kullanılırsa, turizm dışı amaçlı seyahatin bir kısmı, ek bir amaç olarak turizm seyahatine motive edilebilir. Ulaşım imkânlarının gelişmesi ve refah toplumunun ortaya çıkmasıyla yaygınlaşan turizm faaliyetlerine paralel olarak bu olgu üzerinde çalışmalarda başlamış, turizm akademik araştırmaların konusu haline gelmiştir. Turizm olayını veya kavramını belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır. 1905 yılında Turizm kavramı ilk kez Guyer-Feuler tarafından tanımlanmıştır. Guyer-Feuler göre turizm, *“gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak, ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmalarına olanak veren modern çağa özgü bir olaydır”* (Demirel, 2012: 24).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ise, Caspar turizmi daha geniş bir açıyla, şu şekilde açıklamıştır; *“turizm, turistik işletmeler, turizm organizasyonlarının oluşturduğu alt sistemlere ve bu alt sistemlerin ekonomik, sosyal, politik, hukuki, teknolojik ve ekolojik çevre ile olan ilişkilerine dayanan global bir sistemdir”*. Bu yaklaşım, turizmi *“ev ortamından uzakta iş, zevk ve boş zaman aktivitelerini kolaylaştırmak için doğrudan mal veya hizmet sağlayan tüm işletmelerin toplamı”* olarak tanımlayan Smith’in çalışmasından daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Turistler ziyaretçilerdir ve başka bir yeri ziyaret ederken yaptıkları şey turizm olarak kabul edilebilir. 1963’te, Birleşmiş Milletler Uluslararası Seyahat ve Turizm Konferansı, başka bir ülkeyi ziyaret eden bireyleri tanımlamak için *“ziyaretçiler”* terimini kullanmayı tercih etmiştir (Tunç ve Sağ, 1998: 22-24).

Turizmin tanımı, 1981 yılında Dünya Çapında Turizm Uzmanları Ağı ve Cardiff'teki Turizm Topluluğu tarafından düzenlenen Uluslararası Dinlenme Yaratma Turizmi Konferansı'nda yeniden düzenlendi. “*Turizm, seçim ile seçilen ve ev ortamı dışında gerçekleştirilen özel faaliyetler olarak*” tanımlandı. 1991 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, “*Turizm, boş zaman, iş veya diğer amaçlar için ardışık bir yıldan fazla olmamak kaydıyla, olağan çevreleri dışındaki yerlerde seyahat eden ve kalan kişilerin faaliyetlerini içerdiğini*” ifade etti. Bireyler, başka bir çevreyi ziyaret etmek için buldukları yerdeki normal çevrelerini gönüllü olarak terk ettiklerinde turist haline gelirler. Bu bireyler, genellikle bu ortamın ne kadar yakın veya ne kadar uzakta olduğuna bakılmaksızın farklılıklar koyarlar (Kuşat, 2016: 11-21).

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak genel bir değerlendirme yapacak olursak, turizm, bireylerin çalışma hayatlarından arta kalan vakitlerini değerlendirmek maksadı ile, herhangi bir maddi kazanç beklentisi veya herhangi bir politik amacı bulunmayan bireysel ya da toplu bir şekilde gidilecek olan yerde en az bir gün yada bir gece kalmak üzere, merak, sağlık, dinlenme, spor, eğlence amacıyla gerçekleştirilen seyahatlerdir. Aynı zamanda, dost akraba ziyaret etme, kültürel faaliyetler gibi etkinliklerden en az birinin gerçekleştirilmesi ve bu süreç içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar ile ilişkileri kendisine konu alan ekonomik, sosyal ve kültürel bir faaliyet ve bir hizmet endüstrisidir. Turizm “*turist, turizm işletmeleri, turizm organizasyonlarının*” oluşturduğu alt sistemler ve bu alt sistemlerin sosyal, ekonomik, hukuki, politik, teknolojik ve ekolojik olan ilişkilerine dayanan ve 41 farklı sektörle paydaştan oluşan bir yapıdan oluşmaktadır (Kozak, 2013: 7).

Turizm, küresel bir ekonomik faaliyet olarak, geliştirildiği bölgelerdeki sosyo-ekonomik ilerlemeyi desteklemektedir. Turizmin, işlerin yaratılması, nüfusu bölgeye sabitleme kabiliyeti veya belirli alanlarda tarımsal üretimi çeşitlendirme kabiliyeti gibi çok sayıda olumlu etkisi bulunmaktadır. Artan sayıda ülke için turizm, yeterli mevzuat ve altyapı yatırımlarıyla desteklenecek ve korunacak stratejik bir sektörü temsil etmektedir. Turizm endüstrisinin temel işlevi gezginlere hizmet etmektir. Başarısı, tüm sektörlerin pozitif ilişkilerine bağlıdır. Turizm hizmet sağlayıcıları arasındaki bu sinerjinin, bireysel turistlere olumlu bir deneyim

kazandırması umulmaktadır. Temel olarak, turizm dört ana sektörden oluşur; Bu sektörler şunlardır (Kuşat, 2016: 11-21);

- Ulaştırma
- Konaklama
- Yan Hizmetler
- Satış ve Dağıtım.

Eğer turistler bir hedeften diğerine hızlı ve etkin bir şekilde seyahat edemeseydiler, bugün olduğu kadar turizm olmazdı. Turizm bu kadar gelişmezdi. Bir bölgenin turizm gelişimi, turistler için bir destinasyona erişimleri ve ayrılmaları için ihtiyaç duyulan hizmetleri sağlamanın yanı sıra, turistler için birçok cazibe merkezi tasarlamaya, geliştirmeye ve desteklemeye dayanmaktadır. Turistik yerler normal olarak varış yerindeki (destinasyon) mevcut kaynaklara dayanmaktadır (Yıldız, 2011: 56).

2.2. Turizmin Ekonomik Etkileri

2.2.1. Turizmin Parasal Ekonomik Etkileri

Muhtemelen, turizm dünyanın ikinci büyük endüstrisidir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nden yapılan tahminler, dünya çapında 200 milyon civarında iş yarattığını ve küresel GSYİH'nın % 10'unu oluşturduğunu göstermektedir. Bu kadar büyük bir ekonomiyi yöneten turizm sektörünün ülke ekonomileri üzerinde parasal etkileri olması muhtemeldir.

2.2.1.1. Turizmin Dış Ödemeler Dengesi Üzerine Etkisi

Ödemeler dengesi, bir ülkenin diğer ülkelere kıyasla ekonomik ve mali durumunu gösteren bir muhasebe kayıdır. Uluslararası turizm doğrudan görünmez bir ihracat girişi olarak ödemeler dengesini etkiler. Uluslararası turizmin önemli katkısı, uluslararası hizmetlerin girişindeki ödemeler dengesi hesabında görünmektedir. Turizmin ödemeler dengesi üzerindeki olumlu etkisini tartışmak için, bir ülkenin yabancı para cinsinden gelirlerinin yabancı para harcama tutarını aşması gerekir. Türkiye dâhil olmak üzere çoğu gelişmekte olan ülke, önemli ödemeler dengesi ve dış ticaret açığına maruz kalmaktadır. Bu noktada, turizm dış ticaretteki

açığı ve ödemeler dengesini kapatmakta olumlu bir etkiye sahiptir (Çelik vd., 2013: 86-90).

Turizm, büyük bir potansiyele sahiptir ve ekonomik büyümeyi, istihdamı, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmayı değiştiren temel makroekonomik hedeflere ulaşmada çok önemli bir rol oynamaktadır. Genellikle en az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler, rezerv para kıtlığı ve sermaye malları satın almak için gerekli fonları bulmak ve ekonomik gelişimleri için gerekli olan güvenli hizmetleri bulmakla yüz yüze gelen zorluklarla karakterizedir. Turizm, rezerv para birimini iyileştirmek için iyi bir alternatiftir. Ekonomiye giren yabancı para birimi ile ödemeler dengesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Genel olarak turizmin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi iki biçimde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi pasif turizm olarak nitelendirilen ülke vatandaşlarının yurtdışına çıkmasıyla döviz çıkışına neden olmalarıdır. Bu durum ödemeler dengesini olumsuz etkilemektedir. Aktif turizm olarak ifade edilen ise, ülkeye gelen yabancıların getirdikleri döviz harcamalarıyla döviz girdisi sağlanması dolayısıyla ödemeler dengesinin olumlu etkilenmesidir. Uluslararası turizm genel olarak döviz hareketliliğine sebep olmaktadır. Yurt dışına turist gönderen ülkelerde döviz talebine, turist çeken ülkelerde ise, döviz arzına neden olmaktadır (Kozak ve Bahar, 2015: 160-162).

Büyüyen ekonomik önemine ve muazzam potansiyeline rağmen, turizm endüstrisi, 1950'lere kadar gelişme, büyüme ve servet ile ilgili küresel çalışmalarda genellikle göz ardı edilmiştir. Turizm endüstrisi en hızlı gelişen sektörlerden birisidir ve bu nedenle birçok sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülke tarafından benimsenen en önemli ekonomik büyüme, gelişme ve dış borç stoklarını en aza indiren kaynaklardan biridir. Turizm gelirleri ekonomiler üzerinde önemli bir etkiye neden olarak iş yaratma, özel ve kamu sektörleri için ek gelir, döviz gelirleri, daha yüksek yatırım ve büyüme ile sonuçlanmaktadır (Çelik vd., 2013: 86-90).

Ödemeler dengesi, sakinler ile yerleşik olmayanlar arasındaki ekonomik ilişkinin tanımlanmasına odaklanmaktadır ve ödemeler dengesinde başvuru sayıları sisteminde kullanılan benzer ikamet kavramı temelinde tanımlanmış uluslararası turizm ile ilgili yayınları içermektedir. Net turizm gelirleri, hizmetlerin alt kalemi altında yer almaktadır. Cari hesap ve gelişmekte olan ülkeler için turizm gelirlerinin

önemli etkisi çok sayıda çalışma tarafından iyi bir şekilde tanınmıştır. Uluslararası turizm gelirleri, yurtdışındaki işçilerin gelirleri ve dış yatırımlar ile birlikte Türkiye ekonomisindeki mevcut akımlara katkıda bulunmaktadır. TC Merkez Bankası'na (2012) göre net turizm gelirleri hizmetler kaleminin en büyük paya sahiptir. Bir dizi çalışma turizm ile Türkiye ekonomisi arasındaki anlamlı ilişkiyi vurgularken, diğerleri ekonometrik ve ampirik örneklerle desteklenmiştir (Çelik vd., 2013: 86-90).

Tablo 2.1. Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı 2006-2018

Yıl	Dış Ticaret Açığı (DTA) \$ (bin \$)	Turizm Geliri (bin \$)	Turizm Gelirinin DTA Kapama Payı (%)
2006	54.041.498	23.148.669	42,83
2007	62.790.965	27.214.988	43,34
2008	69.936.378	30.979.979	44,3
2009	38.785.809	32.006.149	82,52
2010	71.661.113	33.027.943	46,09
2011	105.934.807	36.151.328	34,13
2012	84.066.659	36.776.645	43,75
2013	99.858.613	32.308.991	32,35
2014	84.508.918	34.305.903	40,59
2015	63.268.398	31.464.777	49,73
2016	55.995.686	22.107.440	39,48
2017	76.736.291	26.283.656	34,25
2018	55.016.00	29.512.926	53,6

Kaynak:https://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/dis-ticaret-aciklarinikapatmada-payi_916.html,(erişim tarihi:10.04.2019).

Tablo 2.1 de Türkiye'nin turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapatma payı gösterilmektedir. Dış ticaret açığını kapatmada turizm gelirlerinin payı incelendiğinde Türkiye'de 2015- 2017 yılları arasında turizmin dış ticaret açığını kapama payının azaldığı görülmektedir. 2015 yılında turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapama payı % 49,73 iken, bu oran 2016 yılında %39,48'e, 2017 yılında ise %34,25'e gerilemiştir. 2018 yılında ise artarak %53,6 oranına yükselmiştir.

Tablo 2.2. Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı (2000-2016)

Yıllar	İhracat (Milyon \$)	Turizm Gelirleri (Milyon \$)	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı (%)
2000	27.774.9	7.636.0	27.5
2001	31.334.2	10.450.7	33.4
2002	36.059.1	12.420.5	34.4
2003	47.252.8	13.854.9	28.2
2004	63.167.0	17.076.6	25.2
2005	73.476.4	20.322.1	24.7
2006	85.534.7	18.594.0	19.7
2007	107.271.8	20.942.5	17.3
2008	132.027.2	25.415.1	16.6
2009	102.142.6	25.064.5	20.8
2010	113.883.2	24.931.0	18.3
2011	134.906.9	28.115.7	20.8
2012	152.478.5	29.353.4	19.2
2013	157.610.2	34.305.4	21.3
2014	151.802.6	32.309.0	21.8
2015	143.933.6	31.464.8	21.9
2016	142.606.2	22107.4	15.5

Kaynak: https://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri/dis-ticaret-aciklarinikapatmada-payi_916.html,(erişim tarihi:10.04.2019).

Tablo 2.2.de 2000-2011 yılları arasında Türkiye’de ihracat gelirleri, turizm gelirleri ve turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı gösterilmektedir. Tablo 2.2. incelendiğinde Türkiye’de 2000 yılından günümüze ihracat gelirlerinin genel olarak artış trendinde olduğu görülmektedir. Buna karşın Türkiye’de 2013 yılında ulaştığı yaklaşık 157 milyon dolarlık en yüksek düzeyden sonra ihracat gelirleri azalmaya başlamıştır. Benzer şekilde genel olarak artış trendi izleyen turizm gelirleri de 2013 yılından sonra düzenli olarak azalmıştır. Turizm gelirlerinin ihracat gelirleri oranına bakıldığında ise belirli bir sistematik yapıda hareket etmediği, 2010-2015 yılları arasında yaklaşık %20 düzeyinde olan bu oranın 2016 yılında %15,5’e düştüğü görülmektedir

2.2.1.2. Turizmin Gelir Etkisi

Uluslararası turizm ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ekonomistler arasında son yıllarda büyük ilgi ve tartışma konusu olmuştur. Turistler satışlara, karlara, vergi gelirlerine ve dolayısıyla ev sahibi ülkelerde genel gelir artışına katkıda bulunur. Turizmin olumlu ve en önemli etkisi olarak gelir yaratıcı etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Turistlerin gittikleri destinasyonda; yeme-içme, konaklama, gezi-eğlence aktiviteleri, iletişim, ulaşım gereksinimlerine yönelik yaptıkları harcamaları

seyahat etmiş oldukları o yerel turistik destinasyon kadar destinasyonun bulunmuş olduğu ülkenin ekonomik gelirini artıracacağı, ifade edilmektedir (Bahar ve Kozak 2012: 161)

Genel olarak turizmin ekonomideki olumlu etkileri gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH) ile ölçülmektedir. Bu çerçevede genel olarak yabancı ziyaretçi harcamalarını cari fiyatlarla tahmin ederek ve bundan turizm sektörü tarafından satın alınan hizmet ve malların maliyetini çıkarılarak turizmin GSYİH'ye katkısı hesaplanır. Bu tür bir hesaplama yapılmasının sebebi ise yabancı turistlerin gerçekleştirmiş oldukları harcamalarının tamamının direkt bir şekilde GSYİH'ye yansıtılmaması gerekliliğindedir. Turizmin gelir etkisi, yukarda bahsettiğimiz gelirlerle sınırlı değildir. Turizm birçok sektör ile yoğun bir şekilde ilişki halindedir. Bu çerçevede turizm gelirleri, turizmin ilişkili olduğu tarım, hizmet, inşaat ve sanayi gibi sektörler gelir olarak yansıtılacağından ekonomi içinde bir "çarpan etkisi" oluşturacaktır. Çarpan etkisi ise kısaca, ekonomide turist harcamalarının ve turizm gelirlerinin diğer sektörler ile bağlantısının derecesini ölçme anlamına gelmektedir (Ünlüöner ve Şahin, 2011; 6-8).

2.2.1.3. Turizmin Enflasyon Üzerine Etkisi

Turizm sektörünün ekonomik büyümeyi desteklediği birçok araştırma tarafından ispat edilmiştir. Ekonomik büyümenin makroekonomik hedeflerden biri olduğunu gösterdiğinden, politika yapıcılar olumlu ekonomik büyümeyi sağlayacak politikalar oluşturacaklardır. Bununla birlikte, yüksek ekonomik büyüme enflasyona neden olduğu için ekonomiye zarar verebilir. Bu bakımdan, turizm sektörünün ekonomi üzerindeki zararlı etkileri merak uyandırıcıdır. Tahminen, turizm endüstrisinin elverişsiz şekilde genişlemesi enflasyona neden olabileceği için dezavantajlı olabilir. Turistler paralarını otellere, nakliyelere, yiyeceklere, kıyafetlere vd. yapmış oldukları harcamalar toplam talebin artmasına neden olacağından enflasyonun artmasına neden olabileceği ifade edilmektedir. Enflasyon, en basit şekilde iktisadi bir terim olup, genel fiyat seviyesindeki artış olarak tanımlanmaktadır (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009: 58-60).

Turizmin meydana getirmiş olduğu ülke ekonomilerinde enflasyon etkisi farklı biçimlerde kendisini hissettirebilmektedir. Bunlar üzerinde durmak gerekirse; turizm sezonunun başlamasıyla birlikte Mısır, Fas, Tunus, Türkiye gibi, gelişmekte olan devletlerde yerli halka oranla yabancı turistlerin alım gücünün çok daha yüksel olduğu belirtilebilir. Bu çerçevede fiyatı yüksek hizmet ve malları turistlerin, satın almaya ve daha fazla fiyat ödeme imkânlarının bulunduğu bilinmektedir. Bölgede ticaret yapan işletmelerin, turistlere sattıkları mal ve hizmetlerin fiyatını artırmak yoluyla, kar marjlarını yükseltmek istemektedir. Bunun neticesinde özellikle arsa ve gayrimenkul fiyatlarında bir artış olması kaçınılmazdır. Yaşanan bu fiyat artışı neticesinde de Turizm bölgesinde yaşayan insanlar daha yüksek oranlarda kira ve vergiye maruz kalacaklarından dolayı enflasyon baskısı kendisini hissettirecektir. (Erdoğan, 1995: 44).

2.2.2. Turizmin Reel Ekonomik Etkileri

Turizm, çeşitli araştırma perspektiflerinden geniş çapta incelenen muazzam ekonomik etkilere sahip bir endüstri olarak görülmektedir. Geçtiğimiz on yıl içinde, turizmin bölgesel kalkınma stratejisi planı olarak gelişmesi, turizmin yerel istihdam olanakları, vergi gelirleri ve ekonomik çeşitlilik sağlayan potansiyel temel sanayi olarak görülmesiyle hızla artmaktadır. Turizm endüstrisinin önemi, birçok ülkede gelir elde etme, istihdam, özel sektör büyümesi ve altyapı gelişimi için ana kaynak olarak sunulmaktadır. Turizmin reel ekonomiye katkılarını; istihdam üzerine etkileri, gelir etkisi ve diğer sektörlerle etkisi bağlamında değerlendireceğiz (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009: 58-60).

2.2.2.1. Turizmin Diğer Sektörlere Etkileri

Turizm sektörünün diğer ekonomik sektörlerle güçlü bağlantıları vardır ve bu bağlantıların hızlandırılmış ekonomik kalkınma için optimize edilmesi gerekmektedir. Girdi-çıkı analiz yöntemiyle incelendiğinde turizmin 37 sektörle bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Turizmin sektörünün en fazla girdi sağladığı sektörlerin başında havacılık işletmeleri yer almaktadır. Turizmin en yoğun etkisi üretim yapan sektörler üzerinde görülmektedir. Perakende, tarım, ulaştırma ve inşaat gibi sektörlerle olan bağlantılar, yerel çarpan etkisini artıracak ve sonunda daha iyi

ekonomik büyüme ve istihdam olanakları yaratmaktadır. Turizmin ekonomik etkileri birçok ekonomik sektörde hissediliyor, ancak bir sektör olarak katkının sınırlarının tanımlanması zordur. Çoğu yerel ekonomik sektör bir şekilde turizme bağlıdır (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009: 58-60).

2.2.2.1.1. Tarım Sektörü Üzerine Etkisi

Turizm ve tarım arasındaki ilişkinin, fırsattan çatışmaya kadar değişen bir ilişki olduğu söylenebilir. Literatür, turizm ve tarımın kesişiminden kaynaklanan birçok fırsatı vurgulamaktadır. Turizm aynı zamanda tarımsal ürünlere olan talebi artırabilir veya teşvik edebilir. Turizm, dış dünyayla mükemmel bir altyapı ve iyi bağlantılar sağlayarak tarımsal ürünlere yönelik satış noktalarının çeşitlendirilmesine imkân oluşturacaktır. Turizm için altyapı ve destek sistemlerinin artması, tarımsal ürün ve hizmetlerin pazarını ve yeteneklerini iyileştirebilir ve sonuçta yerel insanlara fayda sağlayabilir. Turizm talebinin arttığı bölgelerde konaklama, yiyecek-içecek, seyahat, ulaştırma ve rekreasyon yatırımlarının arttığı görülmektedir. Bu yatırımların artması turistin temel ihtiyaçlarını karşılamak için tarım sektöründe meyve ve sebze gibi yiyeceklerin tüketimini hızlandıracağından dolayı tarım sektörü ve turizm sektörünün yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Çikin vd., 2009: 1-8).

2.2.2.1.2. Sanayi Sektörü Üzerine Etkisi

Turizmin sanayi sektörü üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek için, sanayi sektörünün alt dallarına göre farklı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sanayi sektörü; ara malı, yatırım malı ve tüketim malı olmak üzere üç alt sektör halinde değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, yatırım malı üreten sanayiler üzerindeki etkisinin fazla olmadığı, hediyelik eşya, deri ürünleri ve seramik gibi ara malı üreten, sanayi kesimi üzerindeki tesirinin oldukça fazla gözüktüğü ve bu bağlamda tüketim malı üreten sanayiler üzerindeki tesirinin belirgin olduğu söylenebilir (Olalı ve Timur, 1988: 179).

Turizmin geliştiği bölgelerde gerçekleştirildiği turizm yatırımları sonucunda inşaat sektörünün de gelişme kaydettiği belirtilebilir. Bu yönlerden değerlendirildiğinde turizm yatırımlarının inşaat sektörünün önünü açtığını buna bağlı bir şekilde inşaat sektörüne malzeme üreten endüstri kesimlerinin de geliştiği

gözükmektedir. Turizmin sanayi üzerindeki başka bir tesiri ise, turizm yatırımlarının çevre koruma politikalarına uygun bir şekilde teknolojiler geliştirmesidir (Sağlık, 2011: 50-51).

2.2.2.1.3. Hizmet Sektörü Üzerine Etkisi

Turizm endüstrisi dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden biridir ve büyümeye devam etmektedir. Turizmin etkisi son derece çeşitlidir. Bir yandan, örneğin yeni istihdam olanakları sunarak, hedef ülkelerdeki sosyo-ekonomik ve politik gelişimde önemli ve olumlu bir rol oynamaktadır. Seyahat ve turizmin topluluk üzerindeki etkisi önemlidir. Açıkçası, turistler gelir getirmektedir. Bununla birlikte, bu gelirin çekilme biçimleri ve faydalardan yararlanan insanların sayısı büyük ölçüde değişmektedir. Konaklama endüstrisi bütünün önemli bir bölümünü temsil etmektedir. Hizmetlerin kapsamı ve otel endüstrisi, hizmet anlamında en büyük on servis üreticisi arasındadır. Hizmet kalitesi, müşterinin bir hizmetten beklentileri ile müşterinin aldığı hizmet algıları arasındaki bir boşluk olarak tanımlanmıştır. Turizmin yoğun bir şekilde tükettiği hizmet sektörü olduğu için bu sektör turizm faaliyetlerinden yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Bu bağlamda turizm sektörü, kendisinin de içinde bulunduğu hizmetler sektörünü önemli şekilde etkilemekte ve gelişmesine farklı alanlarda katkı sağlamaktadır (Erdem, 2001: 47).

2.2.2.2. Turizmin İstihdam Üzerine Etkisi

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 2010 yılında turizmin dünya çapında 253 milyon iş yarattığını tahmin etmektedir. Aynısı G 20 ülkeleri için de geçerlidir. Turizmin iş yaratmasına dolaylı katkısı, turizm tedarik zincirinde istihdam için önemini teyit etmektedir. Turizmin dolaylı faydaları, turizm tedarik zincirinin yerel olarak üretilen mal ve hizmetlerin üretimine yönelik olması durumunda daha büyüktür. Turizm aynı zamanda gençler için iş yaratılmasını teşvik ederek niteliksel etkilere de sahiptir. Bununla birlikte, birçok ülkede, özellikle Avrupa'da, bunların büyük bir kısmı, uzun vadede, sadece gençlerin çok yetenekli hale gelebilmesi için yeterlilik seviyesini artırarak güvence altına alınabilen mevsimsel işlerdir. Turizm endüstrisinde yaratılan işlerin çoğu, 25 yaşın altındaki gençler için tüm turizm işlerinin yaklaşık yarısını oluşturuyor. Turizm sektöründe istihdamın bu özelliği,

uzun vadeli işlerin sağlanması için gençlere yönelik sürekli mesleki eğitim programlarının önemini vurgulamaktadır (Kantarıcı ve Karakaya, 2016: 2-4).

Gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri sanayileşmenin istihdam sorunlarına uygun bir çözüm bulmaktır. Bu ülkelerdeki hızlı nüfus artışı onunla birlikte artan işsizlik tehdidi de önemli seviyelere ulaşmaktadır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerde artan işsizlik karşısında yeni iş fırsatlarının bulunması zorunlu bir arayış haline gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, sanayi kalkınmasından ziyade turizm gelişimini desteklemek için elverişli koşullar bulunduğundan, bu bölgedeki turizmin canlandırılması işgücüne istihdam sağlama üzerinde önemli etkilere sahip olmaktadır (Kantarıcı ve Karakaya, 2016: 2-4).

Turizmden elde edilen gelir ve kur kazançları ekonomi üzerinde etkilidir. Turizm sektöründe gelir elde edenler de turizm istihdamını etkilemektedir. Turizm sektöründen harcanan gelirler ile ikincil istihdam etkisine yol açmaktadır. İstihdam etkisi, turizmin gelişmesi ve turizm talebinin yoğunluğu ile artmaktadır. Turizmin gelişimi arttıkça, işgücü talebinin yanı sıra turizm tesisi yatırımları da artmaktadır. Turizmin mevsimsel karakterinin sonucunda ortaya çıkan etkisi, turizm talebinin yüksek olduğu dönemlerde, emek talebinde buna bağlı bir artışa yol açmasıdır. Ayrıca, turistik mal ve hizmetlerin tedarikinde yer alan endüstriler, turistler tarafından yapılan harcamalardan yararlanmaktadır ve bu dolaylı bir istihdam fırsatı oluşturmaktadır (Coskun, 2010: 22-24).

2.2.2.3. Turizmin Alt ve Üst Yapı Üzerine Etkisi

Bir bölgenin ya da ülkenin turistik faaliyetleri yürütülebilmesi açısından alt yapı ve üst yapı sisteminin hazır olması gerekmektedir. Turizmin gelişmesinin alt yapı imkânlarının gelişmesiyle paralellik gösterdiği gelişmekte olan ülkelere bakıldığında görülmektedir. Ekonomik yönlerden değerlendirildiğinde alt yapı çalışmaları kamu sektörü tarafından, hem halkın yararlanması hem de ekonominin gelişmesi için gerçekleşmesi sağlanır. Bu çerçevede genel altyapı hizmetleri; temel kamu hizmetleri, örneğin; su, enerji, ulaştırma, kanalizasyon, haberleşme gibi olanaklar yer alır. Bu temel altyapı hizmetleri turizmden bağımsız olmakla beraber halkın ihtiyaçları nedeniyle yapılmış yatırımlar olmasına karşılık ayrıca turizmin

gelişmesi için de son derece önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda bir bölgede turizmin gelişmesi, ekonomik açıdan gelir seviyesini artırılacağı gibi turistik ürünleri satan işletmelerin de taleplerine cevap verebilecek ölçüde alt yapı olanaklarının gelişmesine yardımcı olacağı ifade edilmektedir (Öztaş, 2002: 66).

2.3. Turizmin Sosyo - Kültürel Etkileri

Turizmin ölçüğü, sosyo-kültürel etkiler açısından önemli bir faktör olabilir ve turizmin belirli bir bölgedeki bir etkinlik olması, bu tür etkinin doğasını önemli ölçüde etkileyebilir. Sosyo-kültürel etkiler turizm merkezindeki “*insan etkileridir*”. Turizm merkezlerinde yaşayanların günlük yaşam kalitesindeki değişiklikler ve geleneksel değerler, normlar ve turizmden kaynaklanan kimliklere ilişkin kültürel etkilere vurgu yapan turizm endüstrisinin insan etkileridir. Turizmin hem olumlu hem de olumsuz sosyo-kültürel etkileri geniş bir literatürde belgelenmiştir. Turizm, bir turist destinasyonundaki sakinlerin sosyal alışkanlıklarını, geleneklerini, değerlerini, inançlarını ve yaşam tarzlarını etkileyen yerel sosyal kültürün özelliklerini etkilemektedir. Bir destinasyonda turizmin gelişmesi, turizmin olumsuz sosyo-kültürel etkilerini en aza indirmeyi ve olumlu sosyo-kültürel etkileri en üst seviyeye çıkarmayı hedeflemelidir (Özdemir vd., 2000: 79-84).

Turizmin sosyal ve kültürel etkileri birlikte tartışılrsa da, ikisi arasında belirli farklılıklar vardır. Tüm etkiler gibi, turizmin sosyal ve kültürel etkileri de olumlu veya olumsuz olabilir. Kültürel etkiler genellikle maddi ve maddi olmayan kültür biçimlerini (örneğin; miras ve dini yapılar, sanat eserleri, ritüeller) ve kültürel değişim süreçlerini ifade eder. Turizmde, turistlerin davranışlarının, kıyafet kurallarının veya tercihlerinin ev sahibi topluluk tarafından kopyalanması yaygın görülen sosyo-kültürel etkiler arasındadır. Genç kuşakların geleneksel kıyafet giymeyi bırakması ve ziyaretçilerin giyim tarzını benimsemesi buna örnek gösterilebilir. Bu bağlamda özellikle ev sahibi konumundaki turistik bölgelerde yaşayan toplumun manevi iklimi, örf ve adetleri, değer yargılarında bu etkileşim sonunda ortaya çıkan değişimin izlerini görmek mümkündür.

Turistlerin yerel kültür, sanat, gelenek veya göreneklere olan hayranlığı yerel halkın kültürel gururunu artırabilir ve bu kültürün azalan olabilecek yönlerini

canlandırabilir. Örneğin, bazı sanat formları veya gelenekleri, daha yaşlı bir neslin dikkatini çekebilir; turistlerin olumlu ilgisi, ev sahibi toplumdaki gençleri aktif olarak yer almaya teşvik edebilir. Turizmin yerel kültürel gururu artırabildiği çoktan vurgulanmıştır. Ancak turizm de ters etki yaratabilir ve konukçu popülasyonda aşağılık hissine neden olabilir (Kantarıcı ve Karakaya, 2016: 2-4).

Sosyal etkiler genellikle kişiler arası, sosyal davranış, suç, güvenlik, din, dil ve sağlık ile ilgilidir. Turizmin bir diğer sosyal fonksiyonu ise, sosyal dokuda meydana getirdiği değişimlerdir. Bu değişimlerden olumsuz olanlar; alkol, içki ve kumar alışkanlıklarda artışa neden olması, suç, fuhuş, uyuşturucu oranların yükselmesi, aile yapısının bozulması, dil ve kültür üzerine bıraktığı olumsuz etkilerdir. Sosyal yapıdaki olumlu etkileri ise şunlardır; oluşturduğu ekonomik istihalle yaşam standartlarını artırması, farklılıklara karşı hoşgörü düşüncesini geliştirmesi, eğitim seviyesini yükseltmesi, kültürel ve tarihi değerlerin koruma ve sahip çıkma güdüsünü güçlendirmesi bunlar arasında sayılabilir (Özdemir vd., 2000: 79-84).

2.4. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi

Turizm nedeniyle bir ülkedeki az gelişmiş bölgelerin gelir ve istihdam seviyeleri büyük ölçüde artmakta, böylelikle bölgesel kalkınmadaki farklılıkları azaltmaya yardımcı olmaktadır. Bu şekilde turizmin canlanması, özellikle geçimlik üretimdeki yerel halkın standart seviyelerde önemli artışlara yol açmaktadır. Bir bölgedeki turistik faaliyetlerde yaşanan artış, hane halkı gelir seviyesinin yükseltilmesine ve ayrıca turizm sektörünün vasıfsız işgücü ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Bir ülkede, buna rağmen az gelişmiş bölgeler vardır. Bununla birlikte çeşitli bölgelerdeki turizm potansiyellerinin gelişimi sayesinde bölgeler arası kalkınma farklılıkları azaltılabilmektedir (Gülbahar, 2009: 22-26).

Turizm ve bölgesel kalkınma yakından bağlantılıdır. Birçok bölgede, turizm endüstrisi, ekonomik büyümenin en büyük istihdam yaratma kaynaklarından biridir. Dahası, turizm daha az gelişmiş bölgelerin entegrasyonuna katkıda bulunabilir veya onlara büyüme meyvelerine eşit erişime imkân tanır. Turizmin bölgesel gelişimi,

yeni bir dinamik yaratarak genel ekonomik büyüme tetikleyebilir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde hızlı şehirleşmeye karşı koyarak ve turizmin gelişmekte olduğu yeni bölgelere nüfus çekerek daha iyi arazi kullanım planlamasına katkıda bulunabilir. Ancak, kaynakları korumak, alanlar arasında tamamlayıcılık sağlamak ve turizm direklerini tanımlamak için bazı kalkınma rehberleri hazırlanmalıdır. Bununla birlikte, az gelişmiş bölgelerdeki turizm gelişimi, çevrenin gelişimini mümkün kılar, bölgede nüfusu korur, altyapı, bölge ve ülkenin refahına katkıda bulunan diğer tüm faaliyetler iyileştirilir (Çeken, 2008: 300-302).

2.5. Turizm Odaklı Bölgesel Gelişme Araçları

Turizm, genellikle bölgesel kalkınma için bir fırsat olarak görülen bir sektördür. Bu, özellikle çekici bir manzaraya, kültür ve tarihin ilginç yönlerine ve inisiyatifle dolu yerel sakinlere sahip bölgelerde geçerlidir. Böyle birçok yer var ve çoğu yerel hükümet turizm sektörünü desteklemeye devam etmektedir. Bu, ilgili görevlere, yeterliliklere ve önceliklere bağlıdır. Geri kalmış bölgeler için hazırlanan kalkınma planlarında maddi ürün varlıklarının değerlendirilmesine yönelik yatırımlar yanında bu yatırımları tamamlayıcı niteliğe sahip hizmet faaliyet alanı olarak turizm faaliyetlerini destekleyecek yatırımlarda hayata geçirilmelidir. Turizmin kültürel özellikli bölgesel yatırım araçları şunlardır; Konferans, sergi, fuar merkezleri, rekreasyon parkları, alternatif turizm yatırımları, bölgesel doğa parkları, Kültür merkezleri vd. (Tunçsiper ve Yılmaz, 2009: 60-62).

2.5.1. Kültür Merkezleri

Bu merkezlerin öncelikli kuruluş gayesi, kültürel değerlerin muhafazası, ziyaretçiler için sergilenmesidir. Uygulamada ise yaygın bir şekilde tiyatro, sinema, ve sergi alanı gibi çok amaçlı bir şekilde planlanmaktadır. Ülkemizde bölgesel gelişmenin sağlanabilmesi için yeterince önem verilmeyen kültür merkezlerinin şehir yaşamının bir parçası olabilmesi için, mevcut kültürel varlıklarını bu merkezlerde sergilemesi ve uluslararası ve ulusal organizasyonlara ev sahipliği yapması gerekmektedir. Kültür merkezlerinin turizm amaçlı bir şekilde kullanılabilir duruma getirilmesi, sosyal ve ekonomik sahalarda bölgesel ve kentsel dönüşümün

sağlanması ve şehirlerin kültürel varlıklarının ön plana çıkarılmasında önemli rol oynayacaktır (Çeken, 2008: 300-302).

2.5.2. Alternatif Turizm

Alternatif kavramı resmi turizm literatüründe kitle turizmi veya ana turizme alternatif olarak kullanılan bir terimdir. Aslında, küçük bir pazarda odaklanan herhangi bir turizmi veya geleneksel seyahat acenteleri tarafından dağıtılamayan veya aktarılamayan herhangi bir ürünü ayırt etmek için kullanılır. Turizm sezonunu uzatılması, istihdamın artırılması, turizmin çekiciliğinin ve imajının güçlendirilmesi gibi pek çok bölgesel katkısı olan alternatif turizm aslında bölgesel veya yerel doğal ve tarihi kaynakların çeşitli yol ve yöntemlerle spesifik turizm ürününe dönüştürülmesidir. Alternatif turizm formları, tedarik, organizasyon ve ilgili insan kaynağı yoluyla, kitle turizminden farklı olarak, turizm ürünlerini veya ayrı turizm hizmetlerini birleştirmektedir. Alternatif turizm, organizasyonu nedeniyle ve içinde yer alan insan kaynakları nedeniyle kitle turizminden farklıdır.

Alternatif turizmin ana sektörleri kültürel ve tarihi, dini, bağcılık, mutfak ve etnoğrafik mirasa bağlı olan kırsal turizm, eko turizm, macera turizmi, tematik turizmdir. Alternatif turizm gelişim biçimleri, çevre ile diğer ilişkilere sahip diğer turizm uygulamaları, ev sahibi toplumlar, daha sürdürülebilir ve daha etik olan diğer turizm modellerinin oluşturulmasına duyulan ihtiyacı cevaplamaktadır. Özet olarak, alternatif turizm, bir turizm destinasyonundaki mevcut turizm türlerine bir alternatif olarak yaratıldığı düşünülen bir turizm çeşitlendirme etkinliği olarak tanımlanabilir. Alternatif turizmin, mevcut turizm arz potansiyelini değerlendirerek bölgede yeni turizm türleri yaratması amaçlanmaktadır (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008: 8).

2.5.3. Bölgesel Doğa Parkları

2014 Dünya Sağlık İstatistikleri 'ne göre, dünya nüfusunun % 54'ü kentsel alanlarda yaşamaktadır. Doğa Parkları, kentsel alan nüfusunun eğlence ve rekreasyonunda önemli bir rol oynamaktadır. Milli parklar doğa turizmi ve ekoturizm ile ilgilidir. Bununla birlikte, bu veriler, ulusal parkların, nüfus yoğunluğu yüksek olan kentsel alanlarda, nüfus için boş zamanların asıl amacı olan iç turizm ve rekreasyon açısından da önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu alanlar

uluslararası turizm için potansiyel yaratmaktadır. Doğal parklar, doğaya dayalı turizmin başlıca kaynakları ve ilgi çekici yerleri arasındadır ve milli park etiketi, korunan alan kategorilerindeki turistler ve ziyaretçiler için en iyi bilinen yerdir.

Doğaya dayalı turizm, dünyadaki uluslararası ve yerel turizm endüstrisinin önemli bir parçasıdır. Geçtiğimiz yıllarda hızla genişleyen doğaya dayalı turizmin gelecekte de büyümesi beklenmektedir. Doğaya dayalı turizm, dünyada hızla büyüyen turizm talebinin artmasıyla birlikte en hızlı büyüyen turizm dalıdır. Doğal parklarda turizm, bitki örtüsü ve faunanın korunmasına katkıda bulunur ve aynı zamanda yerel geçim kaynakları sağlar. Genellikle turistlerin keyifli bir deneyime sahip olduğu bir kazan-kazan senaryosu olarak tanıtılır. Ulusal parklardaki ziyaretçi sayısının dünya genelinde arttığı zamanlarda, en önemli görev insan ve doğa simbiyozu hakkında hizmet ve bilgi posterleri sunarak maddi olmayan doğal mirasın geliştirilmesi ve güçlendirilmesidir (Livina ve Reddy, 2017: 180).

2.5.4. Rekreasyon Parkları

21. yüzyılda rekreasyon, parklar ve eğlence hizmetlerinin yönetimi karmaşık, zorlu ve her zaman zorlayıcı olacaktır. Yaşam kalitesinin, refahın ve toplulukların yaşanabilirliğinin büyük önem kazandığı bir zamanda yaşıyoruz. Boş zaman, yukarıda belirtilen sonuçların önemli ve ilgili yollarının sağlanmasına doğrudan katkıda bulunur. Rekreasyon programları ve faaliyetleri, alanları ve tesisleri ile diğer eğlence olanakları, çağdaş toplumun bir parçası haline geldi. Günümüzde, bireyler sadece rekreasyon, park ve amortisman hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesini beklemekle kalmaz, aslında beklentilerinin de aşılmasını arzu ederler.

Toplulukların, altyapılarını giderek artan ekonomik kalkınma ve topluluk yaşanabilirliğinin iki kiracısı etrafında inşa etmeleri ilginçtir. Nitelikli niteliklere ulaşma imkânı sağlama fırsatını dikkate almadan bireyleri bir topluluğun işgücüne çekmenin yeterli olmadığı açıktır. Basitçe, insanlar yalnızca kazançlı bir şekilde istihdam edilmek istemiyorlar, aynı zamanda yaratıcı, etkileyici ve anlamlı bir şekilde hayatlarının tadını çıkarmayı da istiyorlar. Rekreasyon park ve eğlence hizmetleri bu tür fırsatları sağlar. Günümüzde yeni bir sektör olarak değerlendirilen boş zaman turizmi araçları arasında yer alan rekreasyon alanları aynı zamanda

yörelere çekiciliğini arttırmak amacıyla da kullanılmaktadır. Bu parklar hem kamu hem de özel sektör tarafından uygulanmaktadır (Edginton vd., 2015: 1-2).

2.5.5. Kış Sporları

Genel olarak, kış sporları karlı ve dağlık ortamlara bağlı bir kısım faaliyetleri içermektedir. Bu yönden kış turizm aktivitelerinde belli eğime ve yüksekliğe sahip, tırmanış, yürüyüş ya da kayak gibi faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesine olanak tanıyan mekânların varlığı gereklidir. Bununla birlikte kayak sporuna müsait kaliteli kar varlığı ve karın yerde bulunma süresinin uzun olması kış turizmi için olması gereken öğelerdir. Diğer yandan kış turizmi için oluşturulmuş olan tesislerde kayak sporu için kayakçıları yüksek noktalara taşıyacak teleferik gibi bir takım mekanik tesislerin olması beklenir. Turizmin tüm yıla yayılması için planlanan çeşitli alternatif turizm türleri içerisinde kış aylarında spor, eğlence, rekreasyon, sağlık içerikli aktiviteler kış turizmi içinde yer almaktadır (Mursalov, 2009: 17).

2.6. Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Politikaları Çerçevesinde Turizm

Turizmin bölgesel kalkınma üzerinde güçlü etkileri olması nedeniyle, gelişmemiş ve gelişmekte olan birçok ülke ekonomik refah için bir şans olarak algılamıştır. Turizm ve bölgesel kalkınma yakından bağlantılıdır. Birçok bölgede, turizm sektörü en büyük ekonomik büyüme ve iş yaratma kaynaklarından biridir. Dahası, turizm daha az gelişmiş bölgeleri entegre etmeye ya da büyümenin meyvelerine eşit erişim sağlamaya katkıda bulunabilir. Bölgesel turizm gelişimi, yeni bir dinamik yaratarak genel ekonomik büyümeyi tetikleyebilir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde hızlı kentleşmeye karşı daha iyi arazi kullanımı planlamasına katkıda bulunabilir ve nüfusun gelişmekte olduğu yeni bölgelere çekilmesini sağlayabilir. Ancak, kaynakları korumak, alanlar arasında tamamlayıcılık sağlamak ve turizm direktiflerini tanımlamak için (idari sınırlarla uyuşmayan) kalkınma için bazı kılavuz ilkeler oluşturulmalıdır (Çeken, 2008: 300-302).

Turizm, Avrupa Birliği'ndeki (AB) en büyük üçüncü sosyo-ekonomik faaliyettir ve AB'nin gayri safi milli hasılasına ve istihdamına önemli bir katkı sağlar. Avrupa aynı zamanda dünyanın bir numaralı turizm merkezidir. Bununla

birlikte, küresel sektör içinde, Avrupa en hızlı büyüyen bölge değildir. Uluslararası turistlerin girişleri ve gelirleri bakımından Avrupa'nın pazar payı küçülmektedir. AB'deki turizm işletmeleri, turistlerin özelliklerinde ve davranışlarında bazı değişikliklerle karşı karşıya kalmaktadır. Demografik olarak, AB'deki turistler önceki yıllara göre daha yaşlıdır. Coğrafi olarak, AB'ye seyahat eden turist sayısının artması, gelişmekte olan ülkelerden geliyor, ancak AB kaynak pazarları hala en büyük pazar payını elinde bulundurmaktadır (Çeken, 2008: 300-302).

Turizm, AB ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa Komisyonuna göre, AB'deki (ticaret ve dağıtımdan sonra ve inşaat sektörlerinden sonra) üçüncü büyük sosyo-ekonomik faaliyettir ve ekonomik büyüme ve istihdam üzerinde genel olarak olumlu bir etkiye sahiptir. Turizm aynı zamanda Avrupa bölgelerinin gelişmesine katkıda bulunur ve eğer sürdürülebilirse kültürel ve doğal mirasın korunmasına ve geliştirilmesine yardımcı olur. Turizm, özellikle gençler için dikkate değer bir şekilde yayılma ve iş yaratma potansiyeli nedeniyle, daha az gelişmiş bölgeler olmak üzere birçok Avrupa bölgesinin gelişmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Avrupa Birliği, bölgesel politikasını uygulamak için yapısal fonlar kullanmaktadır.

Avrupa Birliği'nin turizmin sürdürülebilirliği açısından önem taşıyan bölgesel politikasının bir başka yönü de, kurulan dört Avrupa makro bölgesinin stratejileridir. Bu stratejiler, tanımlanmış coğrafi alanların ortak zorluklarını ele almak ve ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumun sağlanmasına katkıda bulunan bu alanlardaki aktörlerin işbirliğini güçlendirmek için bütünleşik çerçevelerdir. Tüm stratejilere bir eylem planı eşlik eder. Dört Avrupa makro bölgesi, Tuna Bölgesi, Baltık Denizi Bölgesi, Alpler Uzay Bölgesi ve Adriyatik-İyon Bölgesi'dir. Tüm bu stratejiler turizmi öncelikli bir gelişme alanı olarak ve sürdürülebilir kalkınmasını bölgeler için uygun olarak belirtmektedir. Örnek olarak, Tuna Bölgesi için Avrupa Stratejisi ve eylem planı, turizmi bölgedeki büyümeye önemli bir katkı olarak tanımlamaktadır. Sürdürülebilirliğin bu bölgede turizmi geliştirmede genel bir kriter olması gerekir. Turistik sektörün uzun vadeli rekabetçiliğini ve sürdürülebilirliğini güvence altına almak için bu makro-bölgesel stratejide önerilen önlemler ve

eylemlerin yanı sıra yeni gelişmelerden ve yatırımlardan bölgesel fayda sağlamak gerekmektedir (<http://www.interreg-danube.eu/>, 2019).

2.7. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları Çerçevesinde Turizm

Turizmin bölgesel kalkınmaya katkılarından en başta gelen unsurlardan birisi, bölge istihdamına sağladığı olumlu katkılardır. Turizm hizmet sektörü olduğundan istihdam imkânları oldukça geniştir. Ekonomik kalkınma aracı olarak rekreasyonel olanaklar lehine olan en önemli politika argümanı, nüfusu değiştirme yeteneğidir. Turizm, daha iyi bir yaşam kalitesi yaratarak bir bölgenin ekonomik büyümesini etkilemekte, ekonomik merdiveni başlatanlara iş olanakları sunmakta ve çoğunlukla büyük bölgesel yatırımlara bağlı önemli miktarda döviz, sektörler yaratabilmektedir. Bu bağlamda turizm, bölgesel olarak işsizlik rakamlarını düşürdüğü gibi, bölgenin refah seviyesinin artmasına katkı sunmaktadır (Akın, 2018: 26).

Dinamik yapılarla turizm zaman içerisinde gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Turizm artık deniz-kum-güneş turizmi değil, doğal, kış, eko, sağlık gibi diğer ortaya çıkan turizm faaliyetlerini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla yalnızca sosyo-ekonomik değil aynı zamanda politik, çevresel, kültürel ve hukuk boyutlarına da sahiptir. Türk turizmi, özellikle 1980’lerin dünyadaki turizmin gelişimine paralel olmasının ardından çok hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Devlet destekli turizm yatırımlarına bağlı olarak turist sayısı ve turizm gelirleri giderek artmıştır. Türkiye’de arz yapısı açısından ihtiyaç duyulan kaynak yapısının ve Türkiye’deki çeşitli destinasyonların yoğun varlığı, ekonomik kullanılabilirlik anlamında bu sektörün potansiyelini arttırmaktadır (Kuşat, 2016: 11-21).

Turizm başlangıçta altyapı için yatırım yapılmasını gerektirir. Devlet tarafından yapılmalıdır; daha sonra özel yatırımlar bunu takip edebilir. Turizm sektörünün sübvansiyonlar ve teşvikler yoluyla herhangi bir zamanda Devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bunun nedeni, turizm yatırımının çok riskli olmasıdır, çünkü sermaye / verim oranı yüksektir ve yatırımın geri dönüşü uzun zaman almaktadır ve aynı zamanda politik, sosyal ve ekonomik gelişmelere karşı hassas ve kırılmalıdır (Akın, 2018: 26).

Turizmin önemli katkılarından biriside geri kalmış olan bölgelerin kalkınmasında önemli bir misyon üstlenmesidir. Türkiye’de kırsal alanlar, 1990’ların başından beri bir yeniden yapılanma sürecinden geçmiştir. Kırsal kesimde yaşayan insanlar, alternatifler aramaya başladılar. Bu bağlamda, turizm iyi bir seçenek olarak kabul edilir. Böylece, tarımsal faaliyetlerle uyumlu olan çevre dostu üretim uygulaması, tarıma karşı uygulamalar yerine geçerli olacaktır. Şimdilik düzenlenmiş 10 kalkınma planının da; kırsal alanların nüfus yoğunluğu, istihdam kabiliyetinin eksikliği, kırdan kente kırsal bölgelere göç, kırsal alanlarda yeni iş yaratma zorunluluğu ve bu süreçte ortaya çıkabilecek devlet teşvikleri planlanmıştır. Ancak, ilk kez, kırsal yerleşim yerlerinde turizm ve rekreasyon alanları için doğru kararlar almanın önemi Beşinci (1985-1989) Beş Yıllık Kalkınma Planında belirtilmiştir.

Kırsal kesimdeki turizm faaliyetlerini destekleme konusuna ilk olarak Türkiye’deki Turizm ve Kırsal Kalkınma Raporunda değinilmiştir. Bu raporda kırsal ve sanayileşmiş bölgelerin ekonomisini çeşitlendirmenin sürdürülmesinin sadece eko turizmle mümkün olduğunu vurgulanmaktadır. Ayrıca raporda turizmin dağda, ilkbaharda ve kırsal yaşamda çevre, doğal ve ekolojik değerlere ve servete zarar vermeden gerçekleştirilmesi gerektiği dikkate sunulmaktadır. Türkiye, yaklaşık 80.000 büyük ve küçük kırsal alana sahip bir ülkedir. Ülke ekonomisi için kırsal alanların yoğunluğunun yüksek olması kırsal kalkınmanın önemini açıklar niteliktedir. Bu önem aynı zamanda kırsal turizmin ülkenin kalkınmasındaki potansiyelini araştırmak için esastır (Kuşat, 2016: 11-21).

Hem doğal hem de insan yapımı çevrenin kalitesi turizm için çok önemlidir. Ancak turizmin çevre ile ilişkisi karmaşıktır. Olumsuz çevresel etkileri olabilecek birçok aktiviteyi içerir. Bu etkilerin çoğu, yollar ve havaalanları gibi genel altyapının ve tatil köyleri, oteller, restoranlar, mağazalar, golf sahaları ve marinalar dâhil olmak üzere turizm tesislerinin inşası ile bağlantılıdır. Turizm gelişiminin olumsuz etkileri, zaman içinde bağlı olduğu çevresel kaynakları yavaş yavaş tahrip edebilir. Öte yandan, turizmin çevrenin korunmasına ve korunmasına katkıda bulunarak çevre üzerinde olumlu etkiler yaratma potansiyeli vardır. Çevresel değerler konusunda farkındalık yaratmanın bir yoludur ve doğal alanların korunmasını finanse etmek ve

ekonomik önemlerini artırmak için bir araç olarak hizmet edebilir (Camarda ve Grassini, 2003: 263-270).

Turizm gelişimi, kaynakların kıt olduğu bölgelerde tüketimi artırdığında doğal kaynaklar üzerinde baskı yapabilir. Su ve özellikle tatlı su, en kritik doğal kaynaklardan biridir. Turizm endüstrisi genellikle oteller, yüzme havuzları, golf sahaları ve turistlerin suyu kişisel olarak kullanması için su kaynaklarını fazlasıyla kullanır. Bu, su kıtlığı ve su kaynaklarının bozulmasına ve bunun yanı sıra daha fazla hacimde atık su üretilmesine neden olabilir. Turizm enerji, gıda ve hâlihazırda yetersiz temin edilebilen diğer hammaddeler gibi yerel kaynaklar üzerinde büyük bir baskı yaratabilir. Bu kaynakların daha fazla çıkarılması ve taşınması, sömürülmeleriyle ilişkili fiziksel etkileri artırmaktadır. Önemli toprak kaynakları arasında mineraller, fosil yakıtlar, verimli topraklar, ormanlar, sulak alanlar ve yaban hayatı bulunur. Artan turizm ve dinlenme tesisleri inşaatı bu kaynaklar ve doğal manzaralar üzerinde baskı yaratmıştır. Turistik tesislerin sağlanmasında hem yenilenebilir hem de yenilenemeyen doğal kaynaklar üzerindeki doğrudan etki, konaklama için arazi kullanımı ve diğer altyapı önlemleri ve inşaat malzemelerinin kullanımından kaynaklanabilir (Çeken, 2008: 310-312).

Turizm, diğer sektörlerle aynı kirlilik türlerine neden olabilir; hava emisyonları, gürültü, katı atık ve çöp, atık su salınımı, tarım kimyasalları, hatta mimari / görsel kirlilik, bunlar arasındadır. Artan turist sayısına ve daha fazla hareket kabiliyetine karşılık olarak hava, kara ve demiryolu ile ulaşım sürekli artmaktadır. Taşımacılık emisyonları ve enerji üretimi ve kullanımından kaynaklanan emisyonlar asit yağmuru, küresel ısınma ve fotokimyasal kirlilik ile bağlantılıdır. Bununla birlikte, turistik faaliyetlerin yoğun olduğu ve doğal cazibe merkezlerinin yoğun olduğu bölgelerde, atık bertarafı ciddi bir sorundur ve yanlış bertaraf edilmesi doğal çevrenin, nehirlerin önemli bir kirleticisi olabilir. Dağlık bölgelerde, doğa yürüyüşü yapan turistler büyük miktarda atık üretmektedir. Seferdeki turistler çöplerini, oksijen tüplerini ve hatta kamp ekipmanlarını geride bırakmaktadırlar. Bu tür uygulamalar sonucunda, az sayıda çöp toplama veya bertaraf tesisine sahip olan uzak alanlarda, çevre tahrip olmaktadır (Camarda ve Grassini, 2003: 263-270).

Bu tür olumsuzlukların yanında turizmin çevreye yönelik olumlu etkileri de söz konusudur. Turizm, biyolojik çeşitliliğin korunması, korunması ve restorasyonuna ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına önemli ölçüde katkıda bulunabilir. Çekicilikleri nedeniyle, bozulmamış alanlar ve doğal alanlar değerli olarak tanımlanmaktadır ve cazibe merkezini canlı tutma ihtiyacı milli parkların ve vahşi yaşam parklarının oluşturulmasına neden olabilir. Turizm tesislerinin ve özellikle otellerin sağlıklı çevresel yönetimi, doğal alanlara olan faydaları artırabilir. Ancak bu, bölgenin çevresel kaynaklarının analizine dayanan kontrollü gelişim için dikkatli bir planlama yapılmasını gerektirir. Planlama, birbiriyle çelişen kullanımlar arasında seçim yapmanıza veya bunları uyumlu hale getirmek için bulgular sağlamaya yardımcı olur. Turizmin gelişmesi için planlama erken yapılarak, zarar verici ve pahalı turizm için önemli olan çevresel varlıkların kademeli olarak bozulmasından kaçınılarak hatalar önlenabilir (Camarda ve Grassini, 2003: 263-270).

2.8. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Turizm sektörü, bölgesel kalkınma ve kaynakların verimli kullanımı konusunda önemli bir yere sahiptir. Özellikle, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde, turizm endüstrisi yeterli olmayan bölgelere olanak sağlayacaktır. Tarım ve sanayide kaynaklar ve kalkınma olanakları var, ancak turizm açısından dengeli bir şekilde gelişmeye değer veren zengin turistler vardır. Bölgesel kalkınmanın, bölgelerin çevresel özelliklerinin en iyi potansiyellerinden yararlanılmasına dayanması gerektiği ve sürdürülebilir kalkınmanın makul bölgesel kalkınmaya dayanması gerektiği konusunda geniş bir literatür vardır.

Yapılan araştırmaların bir kısmında turizm gelişimini etkileyen yerel faktörler araştırılmış ve bazı turizm alanlarının neden diğerlerinden daha fazla geliştiği incelenmiştir. Aynı şekilde, özellikle daha az gelişmiş dünyaya ve turizmin kalkınmadaki rolü hakkında ve özellikle de turizm yoluyla kalkınmayı hedefleyen ikilemleri vurgulayarak, odaklanmaya odaklanılmıştır. Turizm, emek yoğun olan ve “gün doğumu” endüstrisi olarak görülmektedir. Bu nedenle, önemli bir istihdam kaynağı olma potansiyeli sunmaktadır. Kısacası, literatürde turizmin ekonomik

potansiyeline dikkat çekilmektedir. Turizm ve bölgesel kalkınma konusunda ulaşılan çalışmalar ve çalışmaların sonuçlarına aşağıda yer verilecektir.

Literatürde bu kapsamda yapılan çalışmalar incelendiğinde, Erdem (2001), “Turist Harcamalarının Yöresel Kalkınma sürecine Ekonomik Etkileri: Alanya Örneği” isimli çalışmasında Alanya’ya gelen turistlerin harcama kalemlerine ve harcama miktarlarına bakarak Alanya’nın ekonomisine yaptığı olumlu katkılar verdiği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Durgun (2006), “Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği” isimli çalışmasında turizm sektörünün bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmadaki etkisini Isparta ili düzeyinde incelemiştir. Elde edilen araştırma bulgularına göre Isparta’nın ekonomisinde en önemli sektör olmadığı ancak bölge ekonomisine ve bölgelerarası kalkınmadaki farklılıkların azaltılmasında olumlu katkılar sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cihangir (2016), “Termal Turizm Potansiyelinin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Rolü: Ilgın Termal Tesislerinde Bir Uygulama” isimli araştırmasında, bölgeye gelen turistlerden ve bölge turizm işletmelerinden nitel ve nicel veri toplama yöntemlerini kullanarak veriler elde ettiğini açıklamıştır. Çalışmanın sonunda Ilgın’a gelen turistlerin profilleri tespit edilerek mevcut turizm arzı ve talebi değerlendirmiştir. Netice olarak yeteri kadar tesisleşmenin olmayışı ve termal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmaması, gereken değeri bulamadığından bölgeye katkısının tam verimli olmadığını belirtmektedir.

Baykul ve Maden’in (2017) “Bölgesel Kalkınma ve Turizm İlişkisi: TR61 Bölgesi Üzerine Bir Değerlendirme” isimli çalışmalarında TR61 bölgesinin turizm potansiyeli ele alınmış ve bu bölgede Turizmin geliştirilebilmesi için alınması gereken önlemler tartışılmıştır. Tekbalkan, (2017), “Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Bir Alan Araştırması: Samsun Havzası Örneği” isimli çalışmasında bölgesel kalkınmada turizmin rolünü Samsun Havza örneğinde değerlendirmiştir. Kızıldemir ve Sarıışık’ın (2017) “Turizm Endüstrisinin Ekonomik Etkilerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Adana’da Yerel Paydaşlar Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmalarında Adana’da Turizm faaliyetlerinin bölgesel kalkınmaya olan etkisi irdelenmiştir. Güner, (2018), “Turizm sektörünün bölgesel kalkınma üzerine

etkisi: Giresun örneği.” isimli çalışmasında Giresun ilinde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin bölgesel kalkınmaya etkileri araştırılmıştır.

İbiş ve Batman (2015) “Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolünün Yerel Halkın Görüşleri Çerçevesinde Belirlenmesi” isimli çalışmalarında yapmış oldukları Soru formu çalışmasıyla bölgesel kalkınmada turizmin rolü halkın bu konudaki düşünceleri ekseninde değerlendirilmiştir. Künü ve Hopoğlu (2015), “Turizm ve Bölgesel Kalkınma Arasındaki İlişki: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir İnceleme” İsimli çalışmalarında Doğu Karadeniz Bölgesinin kalkınması açısından turizmin rolü ele alınmış, bu konuya yönelik öneriler de bulunulmuştur. Terzioğlu ve Gokavalı (2017), “Turizmin Yerel Ekonomik Etkilerinin Belirlenmesi: Marmaris Otelcilik Endüstrisi Örneği” isimli çalışmalarında Marmaris örneğinde Turizmin bölgesel ekonomilere katkılarını incelenmişlerdir.

Arabacı (2018) “Turizm Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme” isimli çalışmasında gelişmekte olan ülkeler açısından turizmin ekonomik katkıları teorik açıdan değerlendirilmiştir. Türkay (2015) “Turizm İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Sağlayacağı Katkıların Analizi: Tekirdağ İli Örneği” isimli çalışmasında, Tekirdağ ili örneğinde turizmin bölgesel ekonomiye sosyo-ekonomik katkıları analiz edilmiştir. Bahar (2007) “Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açısından Yeri ve Önemi” bölgesel kalkınmada Turizmi ekonomik katma değer oluşturması açısından değerlendirmiştir. Erdem (2001) “Turist Harcamalarının Yöresel Kalkınma Sürecine Ekonomik Etkileri: Alanya Örneği” Alanya örneğinde harcamalarının bölge ekonomisine katkıları değerlendirilmiştir. Çımat ve Bahar (2003) “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme” Karaçay ve Erden (2004) “Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve Destekleme Politikaları: Türkiye’de Bölgesel Panel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz”, Bilgin (2002) tarafından yapılan “Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmadaki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması” isimli çalışmalarında Turizmin Türkiye ekonomi açısından önemini ele almışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın önemi, amacı, örnekleme, araştırma soru formu, veri toplama tekniği, sınırlılıkları ve araştırmanın değerlendirilme yöntemi açıklanmaktadır.

Bu araştırmanın kavramsal bölümünde literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın uygulama bölümünde nicel araştırma yöntemlerinden soru formu yöntemi kullanılmıştır.

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Model, bir sistemin temsilcisidir. Modeller, temsil ettikleri sisteme oranla daha yalın olurlar. Model, “ideal” bir ortamın temsilcisi olup, yalnızca “önemli” görülen değişkenleri içine alacak şekilde, gerçek durumun özetlenmiş halidir. Araştırma modeli, “.....araştırma amacına uygun ve ekonomik olarak, verilerin toplanması ve çözümlenebilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesidir. Bu koşulların düzenlenmesinde iki temel yaklaşım vardır. Bunlar tarama modelleri ve deneme modelleridir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 2000:76-77).

Bir durum, kişi, olay veya problem hakkında bilginin toplanmasında iki ana yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar verinin elde edildiği kaynak temelli olarak birincil veri ya da ikincil veridir. İkincil veri ikincil kaynaklardan elde edilmektedir (örneğin; TÜİK, Resmi Kayıtlar, vb.). Birincil veri ise gözlemler, görüşmeciler veya soru formları aracılığıyla doğrudan araştırmacı tarafından derlenen verilerdir (Ergin, 2010). Çalışmada nicel araştırma yöntemi ve birincil veri toplama metodu yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Bölgesel kalkınmada turizmin etkisinin incelendiği bu betimsel araştırmada iki veya daha çok değişken arasındaki değişimin olup olmadığını varsa derecesini tespit etmeyi amaçlayan (Karasar, 2013) ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Önemi

Gelişen ve gelişmekte olan birçok dünya ülkesi temel kalkınma ve büyüme hedefleri doğrultusunda turizm sektörüne ilk sıralarda yer vermektedirler. Turizm sektörü her geçen gün gelişen yapısı, ülke ekonomilerindeki çarpan etkisi ile dünya ülkeleri için sektörel anlamda ilgi odağı konumundadır. Fakat diğer yandan, turizm sektörü kırılgan ve değişken yapısı itibariyle sektörde rekabetçi bir ortam da zeminini hazırlamaktadır. Bundan dolayı pastadan daha fazla pay alabilmek, kârlılık ve istikrarı sağlamak adına ülkeler birbirleriyle kıyasıya bir rekabet içerisinde bulunmaktadır. Bu rekabetçi ortam da ülkeler sektörde başarıyı sağlayabilmek adına her türlü etkeni ve detayı dikkate almak zorundadırlar. Bu araştırma turizmin bölgesel kalkınmaya olan etkisinin incelenmesi ve turizm faaliyetlerinin bölgeye olan olumlu ve olumsuz katkılarını ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir.

3.1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; Turizm sektörünün bölgesel kalkınmadaki dengesizliklerin giderilmesinde önemli bir role sahiptir. Bu çalışmada da turizm sektörünün bölgesel kalkınmaya hız verici ve tamamlayıcı etkileri açıklamaya çalışılacaktır. Bu çalışma keşifsel ve kısmen betimleyici bir araştırmadır. Bu araştırmanın turizm konusunda bilgi vermesi, bölgesel kalkınmanın önemine vurgu yapması ve turizm faaliyetlerinin bölgesel kalkınmaya olan etkisini araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın bir diğer amacı da bu konuda yapılan ya da yapılacak olan çalışmalara bir kaynak niteliği taşımasıdır.

3.1.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Konya ili. Araştırmanın örneklem yöntemi; Konya ilinde ikamet eden yaşları 18-55 yaş ve üstü arasında değişen, 243'ü erkek, 237'si kadın olmak üzere 480 birey örneklem grubu olarak seçilmiştir. Örneklemde her meslek grubunu ve farklı eğitim düzeyini temsil eden bireyler yer almıştır.

Araştırmada olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

3.1.5. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacı doğrultusunda “Turizm bölgesel kalkınmaya, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan etkili midir?” problem cümlesine yönelik oluşturulan hipotezler aşağıda sıralanmıştır;

H1: Turizm bölgesel kalkınmada ekonomik açıdan etkilidir.

H2: Turizm bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel açıdan etkilidir.

3.1.6. Araştırmanın Veri Toplama Ve Yöntem Tekniği

Veri toplama aracı olarak soru formu kullanılmıştır. Araştırmada belirlenen amaçlara ulaşabilmek için soru formunun ilk bölümünde Kişisel Bilgi Formu, ikinci bölümde Konya’da bölgesel kalkınmada turizmin ekonomik etkilerini tespit etmeye yönelik 15 maddelik soru ifadeleri mevcuttur. Üçüncü bölümde ise bölgesel kalkınmada turizmin sosyo-kültürel etkilerini belirlemeye yönelik 17 maddelik soru olmak üzere toplam 32 sorudan oluşmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı olarak kullanılan soru formu Demiral (2012) tarafından geliştirilen 5’li likert tipinde (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) 44 sorudan oluşan bir soru formudur. Bu araştırmada bu soru formu çalışmaya uygun şekilde revize edilerek uyarlanmıştır.

3.1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Yalnızca Konya ilinde ikamet eden bireylerin üzerinde uygulanmış olmasıyla,
- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla,
- Verilerin analizinde kullanılan istatistiki yöntemlerle sınırlıdır.

3.1.8. Verilerin Analizi ve Değerlendirmesi

Araştırmada, veriler toplandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İstatistik SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 24.0 programından

yararlanılarak verilerin bilgisayara girildikten sonra, değişkenlere ait değerlerin ya da puanların dağılımına ait özelliklerini betimlemek amacıyla hangi çeşit testlerin (parametrik veya non-parametrik) kullanılacağına karar vermek için Kolmogorov-Smimov testi ile soru formlarından elde edilen verilerin dağılmış evrenden gelip gelmediği incelenmiştir. Kolmogorov-Simimov tekniği, puan dağılımlarının normal ya da normale yakın olma varsayımını test etmek için kullanılmaktadır (Baştürk, 2011). Yapılan analiz sonucunda ölçek puanlarının normal dağılım göstermesi, değerlerin -1,96/+1,96 arasında olması ve parametrik varsayımların karşılanması aynı zamanda veri üzerinde basıklık ve çarpıklık analizi sonuçları da verilerin analizinde parametrik analiz tekniklerinin kullanılmasında etkili olmuştur. Tanımlayıcı istatistikler, sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma ile hesaplanmıştır.

Karşılaştırmalar için verilerin normal dağılım göstermesi durumunda bağımsız t-testi ve tek yönlü varyans analizin uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Konya'da ikamet eden bireylerin turizme yönelik ekonomik ve sosyo-kültürel tutumları ile cinsiyete, medeni durumuna, Konyalı olup olmama, gelirini turizmden kazanıp kazanmama durumuna, Konya'ya daha fazla turist gelmesini isteme durumuna ve Konya'daki turizmin daha fazla gelişmesini isteme durumuna göre farklılaşma durumunu tespit etmek için t-testi, yaşa, eğitim durumuna, kazanç düzeyine, meslek durumuna ve Konya'da ikamet süresine göre farklılaşma durumlarını test etmek için ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Anlamlılık değeri ($p < 0.05$) olarak alınmıştır.

Tablo 3.1. Faktör Analizi

Faktör 1: Ekonomik Etki (Açıklanan Varyans: 50,128)	Faktör Yükleri
1. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgede kültürler arası etkileşimi sağlayarak bölgenin sosyal açıdan kalkınmasını olumlu yönde etkilemektedir.	,510
2. Konya'da turizmin gelişmesi, doğal alanların korunmasını artırmaktadır.	,693
3. Konya'da turizmin gelişmesi, bölge halkı tarafından arkeolojik, tarihi ve mimari varlıkların korunmasını arttırmaktadır.	,852
4. Konya'da turizmin gelişmesi, çevre bilinci ve kalitesinin artmasını sağlamaktadır.	,840
5. Konya'da turizmin gelişmesi, halkın tarihi ve kültürel değerlerinin korunmasını sağlamaktadır.	,853
6. Konya'da turizmin gelişmesi, parkların ve yeşil alanların artmasını ve korunmasını sağlamaktadır.	,727
7. Konya'da turizmin gelişmesi, sanat, el sanatları ve yerel kültürün yeniden canlanmasını sağlamaktadır.	,612
8. Konya'da turizmin gelişmesi, planlı gelişimi sağlamaktadır.	,506
Faktör 2: Sosyo-kültürel Etki (Açıklanan Varyans: 70,181)	
1. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgenin diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azalmasını sağlamaktadır.	,633
2. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgedeki tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişmesine katkıda bulunarak bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	,710
3. Konya'da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	,704
5. Konya'da turizm geliri, diğer sektör gelirlerinin artmasını sağlamaktadır.	,695
6. Konya'da turizmin gelişmesi, istihdamı olumlu yönde etkilemektedir.	,636
7. Konya'da turizmin gelişmesi, tarım üretiminin artmasında katkı sağlamaktadır.	,674
8. Konya'da turizmin gelişmesi, yöre halkı tarafından yapılan yatırımların artmasına katkı sağlamaktadır.	,702
9. Konya'da turizmin gelişmesi, yöredeki küçük işletmelere ekonomik fayda sağlamaktadır.	,653
10. Gelen yerli ve yabancı turistlerin Konya'ya sağladıkları gelirden memnunum.	,488
11. Konya'da turizmin gelişmesi, tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.	,453
12. Konya'da turizmin gelişmesi, gençlerin tarımla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmalarını tercih etmesine sebep olmaktadır.	,521
13. Konya'da turizmin gelişmesi, yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmasına katkı sağlamaktadır.	,484
14. Konya'da turizmin gelişmesi, yörede iş bulabilme güvencesinin olumlu yönde artmasına katkı sağlamaktadır.	,615
15. Konya'da turizmin gelişmesi, farklı iş sahalarının oluşmasına katkı sağlamaktadır.	,588

Analiz sonuçlarına göre KMO Testi değeri ,933; Bartlett Sphericity testi değeri $X^2 = 8997,632$ ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlardan hareketle Keşfedici Faktör Analizi (KFA) yapılmıştır. KFA sonuçlarına göre 23 maddeden oluşan ve 2

alt boyutlu bir ölçek elde edilmiştir. Bu boyutlar; turizmin bölgesel kalkınmasında ekonomik etkiler ve turizmin bölgesel kalkınmasında sosyo-kültürel etkilerdir.

Bu araştırmada varimax rotasyon¹ kullanılmıştır. KFA sonucunda ölçeğin öz değeri 1'den büyük 2 alt boyuttan oluştuğu, birinci alt boyutun toplam varyansın % 50,128'sini ikinci alt boyutun % 70,181'ini açıkladığı tespit edilmiştir. İki alt boyut, ölçekteki toplam varyansın % 70,181'ini açıklamaktadır.

3.1.9. Geçerlilik Güvenilirlik Analizi

Tablo 3.2. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirliği

	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Sorular	15	0,90
Sosyo-Kültürel Etkilerini Belirlemeye Yönelik Sorular	17	0,92

Tablo 3.2 incelendiğinde tez çalışmasının güvenilirlik katsayısı analiz sonuçları; Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Sorular için Cronbach (α)=0,90; Sosyo-Kültürel Etkilerini Belirlemeye Yönelik Sorular için Cronbach (α)=0,92; Bu sonuçlar güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

¹ x ve y eksenleri belirli ve birbiriyle olan dik açıları korunarak (burada 45 derece örnek verilmiştir) uygun bir çözüm bulana dek çevrilecek olursa ortaya x' ve y' eksenleri çıkar. x' ve y' eksenlerine göre maddelerin konumlarına yeniden bakılacak olursa biraz önce kime ait olduğu tam olarak belirli olmayan üstteki kırmızı ile işaretlenmiş maddelerin y' eksenine yaklaştıkları alttaki kırmızı ile işaretlenmiş maddelerin ise x' eksenine yaklaştıkları görülür. İşte bu işleme varimax rotasyonu adı verilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulguların Dağılımı

Bu bölümde araştırma grubunun tanımlayıcı özelliklerine (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir düzeyi vb.) ve turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini belirlemeye yönelik sorular ölçeğine ilişkin değişkenlere ait bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Değişken Düzeyleri	N	%
Yaş	18-24	236	49,2
	25-34	168	35
	35-44	60	12,5
	45-55	16	3,3
	Toplam	480	100
Cinsiyet	Erkek	243	50,6
	Kadın	237	49,4
	Toplam	480	100
Medeni Durum	Bekar	245	51
	Evli	235	49
	Toplam	480	100
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	47	9,8
	Lise	44	9,2
	Üniversite	359	74,8
	Yüksek lisans ve üzeri	30	6,3
	Toplam	480	100
Meslek	Öğrenci	134	27,9
	İşçi	90	18,8
	Esnaf	7	1,5
	Memur	210	43,8
	Diğer	39	8,1
	Toplam	480	100
Gelir Düzeyi	1000TL'den az	112	23,3
	1001-2000	24	5

	2001-3000	250	52,1
	3001-4000	67	14
	4001TL ve üzeri	27	5,6
	Toplam	480	100
Konya'daki İkamet Süresi	01.May	103	21,5
	05.Eki	68	14,2
	Eki.15	68	14,2
	15-20	99	20,6
	20 yıldan fazla	142	29,6
Toplam	Toplam	480	100
Konya'da Yerli Misiniz?	Evet	171	35,6
	Hayır	309	64,4
	Toplam	480	100
Kazancınızı turizmden mi sağlıyorsunuz?	Evet	17	3,5
	Hayır	463	96,5
	Toplam	480	100
Konya'ya daha fazla turist gelmesini ister misiniz?	Evet	440	91,7
	Hayır	40	8,3
	Toplam	480	100
Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini ister misiniz?	Evet	461	96
	Hayır	16	4
	Toplam	480	100

Katılımcıların yaşa, cinsiyete, medeni durumuna, eğitim durumuna, gelir durumuna, Konya'da yaşama süresine, Konyalı olup olmama, gelirini turizmden kazanıp kazanmama durumuna, Konya'ya daha fazla turist gelmesini isteme durumuna ve Konya'daki turizmin daha fazla gelişmesini isteme durumuna göre ait tanımlayıcı bilgiler Tablo 4.1'de sunulmuştur. Katılımcıların % 49,2'sinin 18-24 yaş grubunda yer almaktadır. Katılımcıların %50,6'sı erkek, %51'i bekadır. Katılımcıların eğitim ve gelir düzeylerine bakıldığında ise; % 74,8'i üniversite düzeyinde, %43,8 'i memur ve %52,1'i 2000-3000 TL gelir durumuna sahiptir. Katılımcıların %29,6'sının 20 yıldan fazla Konya'da yaşadığı, %96,5'inin kazancını turizmden sağlamadığı, %91,7'sinin Konya'ya daha fazla turist gelmesini istediği ve %96'sının da Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini istediği tespit edilmiştir.

4.2. Katılımcıların Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-Kültürel Etkilerini Belirlemeye Yönelik Madde Puanlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların bu ifadelere katılım dereceleri 5'li Likert ölçeği ile ölçülmüştür. Her bir derece şöyle tanımlanmıştır; Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4) ve Kesinlikle Katılıyorum (5). Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerini belirlemeye yönelik soruların puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri madde puanları tablosunda (Tablo 4.3 de) belirtilmiştir.

Tablo 4.2. Katılımcıların Soru Formlarına İlişkin Katılım Yüzdelerinin Dağılımı

Soru	\bar{x}	Ss
1. Konya'da turizmin gelişmesi, sanat, el sanatları ve yerel kültürün yeniden canlanmasını sağlamaktadır.	3,89	0,93
2. Konya'da turizmin gelişmesi, yabancı dil öğreniminin artmasını sağlamaktadır.	3,88	1,10
3. Konya'da turizmin gelişmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinin artmasına katkı sağlamaktadır.	3,87	1,02
4. Konya'da turizmin gelişmesi, halkın tarihi ve kültürel değerlerinin korunmasını sağlamaktadır.	3,86	0,95
5. Konya'da turizmin gelişmesi, ulaşım olanaklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır.	3,86	0,93
6. Konya'da turizmin gelişmesi, parkların ve yeşil alanların artmasını ve korunmasını sağlamaktadır.	3,83	0,94
7. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgede kültürler arası etkileşimi sağlayarak bölgenin sosyal açıdan kalkınmasını olumlu yönde etkilemektedir.	3,79	0,93
8. Konya'da turizmin gelişmesi, tarihi binaların restorasyonu için olumlu katkı sağlamaktadır.	3,78	1,11
9. Konya'da turizmin gelişmesi, bölge halkı tarafından arkeolojik, tarihi ve mimari varlıkların korunmasını arttırmaktadır.	3,76	0,97
10. Konya'da turizmin gelişmesi, planlı gelişimi sağlamaktadır.	3,76	1,03
11. Konya'da turizmin gelişmesi, çevre bilinci ve kalitesinin artmasını sağlamaktadır.	3,75	1,01
12. Konya'da turizmin gelişmesi, halkının eğitim düzeyinin artmasını sağlamaktadır.	3,73	1,16
13. Konya'da turizmin gelişmesi, doğal alanların korunmasını arttırmaktadır.	3,66	1,04
14. Konya'da turizmin gelişmesi, sağlık olanaklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır.	3,65	1,09
15. Konya'da turizmin gelişmesi, halkın eğitim düzeyinin artmasına katkı sağlamaktadır.	3,64	1,08

Tablo 4.2 incelendiğinde memnuniyet düzeylerine ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalamalarının 3,64 ile 3,89 arasında, standart sapmalarında 0,93 ile 1,11 arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların en çok katıldığı ilk üç maddenin "Konya'da turizmin gelişmesi, sanat, el sanatları ve yerel kültürün yeniden

canlanmasını sağlamaktadır” (3,89±0,93), “Konya’da turizmin gelişmesi, yabancı dil öğreniminin artmasını sağlamaktadır.” (3,87±1,02), “Konya’da turizmin gelişmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinin artmasına katkı sağlamaktadır.” (3,33±1,92) maddelerinin olduğu görülmektedir. “Konya’da turizmin gelişmesi, sağlık olanaklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır.” (3,65±1,09), “Konya’da turizmin gelişmesi, doğal alanların korunmasını artırmaktadır.” (3,66±1,04) maddelerinin olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-Kültürel Etkilerini Bulmaya Yönelik Madde Puanları

	\bar{x}	Ss	Min.	Max.
Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-Kültürel Etkileri Bulmaya Yönelik Madde Puanları	3,77	0,67	1,07	5,00

Tablo 4.3’e bakıldığında çalışmaya dahil olan bireylerin ölçek puan ortalamalarının (3,77), aldıkları en düşük puanın (1,07), en yüksek puanın (5,00) ve standart sapmanın 0,67 olduğu görülmektedir.

4.2.1. Bağımsız Değişkenlere Göre Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerine Yönelik Madde Puanlarındaki Farka İlişkin Bulgular

Bu bölümde Konya’da ikamet eden bireylerin turizme yönelik ekonomik etkilerine yönelik madde puanları ile cinsiyete, medeni durumuna, Konyalı olup olmama, gelirini turizmden kazanıp kazanmama durumuna, Konya’ya daha fazla turist gelmesini isteme durumuna ve Konya’daki turizmin daha fazla gelişmesini isteme durumuna göre farklılaşma durumunu tespit etmek için t-testi, yaşa, eğitim durumuna, kazanç düzeyine, meslek durumuna ve Konya’da ikamet süresine göre farklılaşma durumlarını test etmek için ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Anlamlılık değeri ($p < 0.05$) olarak alınmıştır.

Tablo 4.4. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu t Testi Sonuçları

Değişkenler		\bar{x}	Ss	T	p
Medeni Durum	Evli	3,80	0,75	0,847	,398*
	Bekar	3,75	0,58		
Konya'nın yerlisi misiniz?	Evet	3,71	0,62	-1,526	,128*
	Hayır	3,81	0,69		
Konya'ya daha fazla turist gelmesini ister misiniz ?	Evet	3,80	0,62	6,202	,000*
	Hayır	2,90	0,92		
Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini ister misiniz?	Evet	3,80	0,63	5,088	,000*
	Hayır	2,70	0,90		

Tablo 4.4'e göre, katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerine yönelik toplam madde puanlarının medeni duruma göre farklılaşma durumu t-testi sonucunda hem eşit dağılım hem de eşit olmayan dağılım açısından anlamlı ($p= ,398$) bir farkın olmadığı saptanmıştır.

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerine yönelik toplam madde puanlarının Konya'nın yerlisi olup olmama durumuna göre farklılaşma durumu t-testi sonucunda hem eşit dağılım hem de eşit olmayan dağılım açısından anlamlı ($p= ,128$) bir farkın olduğu saptanmıştır. Buna göre Konyalı olmayanların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etki düzeyleri ($\bar{x} = 3,81$), Konyalı olanların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etki düzeyinden ($\bar{x} = 3,71$) daha yüksektir.

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerine yönelik toplam madde puanlarının Konya'da daha fazla turist gelmesini isteyip istememe durumuna göre farklılaşma durumu t-testi sonucunda hem eşit dağılım hem de eşit olmayan dağılım açısından anlamlı ($p= ,000$) bir farkın olduğu saptanmıştır. Buna göre Konya'ya daha fazla turist gelmesini isteyenlerin turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etki düzeyleri ($\bar{x} = 3,80$), Konya'ya daha fazla turist gelmesini istemeyenlerin etki düzeyinden ($\bar{x} = 2,93$) daha yüksektir.

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerine yönelik toplam madde puanlarının Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini isteyip istememe durumuna göre farklılaşma durumu t-testi sonucunda hem eşit dağılım hem

de eşit olmayan dağılım açısından anlamlı ($p= ,000$) bir farkın olduğu saptanmıştır. Buna göre Konya’da turizmin daha fazla gelişmesini isteyenlerin turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etki düzeyleri ($\bar{x} = 3,82$), Konya’da turizmin daha fazla gelişmesini istemeyenlerin etki düzeyinden ($\bar{x} = 2,66$) daha yüksektir.

Tablo 4.5. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu Anova Testi Sonuçları

Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerine Yönelik Madde Puanları							
Meslek	\bar{x}	Ss	Min.	Max.	F	p	Post-Hoc
Öğrenci(a)	3,60	0,78	1,36	5,00	2,764	,018	e>d,b,c,a
İşçi(b)	3,82	0,62	1,07	4,86			
Esnaf(c)	3,74	0,57	3,00	4,50			
Memur(d)	3,83	0,63	2,79	4,93			
Diğer(e)	3,97	0,42	3,00	4,64			
Gelir	\bar{x}	Ss	Min.	Max.	F	p	Post-Hoc
1000TL'den az(a)	3,62	0,77	1,36	5,00	8,057	,000	b>a, c,d,e
1001-2000(b)	3,57	0,92	1,07	4,71			
2001-3000(c)	3,74	0,60	2,50	5,00			
3001-4000(d)	4,06	0,54	2,36	4,93			
4001TL ve üzeri(e)	4,37	0,41	2,86	4,50			
Kaç yıldır Konya’da yaşıyorsunuz?	\bar{x}	Ss	Min.	Max.	F	p	Post-Hoc
1-5	3,63	0,77	1,36	5,00	4,995	,001	b>a, c,d,e
5-10	3,65	0,65	1,07	4,86			
10-15	3,82	0,58	3,00	4,86			
15-20	4,08	0,59	1,93	4,93			
20 yıldan fazla	3,75	0,66	1,71	5,00			

Tablo 4.5’e bakıldığında katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerine yönelik toplam madde puanlarının meslek durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p= ,018$) farklılaştığı görülmüştür. Ortalamaları açısından bakıldığında turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etki diğer mesleğinde bulunan katılımcıların diğer gruplara göre ekonomik etkisi en yüksek (3,97) ortalama ile cevap verdikleri görülürken en az (3,60) ortalama ile cevap veren grubun öğrenci grubunda bulunan katılımcılar olduğu görülmektedir. Yapılan Çoklu Karşılaştırma testi analizi sonucuna göre öğrenci grubun diğer gruplarla farklılaştığı görülmektedir. Bu durum öğrenci gruplarının konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade edebilir.

Tablo 4.5'e bakıldığında katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerine yönelik toplam madde puanlarının gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p= ,000$) farklılaştığı görülmüştür. Cevap ortalamaları açısından bakıldığında turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etki 4000 TL ve üzeri gelire sahip katılımcıların diğer gruplara göre ekonomik etkisi en yüksek (4,37) ortalama ile cevap verdikleri görülürken en az (3,60) ortalama ile cevap veren grubun 1000-2000 TL'ye sahip katılımcılar olduğu görülmektedir. Yapılan Çoklu Karşılaştırma testi analizi sonucuna göre 1000-2000 TL'ye sahip grubun diğer gruplarla farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 4.5'e bakıldığında katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerine yönelik toplam madde puanlarının Konya'da yaşama süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p= ,000$) farklılaştığı görülmüştür. Cevap ortalamaları açısından bakıldığında turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etki 15-20 yıldır Konya'da yaşayan katılımcıların diğer gruplara göre ekonomik etkisi en yüksek (4,08) ortalama ile cevap verdikleri görülürken en az (3,63) ortalama ile cevap veren grubun 1-5 yıldır Konya'da yaşayan katılımcılar olduğu görülmektedir. Yapılan Çoklu Karşılaştırma testi analizi sonucuna göre 1-5 yıldır Konya'da yaşayan grubun diğer gruplarla farklılaştığı görülmektedir. Bu durumda Konya'da uzun süre yaşayan kişilerin daha iyi gözlemlene imkânın sahip oldukları görülmektedir.

4.3. Katılımcıların Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Madde Puanlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların bu ifadelere katılım dereceleri 5'li Likert ölçeği ile ölçülmüştür. Her bir derece şöyle tanımlanmıştır; Kesinlikle Katılmıyorum(1), Katılmıyorum(2), Kararsızım(3), Katılıyorum(4) ve Kesinlikle Katılıyorum(5). Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik etkilerini belirlemeye yönelik soruların puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri madde puanları tablosunda (Tablo 4.6.) belirtilmiştir.

Tablo 4.6. Katılımcıların Soru Formlarına İlişkin Katılım Yüzdelerinin Dağılımı

Soru	\bar{x}	Ss
1. Konya’da turizmin gelişmesi, bölgedeki tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişmesine katkıda bulunarak bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	3,85	0,97
2. Konya’da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	3,84	0,94
3. Konya’da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	3,82	0,96
4. Konya’da turizmin gelişmesi, bölgenin diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azalmasını sağlamaktadır.	3,81	1,00
5. Konya’da turizmin gelişmesi, farklı iş sahalarının oluşmasına katkı sağlamaktadır.	3,80	0,87
6. Konya’da turizmin gelişmesi, istihdamı olumlu yönde etkilemektedir.	3,79	0,94
7. Konya’da turizmin gelişmesi, yöredeki küçük işletmelere ekonomik fayda sağlamaktadır.	3,78	0,93
8. Konya’da turizm geliri, diğer sektör gelirlerinin artmasını sağlamaktadır.	3,77	0,94
9. Konya’da turizmin gelişmesi, yöre halkı tarafından yapılan yatırımların artmasına katkı sağlamaktadır.	3,73	0,94
10. Konya’da turizmin gelişmesi, bölgenin alt ve üst yapı olanaklarını gelişmesini sağladığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	3,73	0,96
11. Konya’da turizmin gelişmesi, yörede iş bulabilme güvencesinin olumlu yönde artmasına katkı sağlamaktadır.	3,69	0,98
12. Konya’da turizmin gelişmesi, gençlerin tarımla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmalarını tercih etmesine sebep olmaktadır.	3,57	1,05
13. Konya’da turizmin gelişmesi, yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmasına katkı sağlamaktadır.	3,57	0,99
14. Konya’da turizmin gelişmesi, tarım üretiminin artmasında katkı sağlamaktadır	3,55	1,01
15. Konya’da turizmin gelişmesi, tarıma dayalı sanayinin gelişmesini sağlamaktadır.	3,50	1,09
16. Gelen yerli ve yabancı turistlerin Konya’ya sağladıktan gelirden memnunum.	3,49	1,11
17. Konya’da turizmin gelişmesi, tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.	3,43	1,07

Tablo 4.6 incelendiğinde memnuniyet düzeylerine ilişkin görüşlerinin aritmetik ortalamalarının 3,43 ile 3,84 standart sapmalarında 0,87 ile 1,11 arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların en çok katıldığı ilk üç maddenin “Konya’da turizmin gelişmesi, bölgedeki tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişmesine katkıda bulunarak bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.” (3,85±0,97), “Konya’da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.” (3,84±0,94), “Konya’da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir” (3,82±0,96) maddelerinin olduğu görülmektedir. En az katıldığı ilk üç maddenin ise “Konya’da turizmin gelişmesi, tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.” (3,43±1,07), “Gelen yerli ve yabancı turistlerin Konya’ya sağladıktan

gelirden memnunum” (3,45±1,11), “Konya’da turizmin gelişmesi, tarıma dayalı sanayinin gelişmesini sağlamaktadır.” (3,50±1,09) maddelerinin olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkilerini Bulmaya Yönelik Madde Puanları

	\bar{x}	Ss	Min.	Max.
Turizmin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Etkileri Bulmaya Yönelik Madde Puanları	3,68	0,67	1,07	5,00

Tablo 4.7 bakıldığında çalışmaya dahil olan bireylerin madde puan ortalamalarının (3,68), aldıkları en düşük puanın (1,07), en yüksek puanın (5,00) ve standart sapmanın 0,67 olduğu görülmektedir. Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerine yönelik ortalamaların yüksek olduğu görülmektedir.

4.3.1. Bağımsız Değişkenlere Göre Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-Kültürel Etkilerine Yönelik Madde Puanlarındaki Farka İlişkin Bulgular

Bu bölümde Konya’da bulunan Konya’da ikamet eden bireylerin turizme yönelik sosyo-kültürel etkilerine yönelik madde puanları ile cinsiyete, medeni durumuna, Konyalı olup olmama, gelirini turizmden kazanıp kazanmama durumuna, Konya’ya daha fazla turist gelmesini isteme durumuna ve Konya’daki turizmin daha fazla gelişmesini isteme durumuna göre farklılaşma durumunu tespit etmek için t-testi, yaşa, eğitim durumuna, kazanç düzeyine, meslek durumuna ve Konya’da ikamet süresine göre farklılaşma durumlarını test etmek için ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Anlamlılık değeri ($p < 0.05$) olarak alınmıştır.

Tablo 4.8. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu t Testi Sonuçları

Değişkenler		\bar{x}	Ss	T	P
Cinsiyet	Erkek	3,75	0,76	2,224	,022*
	Kadın	3,62	0,55		
Konya'ya daha fazla turist gelmesini ister misiniz?	Evet	3,72	0,64	5,247	,001*
	Hayır	2,85	0,87		
Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini ister misiniz?	Evet	3,73	0,64	4,761	,000*
	Hayır	2,9	0,81		

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerine yönelik toplam madde puanlarının cinsiyet durumuna göre farklılaşma durumu t testi sonucunda hem eşit dağılım hem de eşit olmayan dağılım açısından anlamlı ($p = ,022$) bir farkın olduğu saptanmıştır. Buna göre erkek katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etki düzeylerine bakışı ($\bar{x} = 3,75$), kadın katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etki düzeyi bakımından ($\bar{x} = 3,62$) daha yüksektir.

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerine yönelik toplam madde puanlarının Konya'da daha fazla turist gelmesini isteyip istememe durumuna göre farklılaşma durumu t testi sonucunda hem eşit dağılım hem de eşit olmayan dağılım açısından anlamlı ($p = ,001$) bir farkın olduğu saptanmıştır. Buna göre Konya'ya daha fazla turist gelmesini isteyenlerin turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etki düzeyleri ($\bar{x} = 3,72$), Konya'ya daha fazla turist gelmesini istemeyenlerin etki düzeyinden ($\bar{x} = 2,85$) daha yüksektir.

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerine yönelik toplam madde puanlarının Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini isteyip istememe durumuna göre farklılaşma durumu t-testi sonucunda hem eşit dağılım hem de eşit olmayan dağılım açısından anlamlı ($p = ,000$) bir farkın olduğu saptanmıştır. Buna göre Konya'ya turizmin daha fazla gelişmesini isteyenlerin turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etki düzeyleri ($\bar{x} = 3,73$), Konya'ya turizmin daha fazla gelişmesini istemeyenlerin etki düzeyinden ($\bar{x} = 2,90$) daha yüksektir.

Tablo 4.9. Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerine Yönelik Toplam Madde Puanlarının Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu Anova Testi Sonuçları

Turizmin Bölgesel Kalkınmada Sosyo-kültürel Etkilerine Yönelik Madde Puanları							
Meslek	\bar{x}	Ss	Min.	Max.	F	P	Post-Hoc
Öğrenci (a)	3,46	0,65	1,71	5,00	5,797	,000	b>a, c,d,e
İşçi (b)	3,65	0,62	1,00	5,00			
Esnaf (c)	3,91	0,81	3,00	5,00			
Memur (d)	3,83	0,70	2,94	5,00			
Diğer (e)	3,76	0,40	2,76	4,76			
Gelir	\bar{x}	Ss	Min.	Max.	F	P	Post-Hoc
1000TL'den az (a)	3,48	0,65	1,71	5,00	8,057	,000	b>a, c,d,e
1001-2000 (b)	3,51	0,82	1,00	4,65			
2001-3000 (c)	3,66	0,62	1,65	5,00			
3001-4000 (d)	3,85	0,46	2,88	4,76			
4001TL ve üzeri (e)	4,87	0,48	3,06	5,00			
Kaç yıldır Konya'da yaşıyorsunuz?	\bar{x}	Ss	Min.	Max.	F	P	Post-Hoc
1-5 (a)	3,42	0,60	1,65	5,00	6,919	,000	b>a, c,d,e
6-10 (b)	3,65	0,64	1,00	5,00			
11-15 (c)	3,82	0,63	2,82	5,00			
16-20 (d)	3,86	0,65	1,82	5,00			
21 yıldan fazla (e)	3,72	0,71	1,71	5,00			

Tablo 4.9 incelendiğinde katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerine yönelik toplam madde puanlarının meslek durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p= ,000$) farklılaştığı görülmüştür. Cevap ortalamaları açısından bakıldığında turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etki esnaf katılımcıların diğer gruplara göre sosyo-kültürel etkisi en yüksek (3,91) ortalama ile cevap verdikleri görülürken en az (3,46) ortalama ile cevap veren grubun öğrenci grubunda bulunan katılımcılar olduğu görülmektedir. Yapılan Çoklu Karşılaştırma testi analizi sonucuna göre öğrenci grubun diğer gruplarla farklılaştığı görülmektedir.

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerine yönelik toplam madde puanlarının gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p= ,000$) farklılaştığı görülmüştür. Cevap ortalamaları açısından bakıldığında turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etki 4000 TL ve üzeri gelire sahip katılımcıların diğer gruplara göre sosyo-kültürel etkisi en yüksek (4,87) ortalama ile

cevap verdikleri görülürken en az (3,48) ortalama ile cevap veren grubun 1000 TL'den az gelire sahip katılımcılar olduğu görülmektedir. Yapılan Çoklu Karşılaştırma testi analizi sonucuna göre 1000 TL'den az gelire sahip grubun diğer gruplarla farklılaştığı görülmektedir.

Katılımcıların turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etkilerine yönelik toplam madde puanlarının Konya'da yaşama süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ($p= ,000$) farklılaştığı görülmüştür. Cevap ortalamaları açısından bakıldığında turizmin bölgesel kalkınmada sosyo-kültürel etki, 15-20 yıldır Konya'da yaşayan katılımcıların diğer gruplara göre sosyo-kültürel etkisi en yüksek (4,86) ortalama ile cevap verdikleri görülürken en az (3,42) ortalama ile cevap veren grubun 1-5 yıldır Konya'da yaşayan katılımcılar olduğu görülmektedir. Yapılan Çoklu Karşılaştırma testi analizi sonucuna göre 1-5 yıldır Konya'da yaşayan grubun diğer gruplarla farklılaştığı görülmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın temel amacı Konya ilinde ikamet eden bireylerin, turizm sektörünün bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan etkileri olup olmadığı yönünde ki algılarını ölçmektir. Çalışmada turizm sektörü ve bölgesel kalkınma ilişkisi incelenmekte ve sektörün bölgesel kalkınmayı hızlandırıcı ve tamamlayıcı etkileri araştırılmaktadır.

Konya ilinde ikamet eden bireyler üzerine yapılan bu çalışmanın sonuçlarını aktarmadan önce katılımcılar hakkında bazı saptamalara değinmek gerekmektedir. Katılımcıların %50,6'sı erkek ve %74,8'i üniversite mezunudur. Bu doğrultuda katılımcıların cinsiyet değişkenine göre homojen olarak dağıldığı ve katılımcıların eğitim düzeyi yüksek bir kesimin oluşturduğu söylenebilir. Katılımcıların gelirlerine göre %52,1'inin 2000-3000 TL arası gelire sahip olduğu ve %43,8'inin memur olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte katılımcıların %29,6'sının 20 yıldan fazla süredir Konya'da yaşadığı ve %96,5'inin kazancını turizmden sağladığı tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların turizm sektörü ile bağlantılı insanlar olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların %91,7'sinin Konya'ya daha fazla turist gelmesini istediği ve %96'sının Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini istediği tespit edilmiştir.

Konya'da yaşayan yerel halk üzerine yapılan çalışmada Konya turizmi için önemli bulgular elde edilmiştir. Yapılan bu çalışmaya göre turizm sektörünün bölgesel kalkınmayı sağlayan ekonomik etki düzeyi yükseldikçe sosyo-kültürel etki düzeyi de yükselmektedir; ekonomik etki düzeyi azaldıkça sosyo-kültürel etki düzeyi de azalmaktadır. Konya'da turizm sektörünün bölgesel kalkınmayı hızlandırıcı ve tamamlayıcı etkileri değerlendirilirken, turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin birbirinden ayrı olarak değerlendirilmemesi gerektiği yani birlikte ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte katılımcılar turizm sektörünün ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini değerlendirirken çoğunlukla katılıyorum ifadesine yer vermişlerdir.

Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin bölgesel kalkınmaya etkisi açısından çalışmada yer alan ifadeler katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde

“Konya’da turizmin gelişmesi, sanat, el sanatları ve yerel kültürün yeniden canlanmasını sağlamaktadır”, “Konya’da turizmin gelişmesi, yabancı dil öğreniminin artmasını sağlamaktadır” ve “Konya’da turizmin gelişmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinin artmasına katkı sağlamaktadır” maddelerinin ortalamalarının katılıyorum ifadesine yakın olduğu görülmektedir. En az katılımın olduğu ilk üç ifadenin ise “Konya’da turizmin gelişmesi, halkın eğitim düzeyinin artmasına katkı sağlamaktadır”, “Konya’da turizmin gelişmesi, sağlık olanaklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır” ve “Konya’da turizmin gelişmesi, doğal alanların korunmasını artırmaktadır” maddelerinin olduğu görülmektedir. Katılımcılar Konya’da turizmin gelişmesinin eğitim düzeyini ve sağlık olanaklarını artırdığını ve doğal alanların korunmasına turizmin katkı sağladığını düşünmektedir ama bu ifadelere verilen cevapların ortalamaları diğer ifadelerin ortalamaları kadar yüksek değildir.

Turizmin ekonomik etkilerinin bölgesel kalkınmaya etkisi açısından çalışmada yer alan ifadelere katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde “Konya’da turizmin gelişmesi, bölgedeki tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişmesine katkıda bulunarak bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir”, “Konya’da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir” ve “Konya’da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir” maddelerinin en çok katılımın olduğu ilk üç madde olduğu görülmektedir. En az katılımın olduğu ilk üç maddenin ise “Konya’da turizmin gelişmesi, tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır”, “Gelen yerli ve yabancı turistlerin Konya’ya sağladıkları gelirden memnunum” ve “Konya’da turizmin gelişmesi, tarıma dayalı sanayinin gelişmesini sağlamaktadır” maddelerinin olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların turizmin ekonomik etkileri konusunda olumlu görüşlere sahip oldukları ama turizmden elde edilen gelirin miktarından memnun olmadıkları söylenebilir.

Çalışmada elde edilen bir diğer önemli sonuçta Konya’nın yerlisi olmayanların Konyalı olanlara göre Konya’nın bölgesel kalkınmasında turizm sektörünün ekonomik ve sosyo-kültürel etki düzeyinin daha yüksek olduğunu düşünmeleridir. Benzer bir şekilde Konya’ya daha fazla turist gelmesini isteyenler

gelmesini istemeyenlere göre turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyo-kültürel etki düzeyinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Konya’da turizmin daha fazla gelişmesini isteyenler, istemeyenlere göre turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyo-kültürel etki düzeyinin daha yüksek olduğunu düşünmektedir.

Erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre, turizm sektörünün bölgesel kalkınmayı sağlayan sosyo-kültürel etki düzeyinin daha yüksek olduğunu düşünmektedir. Öğrenci grubunda bulunan katılımcılar diğer mesleklere göre, turizm sektörünün ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin bölgesel kalkınmaya etkileri konusuna daha az katılmaktadır. Bununla birlikte 4000 TL ve üzeri gelire sahip olan yani yüksek gelirli katılımcıların, turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri konusunda ki ifadelerine katılıyorum şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Bu durum insanların gelirleri artıkça turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyo-kültürel etki düzeylerine yönelik görüşlerinin olumlu olarak değişeceğini düşündürmektedir. Konya’da uzun yıllar yaşayanların turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyo-kültürel etki düzeyleri kısa süreli yaşayanların görüşlerine göre daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak bölgesel kalkınma açısından turizmi ele aldığımızda; turistlerin bölgede konaklaması, ihtiyaçlarına yönelik harcamalarda bulunması, kısacası ayrıldıkları yere tekrar dönene kadar yapmış olduğu tüm harcamalar mal ve hizmet sağlayanlara gelir kaynağı niteliğindedir. Gerçekleştirilecek etkili faaliyetlerle turistlerin gezdikleri yer hakkında iyi izlenimler kazanıp başka turistlerin de bölgeye seyahat etmelerini sağlamada başarı yakalanır ise hem ekonomik yönden hem de kültürel yönden büyük kazanımlar sağlanabilecektir. Dolayısıyla turizmin bölgesel kalkınmada etkisini artırmak için, insanların turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve en küçük yapıtaşına kadar turizm sektörü hakkında bireylere bilgilendirmenin eksiksiz yapılması çok önemli bir durumdur. Bu bağlamda, bir bölgesel kalkınma aracı olan turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri Konya ve diğer tüm iller için önemlidir. Turizmin bölgesel kalkınmada etkilerini veya etki düzeyini artırmak için şu önerilerde bulunulabilir;

- Üniversitelerin turizm fakülteleri ile bölgedeki turizm işletmeleri iş birliği içinde çalışarak turizm öğrencilerinin deneyim ve donanım kazanması sağlanabilir.
- Turizm fakültelerinde görev yapan üniversite öğretim elemanları öğrencileri saha gezileri, sempozyum, kongre, toplantı vb. etkinliklere katılmaları konusunda teşvik edebilirler.
- Araştırmacılara bölgesel kalkınmaya etki eden faktörlerle ilgili daha geniş çaplı bir ölçek geliştirerek yönetici esnafların tutumlarını daha ayrıntılı bir şekilde ölçebilirler.
- Bu araştırmada kullanılan turizmin bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini ölçmeye yönelik hazırlanan sorular, turizm bakanlığı belgeli oteller ve belgesi olmayan oteller arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılarak araştırılabilir.
- Özellikle Konya'nın yerlisi olanların ve uzun zamandır Konya'da yaşayan katılımcıların turizme yatkınlığının yüksek olmasının nedenleri araştırılabilir.
- Araştırma konusunun bölgedeki diğer illerde de yapılıp kıyaslanması araştırmaya farklı bir bakış açısı kazandıracaktır.

KAYNAKLAR

- AKAT**, Ömer (2000). **Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği**. Bursa; Etkin Kitabevi.
- AKIN**, Adnan (2018). Türk Turizminin Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri. **Journal Of Tourism and Gastronomy Studies**, 6(3), 3-23.
- AKIŞ**, Elife (2011). Küreselleşme sürecinde Küreselleşme sürecinde gelişmeler ve bölgesel kalkınma ajanslar. **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi**(44), 237-256.
- AKPINAR**, Adem ve Kaygusuz, Kemal (2012). Regional sustainable water and energy development projects; A case of Southeastern Anatolia Project (GAP) in Turkey. **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, (16), 1140-1152.
- ARABACI**, Havva (2018). Turizm Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(3), 103-110.
- ARSLANTEKİN**, Sacit (2002). **Teknokent ve Üniversitelerimiz**. Ankara.
- BAHAR**, Ozan (2009). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açından Yeri ve Önemi. **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**.(19).
- BAŞTÜRK**, Ramazan (2011). **Bütün yönleriyle SPSS örnekli nonparametrik istatistiksel yöntemler**. Anı Yayıncılık.
- BAYKUL**, Ayşegül ve Maden, Selen Işık (2017). Bölgesel kalkınma ve turizm ilişkisi: tr61 bölgesi üzerine bir değerlendirme. **Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi**, 2(1), 65-73.
- BAYRAKTUTAN**, Yusuf (2004). **Global Ekonomide Büyüme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme**. Ankara; Nobel Yayınları.
- BOZDOĞAN**, Mine Nur (2008). **Bölgesel Kalkınmanın Sağlanmasına Yönelik Vergi Özendirme Önlemlerinin Türkiye Açısından İncelenmesi ve Etkinliğin Analizi**. Ankara; TOBB Yayınları.
- CAMARDA**, Domenico ve Grassini, R. (2003). Environmental impacts of tourism. **CUHEAM** (57), 263-270.
- CİHANGİR**, İsa Serhan (2016). **“Termal Turizm Potansiyelinin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Rolü: İlgin Termal”**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana.

- COŞKUN**, Neslihan (2010). **Türkiye’de Turizm Politikaları Ve Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri**. Ankara; Kultur ve Turizm Bakanlığı Kutuphaneler ve Yayınlar Genel Mudurlugu.
- ÇEKEN**, Hüseyin (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerinde Terik Bir inceleme. **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 10(2), 293-306.
- ÇELİK**, Ali Kemal vd. (2013). Effects of the tourism industry on the balance of payments deficit. **Anatolia; An International Journal of Tourism and Hospitality Research**, 24(1), 86-90.
- ÇİMAT**, Ali ve Bahar, Ozan (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir. **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (6), 1-18.
- ÇİKİN**, Ayhan, Çeken, Hüseyin ve Uçar, Metin (2009). Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi, **Agro-Turizm ve Ekonomik Sonuçları. Tarım Ekonomisi Dergisi**, 15(1), 1-8.
- DAĞDEMİR**, Özcan ve Acaroğlu, Hakan (2011). Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımının İller Düzeyde Analizi 1990-2006. **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(1), 39-56.
- DAWKINS**, Casey J. (2003). Regional Development Theory;Conceptual Foundations, Classic Works and Recent Developments. **Journal of Planning Literature**, 4(11), 132-171.
- DEMİREL**, Rıfat (2012). **Ülkemize Yönelik Turizm Talebinin Ekonomiye Etkileri**. Ankara; T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü.
- DEMİRTAŞ**, Gökhan ve Aksel, Ebuzer (2018). Bölgesel Kalkınmada Kamunun Rolü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Analiz. **Sosyo-ekonomi**, 26(37), 171-184.
- DİNLER**, Zeynel (2005). **Bölgesel İktisat**. Bursa; Ekin Kitabevi.
- DPT**. (2006). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.
- DURAN**, Mustafa (2003). **Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**. Ankara: Hazine Müsteşarlığı.
- DURGUN**, Ayşe (2005). **“Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü; Isparta Örneği”**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta.

- DURMAN, Mustafa (2001). Bölgesel Gelişmede Fütz Analizi Kullanmanın Önemi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1).**
- EDGİNTON, Christopher R. vd. (2015). Managing Recreation, Parks, and Leisure Services. United States; Sagamore.**
- ELMAS, Gülen (2001). Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler AB ve Türkiye. Ankara; Nobel Yayın Dağıtım.**
- ERDEM, Sabri Haluk (2001). Turist Harcamalarının Yöresel Kalkınma Sürecine Ekonomik Etkileri: Alanya Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir.**
- EVLİYAOĞLU, Sait (1994). Türkiye Turizm Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları. Ankara.**
- EYÜPOĞLU, Dilek (2005). 2000’li Yıllarda Organize Sanayi Bölgelerimiz. Ankara; Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.**
- FOYEN, Richard (1990). Macroeconomics; Theories and Policies. New York; Macmillan.**
- GÖKTÜRK, Atilla (2006). Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme – Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış. A. Arı içinde, Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Yeni Dinamikler. İstanbul; Derin Yayınları.**
- GÜLBAHAR, Onur (2009). Turizmin Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Gidermedeki Rolü (Türkiye Örneği). İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(1), 20-46.**
- GÜNDOĞAR, Refik (2013). “Organize Sanayi Yatırımlarının Mekânsal Gelişim Süreçlerine Etkileri Üzerine Bir Analiz: Tuzla (İstanbul) Örneği”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.**
- GÜNDÜZ, Ali Yılmaz (2006). Bölgesel Kalkınma Politikası. Bursa; Ekin Kitabevi.**
- GÜNER, Kerime (2018). “Turizm sektörünün bölgesel kalkınma üzerine etkisi: giresun örneği”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Giresun.**
- HACIOĞLU, Necdet ve Avcıkurt, Cevdet (2008). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi. Ankara; Nobel Yayınev.**
- HARMANCI, Mehmet ve Önen, M. Oğuzhan (1999). Dünyada ve Türkiye’de Teknopark ve Teknokent Uygulamaları. Ankara; Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü.**

<http://www.interreg-danube.eu/> (Erişim Tarihi: 15.04.2019). http://www.interreg-danube.eu/uploads/media/approved_project_output/0001/21/7be645b11adad68dafcb89340940f87ef71f3140.pdf adresinden alınmıştır

ILDIRAR, Mustafa (2004). **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**. Ankara; Nobel.

İBİŞ, Salim ve Batmaz, O. (2015). Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolünün Yerel Halkın Görüşleri. **2nd International Congress of Tourism & Management Researches**.

KARASAR, Niyazi (2000). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KARLSSON, Charlie K. ve Olsson, Micheal (2015). Functional Economic Regions, Accessibility and Regional Development. **CESIS Electronic Working Paper Series** (415), 1-12.

KAYA, Eren (2005). **Yerel Kalkınma Yönetimi**. İstanbul; Sistem Multimedya Yayınları.

KIZILDEMİR, Özgür ve Sarıışık, Mehmet (2017). Turizm endüstrisinin ekonomik etkilerinin bölgesel kalkınmaya etkileri: adana'da yerel paydaşlar üzerine bir araştırma. **Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 1(2), 38 - 58.

KIZILTAN, Alaattin ve Ersungur, Mustafa (2006). Türkiye’de İller ve Bölgelerin Ekonomik Büyüme Düzeyleri Arasında Uzun Dönem İlişkisi. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(2), 351-30.

KOÇ, Özgür Emre (2018). İçsel Büyüme /Teknoloji Yoğun Büyüme Modelleri Kapsamında Türkiye’de Teknoloji Geliştirme Bölgelerine Yönelik Vergi Uygulamaları. **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi**, 25(2), 478-499.

KOÇBERBER, Seyit (2006). Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi. **Sayıştay Dergisi**, (61).

KOZAK, Metin ve Bahar, Ozan (2013). **Turizm Ekonomisi**. Eskişehir; Anadolu Üniversitesi.

- KUŞAT**, Nurdan (2016). The Role Of Rural Tourism in Rural Development;The Case Of Turkey. **AKÜ İİBF Dergisi**, 18(2), 11-21.
- KÜNÜ**, Serkan ve Hopoğlu, Sertaç (2015). Turizm ve Bölgesel Kalkınma Arasındaki İlişki: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir İnceleme. **Iğdır Üniversitesi Dergisi** (7), 71-93.
- LİVİNA**, Agita ve Reddy, Mahender (2017). Nature Park as a Resource for Nature Based Tourism. **Environment. Technology**, 179-183.
- MAÇ**, Nazlı (2006). **Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye**. Araştırma Raporu. Konya; Konya Ticaret Odası Etüd.
- OLALI**, Hasan ve Timur, Alp (1998). **Turizm Ekonomisi**. İzmir; Ofis Matbaacılık.
- ÖZDEMİR**, Mehmet ve Gürkan, İlhan M. (2000). Turizm Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi; Belek, Karpas ve Girne Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Anatolia; Turizm Araştırmaları Dergisi*.
- ÖZDEMİR**, Yasemin (2007). Türkiye’de Yatırım Harcamalarının Gelişimi ve Kamu Yatırım Politikaları. **Bütçe Dünyası**, 3(26), 68-80.
- ÖZDEN**, Elif Örnek (2016). Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgelerini Yeniden Kurgulamak. **Megaron**, 1(1), 106-124.
- ÖZGÜR**, E. Murat (tarih yok). **Bölgesel Kalkınma. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ders Notları**. içinde Ankara; 2007.
- ÖZTAŞ**, Kadir (2002). **Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgisi**. Ankara; Nobel Yayın Dağıtım.
- ÖZYAKIŞIR**, Deniz (2011). Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü; Teorik Bir Değerlendirme. **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 6(1), 46-61.
- SAGLIK**, Erkan (2011). “**Turizm İşletmelerinin Bölge Ekonomisindeki Yeri ve Rolünün Belirlenmesi Erzurum Ölçeğinde Bir Araştırma.**” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum.
- SARICA**, İsmail (2001). Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri. **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (1), 154-204.
- SERDENGEÇTİ**, Turan (2002). **Teşviklerin Genel Bir Değerlendirmesi**. E. Telatar içinde, Ekonomik Gelişme, Teşvikler ve Sivas, Ankara.

- SEVİL, A. C. A. R., ve Gültekin-Karakaş Derya (2017). Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler. **Marmara İktisat Dergisi**, 1(1), 21-35.
- SEVİNÇ, Haktan (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı; Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikalar. **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 6(2), 36-52.
- ŞİMŞEK, Mevlüdiye (2004). Türkiye’de Bölgesel Dengesizliğin Boyutu; Çözüm Önerileri ve Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikası Hakkında Bir Değerlendirme. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1).
- TEKBALKAN, Murat (2017). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Bir Alan Araştırması: Samsun - Havza Örneği. **Beykoz Akademi Dergisi**, 5(1), 32-52.
- TEKİN, Ahmet (2011). Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (29), 32-44.
- TERZİOĞLU, Mustafa ve Gokavali, Ummuhan (2017). Turizmin Yerel Ekonomik Etkilerinin Belirlenmesi: Marmaris Otelcilik Endüstrisi. **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, 27(1), 27 - 38.
- KANTARCI, H. Bülent ve Karakaya, Uğur(2016) The Effects Of Tourism Sector on Turkey’s Economic Developments. (2016). **WEI International Academic Conference Proceedings**, 1-5.
- TIRAŞ, H. Hayrettin (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 55-67.
- TOPRAK, Lokman (2008). “Bölgeler Arası Kalkınma Farklılıklarını Gidermede Turizmin Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği.” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Malatya.
- TUNÇ, Azize ve Saç, Firuzan (1998). **Genel Turizm**. Ankara; Detay Yayıncılık.
- TÜRKAY, Bahar (2015). “Turizm İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Sağlayacağı Katkıların Analizi: Tekirdağ İli Örneği.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ.

ÜNLÜÖNEN, Kurban ve Şahin, Salih Zeki (2011). Turizmde İstihdam. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(37), 1-25.

YAYAR, Rüştü ve Demir, Yusuf (2012). Bölgesel Kalkınma ve Yatırım Teşvikleri: Tokat İlinde Bir Uygulama. **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. (39), 119-146.

YAYAR, Rüştü ve Demir, Yusuf (2012). Bölgesel Kalkınma Ve Yatırım Teşvikleri: Tokat İlinde Bir Uygulama. **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 39, 119-146.

YILDIZ, Zafer (2011). Turizm sektörünün gelişimi ve istihdam üzerine etkisi. **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 5(3), 54-71.

EKLER
EK-1 SORU FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi için tarafımdan yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, Bölgesel Kalkınmada Turizmin etkilerini Konya'da saptamak ve incelemektir. Yaklaşık 5 dakikanızı alacak bu çalışmaya katkı vermenizi rica eder, değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Yüksek Lisans Öğr. Önder Kolit

1. Yaşınız?

- 18-24
 25-34
 35-44
 45-55
 55 yaş ve üstü

2. Cinsiyetiniz?

- Erkek
 Kadın

3. Medeni Durumunuz?

- Bekâr
 Evli

4. Eğitiminiz?

- İlköğretim
 Lise
 Üniversite
 Yüksek Lisans ve üzeri

5. Mesleğiniz?

- Öğrenci
 İşçi
 Esnaf
 Memur
 Emekli
 Diğer

6. Kazancınız?

- 1000 TL'den az
 1000-2000 TL
 2000-3000 TL
 3000-4000 TL
 4000 TL ve üzeri

7. Kaç yıldır Konya'da yaşıyorsunuz?

- 1-5 yıl arası
 5-10 yıl arası
 10-15 yıl arası
 15-20 yıl arası
 20 yıldan fazla

8. Konya'nın yerlisi misiniz?

- Evet
 Hayır

9. Kazancınızı turizmden mi sağlıyorsunuz?

- Evet
 Hayır

10. Konya'ya daha fazla turist gelmesini ister misiniz?

- Evet
 Hayır

11. Konya'da turizmin daha fazla gelişmesini ister misiniz?

- Evet
 Hayır

Aşağıdaki kategorilerde yer alan önermeleri kişisel vargularınıza göre değerlendiriniz.

KONYA'DA BÖLGESEL KALKINMADA TURİZMİN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK SORULAR					
Durumlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgede kültürler arası etkileşimi sağlayarak bölgenin sosyal açıdan kalkınmasını olumlu yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
2. Konya'da turizmin gelişmesi, doğal alanların korunmasını artırmaktadır.	1	2	3	4	5
3. Konya'da turizmin gelişmesi, bölge halkı tarafından arkeolojik, tarihi ve mimari varlıkların korunmasını artırmaktadır.	1	2	3	4	5
4. Konya'da turizmin gelişmesi, çevre bilinci ve kalitesinin artmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
5. Konya'da turizmin gelişmesi, halkın tarihi ve kültürel değerlerinin korunmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
6. Konya'da turizmin gelişmesi, parkların ve yeşil alanların artmasını ve korunmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
7. Konya'da turizmin gelişmesi, sanat, el sanatları ve yerel kültürün yeniden canlanmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
8. Konya'da turizmin gelişmesi, planlı gelişimi sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
9. Konya'da turizmin gelişmesi, tarihi binaların restorasyonu için olumlu katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
10. Konya'da turizmin gelişmesi, yabancı dil öğreniminin artmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
11. Konya'da turizmin gelişmesi, halkının eğitim düzeyinin artmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
12. Konya'da turizmin gelişmesi, sağlık olanaklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
13. Konya'da turizmin gelişmesi, ulaşım olanaklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
14. Konya'da turizmin gelişmesi, halkın eğitim düzeyinin artmasına katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
15. Konya'da turizmin gelişmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinin artmasına katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5

KONYA'DA BÖLGESEL KALKINMADA TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK SORULAR					
Durumlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgenin diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azalmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
2. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgedeki tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişmesine katkıda bulunarak bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
3. Konya'da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
4. Konya'da turizmin gelişmesi, kişi başına düşen geliri arttırdığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
5. Konya'da turizm geliri, diğer sektör gelirlerinin artmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
6. Konya'da turizmin gelişmesi, istihdamı olumlu yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
7. Konya'da turizmin gelişmesi, tarım üretiminin artmasında katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
8. Konya'da turizmin gelişmesi, yöre halkı tarafından yapılan yatırımların artmasına katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
9. Konya'da turizmin gelişmesi, yöredeki küçük işletmelere ekonomik fayda sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
10. Gelen yerli ve yabancı turistlerin Konya'ya sağladığı gelirden memnunum.	1	2	3	4	5
11. Konya'da turizmin gelişmesi, tarım alanlarının küçülmesine neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
12. Konya'da turizmin gelişmesi, gençlerin tarımla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmalarını tercih etmesine sebep olmaktadır.	1	2	3	4	5
13. Konya'da turizmin gelişmesi, yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmasına katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
14. Konya'da turizmin gelişmesi, yörede iş bulabilme güvencesinin olumlu yönde artmasına katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
15. Konya'da turizmin gelişmesi, farklı iş sahalarının oluşmasına katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
16. Konya'da turizmin gelişmesi, bölgenin alt ve üst yapı olanaklarını gelişmesini sağladığı için bölgesel kalkınmayı olumlu yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
17. Konya'da turizmin gelişmesi, tarıma dayalı sanayinin gelişmesini sağlamaktadır.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Konya da doğan Kolit, ilköğretim ve lise eğitimini Konya'da tamamlamıştır. 2008 yılı ile 2012 yılları arasında Celal Bayar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümünden mezun olmuştur. Daha sonra 2013-2016 yılları arasında Selçuk Üniversitesi İktisadi idari Bilimler Fakültesi, İktisat Ana Bilim Dalında Tezsiz Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır. 2016 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamış ve devam etmektedir. Lisan eğitiminden sonra Aralık 2013 ile Ocak 2015 tarihleri arasında özel sektör de çalışmıştır. Ocak 2015 tarihinden beri ÖSYM Konya Sınav Koordinatörlüğünde büro memuru olarak çalışmaya devam etmektedir, evli ve bir çocuk babasıdır.